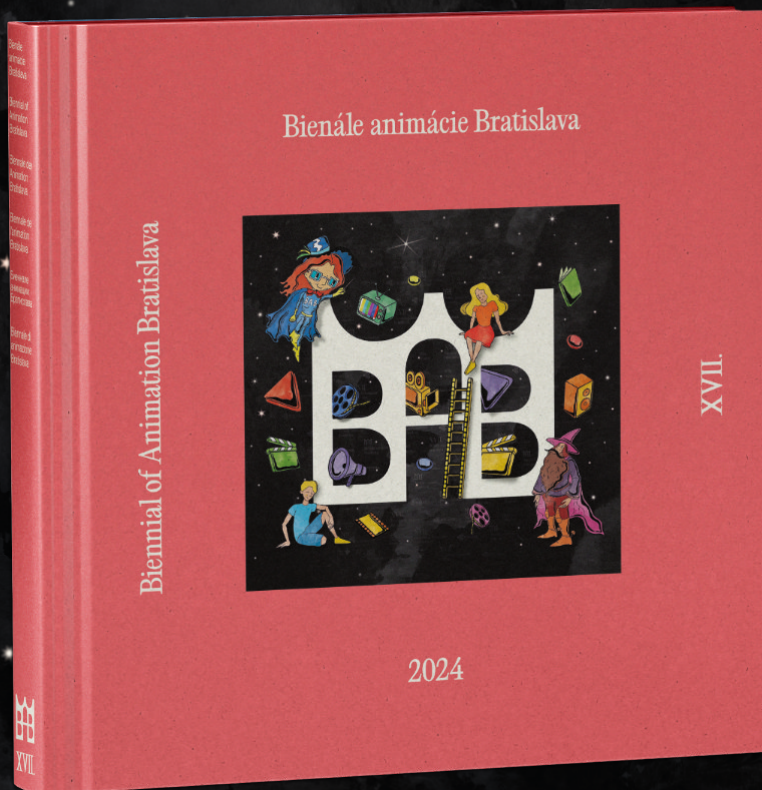

BIBIANA

Revue

2024/3-4

OBSAH

02

DNI DETSKEJ KNIHY
V PEZINKU A OHLASY
SPISOVATEĽOV
PODUJATIE

08

HVIEZDOSLAVOV KUBÍN
OSLÁVIL 70 ROKOV
ROZHOVOR

14

MÁRIA RÁZUSOVÁ-
MARTÁKOVÁ
SPOMIENKA

18

ANTON HABOVŠIAK
DOBRY ČLOVEK
STÁLE ŽIJE
SPOMIENKA

22

MILUJ A ROB,
ČO CHCEŠ!
TÉMA

26

POKLAD NAD
VŠETKY POKLADY
ODBOBNÁ ŠTÚDIA

32

VŠETKY CESTY VIEDLI
DO TERSTU
REPORTÁŽ

40

DÁMA S KNIHAMÍ:
LETMÝ PORTRÉT PANI
JELLY LEPMANOVEJ
OSOBNOSŤ IBBY

46

MANIFEST SK IBBY
TÉMA

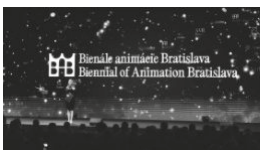
48

BIENÁLE ANIMÁCIE
BRATISLAVA 2024
BOLO PLNÉ
NOVINIEK!
ROZHOVOR

52

BIENÁLE ANIMÁCIE
BRATISLAVA MÁ
POTENCIÁL SA
STAŤ SVETOVÝM!
DIALÓG

56

BAB 2024 Z POHĽADU
POROTY A LEKTOROV
ROZHOVOR

62

PRIX KLINGSOR ZA
CELOŽIVOTNÉ DIELO
TÉMA

64

REANIMÁCIA
SPOMIENKA
NA FRÉDÉRICU BACKA

68

POZNÁTE RÁDIO
JUNIOR? NALAÐTE
HO SVOJIM DEŤOM!
ROZHOVOR

74

KEĎ NA VIANOCE
VŠETKO INAK VONIA
RECENZIA

78

AMERICKÉ VIANOCE
POVIEDKA

82

POZORUHODNÉ KNIHY
PRE DETI 2022 – 2024
EXTRA

KATARÍNA CIGÁNOVÁ A EVA VARGOVÁ

DNI DETSKEJ KNIHY V PEZINKU A OHLASY SPISOVATEĽOV

Môžeme nechať deti, aby sa báli? Bojíme sa silných detských emócií? Strach bol témou festivalu Dni detskej knihy 2024, ktorý tento rok organizovala Malokarpatská knižnica v Pezinku v spolupráci s BIBIANOU, medzinárodným domom umenia pre deti a SNM – Múzeom Ľudovíta Štúra v Modre. Festival sa uskutočnil v dňoch 15. – 17. mája 2024. Projekt Dni detskej knihy 2024 bol uskutočnený vďaka finančnej podpore REVIE – Malokarpatskej komunitnej nadácie a z verejných zdrojov vďaka podpore Fondu na podporu umenia.

Ako to urobiť, aby sa deti nebáli čítania, aby sa nebáli prísť do knižnice? Ako im pomôcť prekonať strach pri definovaní samého seba ako čitateľa?

Počas troch dní v Pezinku a Modre sa deťom na školách prihovárali skutoční spisovatelia. Na festivale sa zúčastnili Daniel Rušar, Lena Riečanská, Tereza Oľhová, Silvester Lavrík, Marek Vadas, Ivona Březinová, Július Belan, Zuzana Dodoková a Michal Hlatký. Z odbornej stránky sa téme strachu venovali aj knihovníci či pracovníci venujúci sa deťom. Seminár pre odbornú verejnosť sa konal 16. mája 2024 v priestoroch SNM – Múzea Ľudovíta Štúra v Modre. Tému smrti a nepríjemných tém v detskej a mládežníckej literatúre spracovala Viera Némethová z knižnice Petržalka. Výstavu *Nebojím sa strachu*, ktorá vtedy práve prebiehala v BIBIANE,

medzinárodným domom umenia pre deti, priblížila Jana Michalová. Terapeutickým účinkom literatúry sa venovala biblioterapeutka Barbora Čaputová.

Druhý workshop pre deti, ktorý sa venoval uchopeniu poézie, viedla Veronika Pažická. Organizátori si zvolili ako ústrednú tému strach z čítania a prácu s emóciami. Chceli predstaviť literatúru, ktorá sa týmito témami zaoberá.

Redakcia revue Bibiana oslovila aj niektorých z hostí, aby sa podelili so svojimi pocitmi, postrehmi, ktoré nadobudli počas stretnutí s návštevníkmi, deťmi, v čom bolo toto podujatie podnetné, v čom vidia význam festivalu.

DNI DETSKEJ KNIHY NA ŠKOLÁCH

ZUZANA DODOKOVÁ

Prekladateľka

Dni detskej knihy boli napriek svojej téme plné radosti z objavovania a čítania kníh. Mala som to šťastie, že som mohla zavítať medzi tých najmenších do materskej školy v Modre. Spoločne sme si prečítali knihu od nemeckej autorky Sophie Schönewaldovej „Veľké čistenie zubov v zoo“. Dozvedeli sme sa, že aj zvieratká majú občas strach, ale ak sa nájde pomocná ruka, strach sa dá hravo prekonať. Deti sa veľmi živo zaujímali o zvieratká, čo-to nám prezradili aj o svojich domácich miláčikoch a bez problémov uhádli všetky ťažké hádanky! Porozprávali sme si zaujímavosti z ríše zvierat a stretnutie sme ukončili veselou pesničkou a tancom o veselých zúbkoch. Čas strávený s ježkom Ignácom a jeho kamarátmi bol naozaj zábavný a hravý a deti môžu spoznávať Ignáca aj v ďalších mojich prekladoch zo série Veselé príbehy zo zoo sa ani zďaleka neskončili. Organizačne výborne zvládnutá akcia, ďakujem úžasnej Malokarpatskej knižnici v Pezinku a BIBIANE za „hostovanie“.

LENA RIEČANSKÁ

Spisovateľka

Keď som od Malokarpatskej knižnice v Pezinku dostala pozvanie na festival Dni detskej knihy, potešila som sa. Veď, čo je dôležitejšie pre spisovateľa, ako stretnutie s čitateľmi a prezentovanie svojej tvorby? Píšem pre menšie aj väčšie deti. Očakávala som, ktorú vekovú kategóriu čitateľov pre mňa v knižnici vyberú. No, samozrejme! Vyšiel na mňa žreb stretnutí s čitateľmi, ktorí ešte nečítajú. (Úsmev.) Škôlkari. A tak som zbalila čarovný kufor, v ňom svoje bábky, ktoré mi pri besedách s takýmito malými deťmi pomáhajú udržať ich pozornosť. Festival mal názov „Nechajte ma, nech sa môžem báť!“. Ale ja sa nerada bojím. A tak som trochu zvrtila tému a predstavila deťom knihu s názvom „Nebojme sa ničoho“. Je v nej desať príbehov. Poučia aj rozosmejú. Už som sa naučila, ako „malkáčov“ zaujať. Rozprávam prostredníctvom nezbedných bábok. Počas festivalu som absolvovala tri besedy v rôznych predškolských zariadeniach. Čakali ma pekne usadené detičky od tých najmenších po predškolákov. V jednej škôlke ma privítali aj deti so zdravotným znevýhodnením. Celú hodinu udržať

ich pozornosť nie je jednoduché. Musíte sa rozdať. A pri našich stretnutiach všetci vydržali, komunikovali, pýtali sa a každý chcel niečo povedať. Po návrate domov som sedela unavená, ale spokojná. Radosť rozdať aj prijať. To má zmysel, aby zostalo v srdiečkach aj v pamäti.

Myslím si, že je veľmi dôležité už v tomto ranom veku viesť deti k čítaniu. Ak im niekto v rodine číta, určite si knihy a literatúru zamilujú. A to je predpoklad, že záujem o knihy u takých detí pretrvá aj do neskoršieho veku. Keď učitelia či rodičia privedú deti do knižnice, poskytujú im väčší rozhľad, vedomosti, ich život čítaním dostáva širší rozmer. Takéto festivaly, zamerané na detského čitateľa majú, podľa môjho názoru, svoje opodstatnenie. Vedú k vzdelaniu, ku kultúre, kultúrnosti.

TEREZA OLÁHOVÁ

Spisovateľka

Keď ma pozvali na festival s mottom „Nechajte ma, nech sa môžem báť“, tak som sa zľakla, že som radšej prišla aj s bodygardom, starším synom Jáchymom (8 rokov). Keďže píšem knihy pre deti

rôznych vekových kategórií, panie z detského oddelenia knižnice v Pezinku pripravili rovno dve stretnutia. Jedno sa konalo na základnej škole v Modre. Deťom sme predstavili knihu „Posledný Permoník“ a cez ňu sa preniesli do podzemných chodieb Kremnice, jej starobyľných ulíc, ktoré spoznáваме skrze osem-ročného Adamka, Permoníka a rôznych nadprirodzených bytostí. Keďže knihu som pred tromi rokmi upravila pre rozhlas, pustili sme deťom aj krátku zvukovú ukážku. Fascinovalo ich, ako sa rozhlasové spracovanie líši od literárnej predlohy, a spoločne sme si hovorili o tom, ako v dnes viac pozeráme ako počúvame, čo je škoda.

S o niečo staršími deťmi sme popoludní diskutovali o knihe Agáta, kde síť. Hororovo ladený príbeh rozpráva o zvedavej Agáte, ktorá sa počas vianočnej noci tak teší na nový mobil, až ju doslova vcucne. Vnútri, stratená v nočnej košielke spoznáva ako tajný špión zákutia tohto zariadenia, jeho záhadných obyvateľov (dáta, vírusa Trejsyho a matičnú dosku), ale po chvíli sa jej začnie za domovom a hľadá z neho cestu von. S deťmi sme živo diskutovali o tom, že technológie majú v našom živote isto dôležité miesto, ale popri nich netreba zabúdať na realitu a vnímať ľudí, ktorých máme okolo seba. A keďže esenciou obidvoch príbehov, ako aj festivalu bol okrem strachu aj humor, naše diskusie boli plné smiechu. Detského, nenahraditeľného a autentického. Taký, ktorý dobíja a lieči a ktorého nie je nikdy dosť.

IVONA BŘEZINOVÁ

Česká spisovatelka

Stretávanie sa s čitateľmi je podľa mňa súčasťou spisovateľskej práce. Už dvadsaťpäť rokov jazdím na besedy po celej Českej republike a vždy radostne vítam aj pozvanie na slovenské knižné festivaly, do knižníc, škôlok i do základných a stredných škôl. Do Malokarpatskej knižnice v Pezinku som prišla na pozvanie Veroniky Šikulovej a uživala som si priateľskú atmosféru festivalu. Tohtoročné Dni detskej knihy v Pezinku sa niesli v duchu motta Nechajte ma, nech sa môžem báť. Nielen v Pezinku, ale aj v Modre som si zaspomínala, ako sme kedysi so študentmi na Literárnej akadémii písali hororové poviedky pre mládež. Knihu Zuby nehty potom študenti Univerzity v Prešove preložili do slovenčiny, takže čitatelia sa môžu nad poviedkami báť v češtine aj v slovenčine. Sama som preložila niekoľko kníh Gabriely Futovej, Romana Brata a Tone Revajovej. Sedemnásť mojich kníh bolo preložených do slovenčiny, prevažne Gabikou Futovou. Ale pri cestách na Slovensko ma neprestáva fascinovať, ako dobre mi slovenské deti, a to aj tie v prvých triedach, rozumejú. Je skvelé sa s nimi rozprávať,

rozprávať im o písaní kníh, ktoré sa mi stalo nielen celoživotným koníčkom, ale aj povolaním.

Občas počúvam, že dnešné deti prestávajú čítať. Nie je to pravda. Konkurencia mobilov, tabletov, počítačových hier a sociálnych sietí je síce obrovská, ale noví čitatelia sa stále rodia. A kým deti okolo seba budú vidieť čítajúcich rodičov, starých rodičov, súrodencov a kamarátov, tak po knihe siahnu. Otvoria ju, zalistujú, začítajú sa a začnú spoznávať radosť, ktorú im knihy môžu prinášať po celý zvyšok života.

JÚLIUS BELAN

Spisovateľ

Som rád a zároveň poctený, že som sa na tomto festivale mohol zúčastniť ako jeden z viacerých pozvaných spisovateľov. Túto krásnu literárnu udalosť organizovala Malokarpatská knižnica v Pezinku a nedá mi nespomenúť, že je to môjmu srdcu najbližšia knižnica. Zvyknem ju nazývať aj domovská, pretože práve vďaka tejto úžasnej knižnici som odštartoval svoju spisovateľskú púť besedami naprieč celým Slovenskom. Festival bol pripravený na vysokej úrovni a pre

samotných účinkujúcich bol nachystaný krásny program, ktorý bol zakončený príjemným večerným posedením obohateným o rôzne hudobné vystúpenia. Pre labužníkov nechýbali výborné jedlá, ako aj degustácia vín. (Úsmev.) Pre mňa ako spisovateľa bolo veľmi podnetné sa zúčastniť na štyroch besedách, ktoré som mal na základnej škole. Teší ma, že aj vďaka projektom, ako je tento, môžu autori priblížiť knihy a literatúru ako takú malým čitateľom. Pišem prevažne dobrodružné knihy pre chlapcov o futbale či hokeji. Potešilo ma, že žiaci sa zapájali aj do diskusií o týchto športoch. Napriek dobe plnej internetových videí, som rád, že existujú ešte deti, ktoré majú na prvom mieste šport a literatúru.

Nielen spisovatelia a knihovníci, ale aj rodičia môžu významne prispieť k rozvoju čítania detí. Najlepšie je to nenútené. Ísť im príkladom. Ak dieťa vidí čítať svojich rodičov, je veľká šanca, že deti budú čítať tiež. Samozrejme, dôležitý je aj výber knihy. Tá musí pravdaže dieťa zaujať ako obálkou, tak aj obsahom. A ak sa to náhodou nepodarí,

tak aspoň raz za čas môžu rodičia kúpiť deťom k sviatkom knihu a veriť, že ju prečítajú. Predsa len, ak dieťa prečíta aspoň pár kníh, je to vždy viac, akoby neprečítalo žiadnu.

Podujatia, ako boli Dni detskej knihy v Pezinku, vnímam veľmi pozitívne. Každá jedna beseda, festival či akcia je veľké plus na podporu čítania, rozvoja fantázie i samotnej gramotnosti detí. Je to vlastne akési poslanie a som rád, že knižnice po celom Slovensku sa celoročne snažia rozličnými aktivitami a snahou priblížiť či už slovenskú, ako aj zahraničnú literatúru medzi deti. Patrí im všetkým veľká vďaka. Keďže som v úvode svojho príspevku spomínal, že Malokarpatská knižnica je moja domovská, tak špeciálne ďakujem patrí aj jej super kolektívu. Za všetkých spomeniem pani riaditeľku Mgr. Danku Tóthovú, Mgr. Veroniku Šikulovú, Mgr. Katku Cigánovú, Martu Vitáriušovú a Jakuba Fialu. Všetkým čitateľom prajem všetko dobré!

DISKUSIE S DEŤMI - JÚLIUS BELAN

WORKSHOP S LEKTORKOU MARTINOU JÁNOŠIKOVOU

HVIEZDOSLAVOV KUBÍN OSLÁVIL 70 ROKOV

Je najstaršou a najprestížnejšou celoslovenskou súťažou, prehliadkou umeleckého prednesu poézie a prózy, ako aj tvorby recitačných kolektívov a divadiel poézie detí, mládeže a dospelých. 70. ročník sa uskutočnil 18. až 22. júna v Mestskom kultúrnom stredisku v Dolnom Kubíne. Zúčastnilo sa ho viac ako tristo súťažiacich. O tom, ako jubilejný ročník prebiehal, o zmenách v rámci súťaže, ale aj o bohatom sprievodnom programe, výstavách, besedách, vystúpeniach pre revue Bibiana priblížila odborníčka pre umelecký prednes, RENATA JURČOVÁ z Národného osvetového centra, ktoré je vyhlasovateľom a garantom súťaže.

Hviezdoslavov Kubín má za sebou 70. ročník, ako ste poňali toto jubileum?

R. J.: Keď má niekto sedemdesiat rokov, tak oslavuje svoje výročie. Aj my sme sa rozhodli oslavovať, keďže vždy je dôvod oslaviť trvajúci priestor pre umenie a obzrieť sa dozadu. Preto celý sedemdesiaty ročník Hviezdoslavovho Kubína, teda hlavne jeho sprievodné programy, bol spojený s históriou súťaže. Hlavný program je vždy ten istý, je to prehliadka detských recitátorov v umeleckom prednese, súťaž v umeleckom prednese dospelých a súťaž v dvoch kategóriách divadiel poézie a detských recitačných kolektívov. Sprievodný program sa odvíja vždy od myšlienky zvolenej dramaturgie ročníka. Básňou tohto ročníka sa stala detská báseň Pavla Országha Hviezdoslava: Počkaj, vtáčik, ktorá hovorí o slobode a zodpovednosti. Hlavné programy detských recitátorov boli súčasťou režijných blokov, ktoré režírovala Judita Sadíleková, moderátorsky zastrešovali Vanesa Hagyungová a Juraj Sadílek a hudobník, vynikajúci huslista, Matej Topolovský. Všetky rozpracovávali témy dobra a zla, slobody a neslobody. Vyvrcholenie mali v poetickom popoludní, v ktorom účinkoval aj spevácky zbor Úsmev z Prievidze.

Súčasťou sprievodných programov boli také, ktoré pripomínali históriu Hviezdoslavovho Kubína, môžete nám ich predstaviť?

Počas piatich dní sa toho dialo veľa. Bol uvedený film Päť tvárí prednesu, ktorý vznikol pri príležitosti 70. výročia Hviezdoslavovho Kubína. Jeho obsahom sú krátke dokumentárne portréty o piatich umeleckých osobnostiach: Marici Šiškovvej, Marici Harčarikovej, Eve Grohovej, Eve Jacevičovej a Zuzane Demkovej, a taktiež film, ktorý vznikol pri príležitosti 70. výročia Národného osvetového centra – 70 rokov NOC vo filme. Ďalej sa konala Oral history s Jaroslavou Čajkovou, dlhoročnou odbornou pracovníčkou v Národnom osvetovom centre, Oral history s Maricou Šiškovou, pedagogičkou Základnej umeleckej školy Jozefa Rosinského v Nitre.

Vyvrcholením tohto ročníka bol spomienkový program pri príležitosti 70. výročia Hviezdoslavovho Kubína s názvom Zvuky mojej citnej lýry v réžii Patrika Lančariča a s účasťou významných recitátorov: Michaelou Viskupičovou, Lenorou Nátherovou, Petrom Zemanikom, Veronikou Mészárosovou, Romanom Féderom, Renátou Rea Rynikovou Jánošíkovou, Soňou Parilákovou, Ingrid Zachorecovou, Adelou Dukátovou, so speváčkou Katarínou Málikovou, s moderátorkou Vanesou Hagyungovou a ostatnými známymi tvármi Hviezdoslavovho Kubína.

Spstrením spomienkového programu boli želania od osobností súťaže z dávnej histórie. Kto ich pripravil?

Zaujímavosťou tohto podujatia boli aj želania Olda Hlaváčka, účastníka prvého Hviezdoslavovho Kubína, Janka Buzászyho, častého člena odborných porôt súťaže a Jaroslavy Čajkovvej, jednej z najhlavnejších

tvárí Hviezdoslavovho Kubína. Boli natočené Oddelením dokumentácie a digitalizácie, ktorého vedúcou je Lucia Ditmarová. Vďaka tomuto oddeleniu vznikli aj všetky filmy, audio výstupy, podieľalo sa aj na výstave Hľadám sa, hľadám... Musím poďakovať aj pracovníkom, Petrovi Zákuťanskému, Debore Pasťirčákovej, Pavlovi Smejkalovi, Jakubovi Jančovi, Márii Staroveckej za spoluprácu, ktorá bola nezameniteľná a nenahraditeľná a pomohla tak zachytiť kus histórie.

Ďalšou súčasťou programov boli vzdelávacie podujatia: Od kvalitnej predlohy k umeleckému prednesu s Maricou Šiškovou – vzdelávanie hlavne pre pedagógov slovenského jazyka základných či stredných škôl a literárno-dramatických odborov základných umeleckých škôl. Ďalej Básnici javiskového obrazu/Metafora, znak, symbol pod vedením Patrika Lančariča. Vzdelávanie sa zaoberalo divadlom poézie.

Súčasťou aj tohto ročníka boli aj rôzne výstavy, besedy...

Priamo vo foyeri Mestského kultúrneho strediska v Dolnom Kubíne, bola umiestnená spomínaná výstava Hľadám sa, hľadám..., pripomínajúca výročie Hviezdoslavovho Kubína. Vznikla pri príležitosti stého výročia úmrtia Pavla Országha Hviezdoslava ešte v roku 2021 a pri príležitosti výročia súťaže ju Národné osvetové centrum znova obnovilo. Obsahovala v sebe aj interaktívne tvorivé prvky – prednesy, ktoré pohli Hviezdoslavovým Kubínom, ako aj úspešné divadlá a rôzne iné informácie. Ďalšie výstavy: Ján Galko – autorská výstava obrazov Kraji na Liptova a Tatier, na prvom poschodí výstava, pripravená Oravským kultúrnym strediskom, Z histórie dolnokubínskeho ochotníckeho divadla (1842 – 1956): Rozpravy Jána Broďanského. Spolu s Asociáciou

spisovateľov Slovenska a s vydavateľstvom Modrý Peter máme nadviazanú niekoľko-ročnú spoluprácu, preto sme aj tohto roku mali besedu s Evou Lukou, úspešnou poetkou a autorkou detských kníh. Kvôli zraneniu Mily Haugovej sme museli program narýchlo zmeniť. Na podujatí sa tak predstavil poet Alfréd Tóth, ktorý čerstvo vydal svoju poetickú zbierku Pohľadnice. V jednom z prvých večerov bol pripravený aj poetický bazár, ktorý režíroval Juraj Sadílek a spolu s Vanesou Hagyungovou, krásne improvizované kreácie spolu s účinkujúcimi na Hviezdoslavovom Kubíne. V piatkový večer boli odovzdané ďakovné listy dlhoročným spolupracovníkom Hviezdoslavovho Kubína a spoločné slávnostné posedenie.

Program bol skutočne bohatý, ktoré podujatia zarezonovali najviac?

Myslím, že všetky boli zmysluplné a rozvíjali povedomie o histórii tejto súťaže a zároveň rozširovali vedomosti o umeleckom prednese, divadle či poézii. Na Hviezdoslavovom Kubíne chodia rôzne skupiny ľudí zamerané na rôzne ciele. Predpokladám, že boli spokojní nielen pedagógovia, ktorí boli na workshopoch, účinkujúci, ktorí sa zabavili na sprievodných podujatiach, či ľudia, ktorí chceli spoznať autorov kníh. Mnohých zaujali filmy otvárajúce perspektívu rôznych pedagogických škôl. Spoločne si užili balík "všeho chuti". Verím, že to bola príjemná chuť.

Kam povedú ďalšie cesty víťazov?

Víťazi Hviezdoslavovho Kubína postupujú každoročne na Scénickú žatvu. V roku 2024 na Scénickej žatve prednášalo osem recitátorov, jeden detský recitačný kolektív (divadlo Falangir) a dve divadlá poézie (divadelný súbor LET, divadelný súbor Nekondenzovaný chromozóm). Tretí rok sú prítomní aj detskí recitátori.

Výsledky Scénickej žatvy:

Scénický veniec za dramaturgiu
Barbora Juríčková a kolektív
za inscenáciu **UŽ**
divadelného súboru Let zo Žiliny

Scénický veniec za dramaturgiu aj réžiu
divadlo **Falangir** z Kostolišta
za inscenáciu **Stmieva sa**

Scénický veniec za prednes
Ester Fedorová
za recitáciu prózy **Kapitán Spomienka**

Víťazi IV. a V. kategórie pokračovali na medzinárodnom festivale poézie **VALMEZ 2024** v dňoch 17. – 19. októbra 2024 vo Valašskom Meziříčí. V prvej kategórii (do 19 rokov) medzi slovenskými a českými recitátormi vyhrala prvé miesto Nicole Herna zo Slovenska, v druhej kategórii vyhrala druhé miesto Anna Suráková zo Slovenska a Fedor Štít získal Cenu Vladimíra Justla, Kristián Ondříška získal Cenu Jiřího Brolly.

Tento ročník sa niesol aj v znamení zmien v rámci súťaže. V recitáciách sa zrušilo udeľovanie zlatého, strieborného a bronzového pásma, rozdávali sa špecializované diplomy, rozšíril sa počet porotcov... Mohli by ste priblížiť, prečo k takýmto zmenám došlo a aké boli na to ohlasy od pedagógov, poroty?

Áno, udeľovanie pásiem prišlo na detskú prehliadku v roku 2005 a preto, lebo na všetky súťaže NOC-ky sa celoplošne zavádzali pásma. No stále sa celoštátna prehliadka v detskom umeleckom prednese brala ako nesúťažná. To prinášalo do systému mierny chaos, keďže systém odmeňovania žiakov je nastavený na odmeňovanie najlepších a zároveň podporovanie súťaživosti. Nie je však isté, že súťaživosť má pozitívny vplyv na duševný vývin detí.

Spolu s poradným zborom sme chceli podporiť individualitu dieťaťa a podporiť ho v tom, v čom vyniká tým, že bude za to pochválené. Všetci recitátori v detských kategóriách prichádzajú už teda ako víťazi a je to zmena perspektívy oproti súťaživosti. Je to o podpore umenia a o tom, aby sa deti mohli tešiť zo vzájomného zdieľania. Čo sa týka počtu porotcov, lektorský zbor detského umeleckého prednesu sa rozdelili na porotcov, ktorí hodnotili prvú a druhú kategóriu, tretia sa hodnotila zvlášť. Porota si takto dokázala vydýchnuť a v porovnaní s minulými rokmi nepracovala od rána do večera každý deň súťaže. Zároveň sa rozdelili poroty pre prvú a druhú kategóriu v detských recitačných kolektívoch a divadlách poézie pre rovnaký dôvod. Súťažných inscenácií je posledné roky naozaj viac, ako obvykle, a preto sme uvažovali, ako vytvoriť priestor pre pokojné hodnotenie jednotlivých inscenácií. Ohlasy na tieto zmeny boli hlavne zo strany porotcov veľmi dobré. Mali viac času, tým pádom vznikalo menej napätia. Čo sa týka spätnej väzby na jednotlivé zmeny, väčšinou bola pozitívna.

V súvislosti s oslavou 70. výročia súťaže sa pripravuje aj publikácia, ktorá priblíži dejiny Hviezdoslavovho Kubína. Kedy vyjde a kto ju zostavil?

V decembri tohto roku vyjde kniha Hviezdoslavov Kubín, História sedemdesiatich rokov súťaže, ktorú vydáva Národné osvetové centrum. Skoro päťsto stranová publikácia mapuje 70 rokov súťaže, zároveň obsahuje fotografie, grafický materiál ako napríklad plagáty, časti spravodajov, či spomienky rôznych účastníkov, ktoré dodávajú podujatiu kolorit. Súčasťou publikácie je záložka s QR kódom na stránku NOC-ky, kde je uverejnená Encyklopédia osobností Hviezdoslavovho Kubína. Autorkou, zosla-

vovateľkou a editorkou knihy je Jaroslava Čajková, redaktorkou Renata Jurčová. Za odbornú spoluprácu ďakujeme aj Lucii Ditmarovej, Štefanovi Jurčovi, Michaelae Kosoovej, Pavelovi Smejkalovi, Tatiane Šiškovéj, Petrovi Zákuťanskému. Títo ľudia prevažne z Oddelenia digitalizácie a dokumentácie spolupracovali aj pri spracovávaní grafického alebo fotografického materiálu, ktorý bol potrebný do rozsiahlej publikácie. Redaktori Encyklopédie osobností boli: Jaroslava Čajková, Renata Jurčová, Štefan Jurča, Monika Macháčková. Krst knihy sa konal v novembri, počas podujatia Kon(tro)-verzácie o umeleckom prednese, divadle poézie a recitačných kolektívoch, kde boli zároveň aj premiérovane filmy Oral history s pedagogičkami Maricou Harčarikovou, Evou Jacevičovou, Evou Grohovou a Zuzanou Demkovou.

Môžete nám, s odstupom pár mesiacov zhrnúť, aká bola účasť, aké máte ohlasy zo strany súťažiacich, poroty, hostí, účinkujúcich...

Účasť bola vysoká. Priamy postup z prvých miest z krajských kôl: 275 recitátorov. Odporúčaný postup z druhých miest z krajských kôl: 87 recitátorov. Medzi účinkujúcimi bolo 55 detských recitátorov so sprievodom, 35 recitátorov IV. – V. kategórie, 7 súborov detských recitačných kolektívov – 92 členov, 8 súborov divadiel poézie – 205 členov.

Spolu tak na celoštátnom kole 70. ročníka Hviezdoslavovho Kubína bolo 387 účinkujúcich a k tomu 80 sprievodcov detských recitátorov. A to nerátam sprievodné programy, takže celkovo na Hviezdoslavovom Kubíne bolo okolo štyristo päťdesiat účinkujúcich. Oproti minulým rokom má účasť na súťaži Hviezdoslavov Kubín stúpajúcu

tendenciu. Ohlasy boli dobré. Myslím, že každý, kto bol na Kubíne, si to tam užil. Verím, že aj porota, aj súťažiaci a aj hostia.

Hviezdoslavov Kubín vznikol 15. mája 1954 v Dolnom Kubíne ešte pod názvom I. celoslovenská súťaž žiakov jedenást-ročných a pedagogických škôl v recitácii a v umeleckom čítaní z iniciatívy Povereníctva školstva a povereníka Ernesta Sýkoru. Hneď druhý ročník dostala súťaž meno Hviezdoslavov Kubín a konala sa v Dome osvetu v Dolnom Kubíne. Druhý ročník si vzalo pod patronát okrem Povereníctva školstva aj Povereníctvo kultúry a v tom roku mala súťaž aj nižšie stupne v okresoch a krajoch so štyrmi vekovými kategóriami osobitne v prednese poézie (recitácii) a umeleckej prózy – tri mládežnícke kategórie a jedna pre dospelých.

MARICA ŠIŠKOVÁ A PEDAGÓGOVIA NA WORKSHOPE UMELECKÉHO PREDNESU

DIVADELNÝ SÚBOR LET ZO ŽILINY - BARBORA JURÍČKOVÁ, INSCENÁCIA UŽ

2024/3-4

RECITÁTORI DEŤSKÝCH KATEGÓRIÍ A JURAJ SADÍLEK

BIBIANA
Revúte

ONDREJ SLIACKY

OGRMÁNE

**Od smrti „národnej umelkyne“ Márie Rázusovej-Martákovovej
5. augusta uplynulo šesťdesiat rokov**

Po spoločenských zmenách na rozhraní 80. a 90. rokov minulého storočia sa začala objektívnejšia interpretácia aj dejín literatúry pre deti a mládež. V tejto súvislosti je však dôležité pripomenúť si, že tento trend nebol „výdobytkom“ samotnej nežnej revolúcie. Dvadsať rokov pred ňou slovenská detská literatúra rezignovala na svoj ideologizujúci systém a vďaka novej autorskej generácii, najmä Miroslava Válka, Ľubomíra Feldeka, Jaroslave Blažkovej, Kláry Jarunkovej, Vincenta Šikulu, Jána Navrátila a im podobným, odštartovala nástup tzv. detského aspektu. Nový tvorivý princíp bol výnimočným počínom vo vývine novodobej slovenskej detskej literatúry. Dôkazom toho bol i fakt, že jeho objavenie sa (ako to už pri výnimočných počínoch býva) nestretlo s jednoznačným spoločenským prijatím. Legendárne Feldekovo a Cipárovo leporelo Hra pre tvoje modré oči ešte skôr ako sa dostalo k deťom, skončilo v šrotovacom mlyne. Súdruhovia opäť raz rozhodli, čo je umelecké a čo nie, a aby to vedel i mladý začínajúci autor, poslali ho na prevýchovu na Oravu k tamojšej robotníckej triede. Paradoxom pritom je, že dva roky predtým vyšlo v Bratislave dielo, ktoré podobne ako Feldekovo, prišlo s iným konceptom tvorby pre deti než bol sprofanovaný koncept ideologickovýchovný. Žiaľ, či čuduj sa svete, po tomto diele, expresívne povedané, neštekol - nielen v čase vydania - ani pes. Pritom je to dielo-monument, ktorý sa týči nad všetkým tým veľkolepým, ktoré v našej literárnej kul-

túre pre deti vzniklo. Niečo ako obelisk, označujúci cestu k chrámu, do ktorého môže vstúpiť len dieťa. Čisté dieťa, ktoré „žiari sťa slniečko na jasnom nebi;“ pretože je presvedčené, že v kapse namiesto podstrčeného mačľaťa nesie teličku, teliatko, ktorou sa chce zavraždiť chudobnej mamenke!

Tušíte správne, autorkou toho obelisku je Mária Rázusová-Martáková, autorka-umelkyňa, ktorá nad všetky hodnoty si ctíla étos svojho plebejského spoločenstva. V tomto zmysle „jej detský aspekt“, zosobnený v jednom z najvýznamnejších diel slovenskej detskej literatúry v celej jej histórii, je prozaická veľbáseň Chlapčekaovo leto. Akoby ju ani nevytvorila autorka množstva básnických a prozaických knížiek pre deti i pre dospelých, ale hudobný génus. Áno, je to „óda na radosť“ so všetkou oslavou ľudskosti, božského detstva, ale aj nevy-sloveného žiaľu, ktorý veľké ódy sprevádza:

„Mamenko! Mamenko! A ste mi kúpili?“ kričí chlapča ešte za rohom a vybieha oproti.

„Kúpila, synček, kúpila! Budeš mať pekného koňa.“

„Mamenko moja, ja vás tak rád!“ vykriklo chlapča unesené radosťou.

Potom začal divý tanec okolo ich sukien a do skoku vyspevoval:

„Hop, hop, hop, ja budem koňa mať! Ja budem mať koníka!“

Tak prešli na kúska, keď Jankovi vhušlo náhlečosi do hlavy:

„A kdeže je ten kôň“ pýta sa dychtivo. No

nepočká ani tú chvíľku, kým by mamenka odpovedali, ale uteká z bráničky von, na cestu. Tam sa díva, skúma, prezerá cestu i plot. Nazrie i za ohyb. Čakal, že koňa celkom iste nájde uviazaného tam o latku. Trochu sklamane zas beží naspäť k materi:

„Mamenko, a kde ste ho nechali?“ volá.

„Koho?“ ozvú sa mamenka už z pitvora.

„No toho koňa!“

„Veď už len trošku potr. Aspoň kým nošu rozviažem!“

Noša je na truhlici a mamenka rozvážujú hrdúsky.

Janko stojí na prahu.

„No hybaj sem, dám ti ho!“ zavolajú o chvíľku. Janko je zarazený. No jednako vojde ho pitvora.

Mamenka už obrúsok rozviazali. I vyberajú z koša

sivka na kolieskach a položia ho slávnostne na truhlu.

„No! Tu ho máš konečne! A pozri, však som ti krásneho?“

Po týchto slovách vyhasla v Jankovi zrazu všetka radosť. Tvár sa mu predĺžila, gamby ovisli, do očí vstúpili slzy.

„A toto má byť kôň?“ chvie sa mu hlas od zadržovaného plaču.

„Ale ty čudo čudácke!“ urazí to i nahnevá mamenku. „Ja čakám, že chlapča vyskočí od radosti z kože – a tu ho máš! Ešte sa zdúva. A čože sa ti na ňom nepáči?“ spýtajú sa ostro.

„Daj sa mi svete, taký kôň, čo nosí nohy na doske pribité. Ja som chcel takého koňa, ktorý by mňa nosil – a nie takého, ktorého ja musím nosiť!“

Mamenku zarazia tie slová. Celkom prekvapená uznávajú v sebe, že chlapec má pravdu. Tichším a akoby vinovým hlasom mu dovŕávajú:

„Ach, synček, koľko rás som ti už povedala, že my živého koňa mať nemôžeme...“

„A u Vicenov môžu? A u Drobných môžu?“ zaznelo vyčítavo.

„Tí môžu. To sú gazdovia, a bohati! Tí majú poľa.“

„A prečo sme aj my nie bohatí?“

„Prečo, prečo?!“ bezradne opakujú mamenka.

„Preto, že my máme len to, čo zarobíme statočne svojimi rukami. My sme chudobní...“

Tu mamenke je samej do plaču. Aká len vie byť chudoba krutá! Mamenka to pocítili dnes prvý raz nezvyčajne ostro, lebo sa dotkla ich synka. Jeho prvej veľkej túžby, jeho sna, ktorý sa práve rozbil ako krásna sklená guľa.

Poetka detstva a bolesti, ako ešte kedysi nazval Máriu Rázusovú-Martákovú Zlatko Klátik, jej prvý a nateraz ak sa nemýlim jediný monografista, v čase „pionierskych pochodov“ a „pionierskych srdc“ odvážila sa ignorovať oficiálnu schematickú detskú literatúru a ostenatívne zložila hold plebejskému detstvu, plebejskému svetu a jeho morálke. A to nebolo všetko. Rok-dva predtým, v čase, keď Kostrov „súdrh Hrach“ znetvoril ľudovú rozprávku ako prejav reakčného odkazu našich predkov, bola to Mária Rázusová-Martáková, ktorá sa ako jediná vzpriečila dobovým progresívnym tendenciám, okrem iného znevažujúcim ľudovú slovesnú kultúru, a vydala Prvý venček (1954) a Druhý venček (1957). Vydanie týchto dvoch rozprávkových ikonických kníh, ktoré sú už dnes pokladom našej edičnej kultúry, bolo súčasťou dobovej honby na čarodejnice. A keby len dobovej! Časom „vždy - povedané s Antonínom Zápotockým vstanú noví bojovníci - (pre dnešnú generáciu mladých vzdelancov uvádzam, že Zápotocký bol pofebruárový komunistický prezident a komunistický spisovateľ zároveň) - či presnejšie bojovníčky, a pripomenú nám, že obmedzenosť a hlúposť, žiaľ, najmä tých útlocitných pani učiteliek, ktoré nechodili na

moje prednášky z literárneho folklorizmu, je nevykoreniteľná. V tejto súvislosti si nemôžem nespomenúť na Hronského rozprávku, v ktorej Vtáčik-speváčik Cincirara vyspevuje:

*Macocha ma zarezala,
otecko ma zjedol,
sestrička ma pozbierala,
pod liesočku zahrabala...*

No, horor ako vystrihnutý z rozprávky Márie Rázusovej-Martákovkej O medovníkovom domčeku, v ktorej deti, Janko a Marienka (pravdepodobne pionieri), „tetušku“ ježibabu, predstavte si, staršiu osobu (!), šups na lopate do rozpálenej pece. Paradoxom pritom je, že kým nad Hronského „hororom“ staršie generácie učiteliek nemihli ani brvou, po jubilejnom publikovaní v „modernom“ Slniečku sa zas raz zabľýskalo nad Tatrou. Jedna z tých útlacitých osôbok mi neváhala napísať list (jazykovo celkom v poriadku), v ktorom mi naložila, koľko sa do mňa zmestilo. A aby sa nad Tatrou nielen blýskalo, ale aj hromy bili, oznámila mi, že takú hrôzu, akú som ako šéfredaktor v Slniečku uverejnil, ona svojim žiakom čítať nedá. A vôbec, Slniečku už nedôveruje a od najbližšieho termínu ho už pre svojich žiakov objednávať nebude.

Ešte šťastie, že pani učiteľka Mária Rázusová-Martáková na matičné Slniečko a ľudovú rozprávku mala iný názor ako jej novodobá kolegyňa a pofebruároví súdruhovia vôbec. A nielen tí. Mária Rázusová-Martáková titul národná umelkyňa nikdy nezískala, ešte aj Cenu Fraňa Kráľa, staršiu obmenu dnešnej Trojruže, jej láskavo udelili až po smrti. Nič to preto, usmiala sa tým všetkým svojimi nádhernými očami. Takú cenu za všetko čo som pre svoj milovaný národ, jeho kultúru urobila, okrem mňa totiž nedostal nikto. A myslela na mačiatko, ktoré

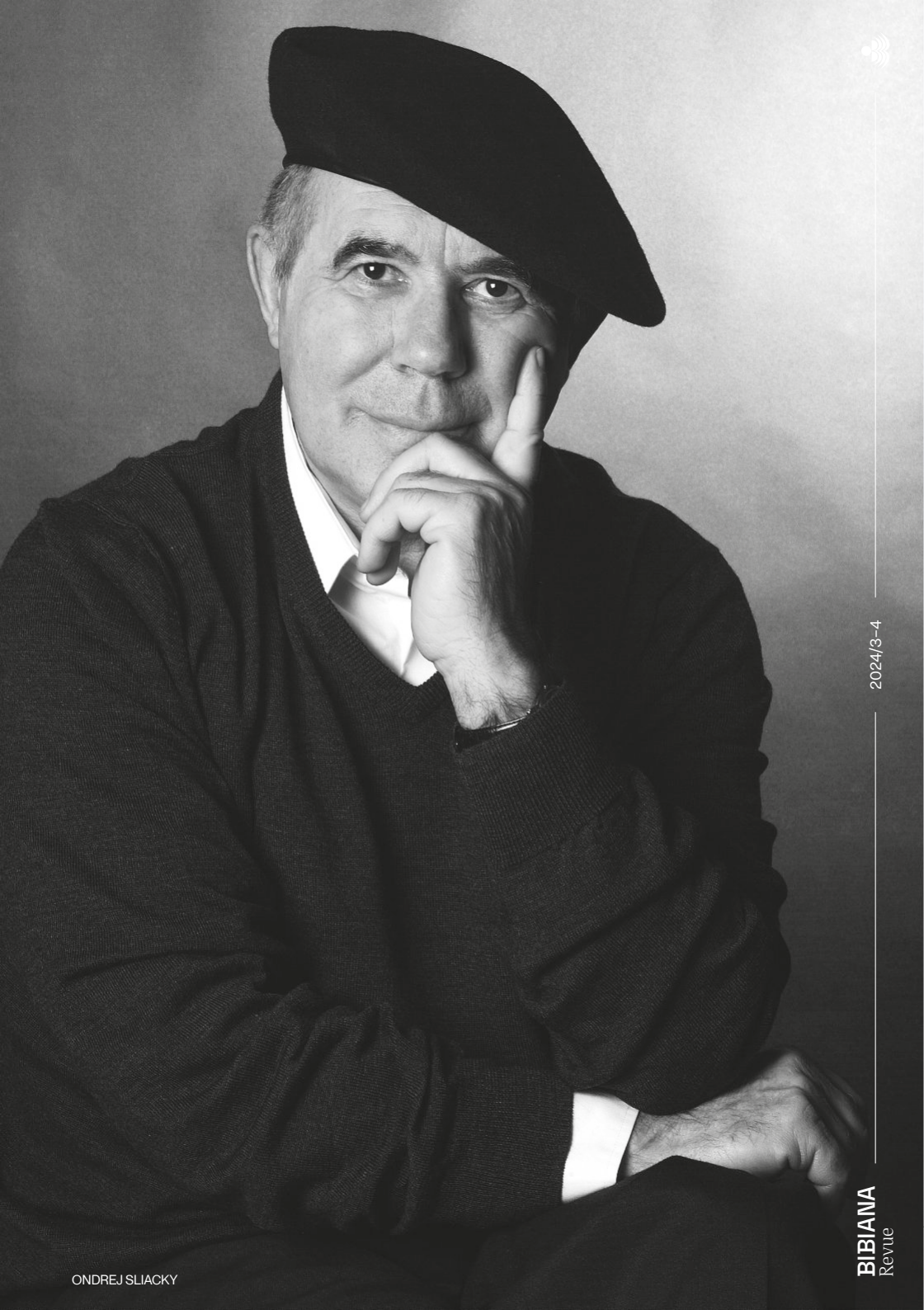
jej v kapse, presvedčený, že má tam „teličku“, teliatko, priniesol štvoročný Janko Benko.

P. s.

V debate s jednou zo svojich vážených vedeckých kolegýň o tom, že je nevýslovná škoda, že v zozname odporúčano-povinnnej literatúry pre deti mladšieho školského veku nie je Chlapčekovo leto, som sa dozvedel, že celkom správne. Veď dnešné deti spisovateľkinmu jazyku nemôžu rozumieť. A vytasila argument: Pochybujem, žeby si napríklad ty vedel čo sa skrýva za názvom jednej z epizód Chlapčekovho leta **Ogrmáne**.

MÁRIA RÁZUSOVÁ-MARTÁKOVÁ

2024/3-4

BIBIANA
Revue

ONDREJ SLACKY

DOBRÝ ČLOVEK STÁLE ŽIJE

**K stému výročiu narodenia jazykovedca,
spisovateľa a neuveriteľne slušného človeka**

Keď mi začiatkom leta zavolali z Bibiana revue či by som nenapísal pár riadkov k stému výročiu narodenia Antona Habovštiaka, chvíľu som váhal. V jazykovede sa nevyznám a Habovštiakove knihy pre deti som už dobré dve desaťročia nedržal v rukách. Tie, v ktorých sa tento hlboko veriaci človek inšpiroval katolíckou duchovnosťou svojich oravských predkov som dokonca ani nečítal. Takže tušíte, čo som chcel povedať.

Našťastie, spomenul som si, ako som sa kedysi, ešte ako vysokoškolák, dostal do Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra. Vlastne doviedla ma doň spolužiačka Janka s tým, že má pre mňa dobrý tip ako si zarobiť pár koruniek. Práve vtedy mi končila brigáda v bratislavskom mestskom múzeu. Vlastne v jeho pochmúrnych, chladných pivniciach, v ktorých som s numizmatickou pracovníčkou, manželkou významného slovenského muzikológa profesora Jozefa Kresánka, drkotajúc od zimy prekladal hrste starých zhrdzavených mincí z jedných škatúl do druhých.

Lenže čo by som ja robil v Jazykovednom ústave? Zaujímala ma literatúra.

„Neboj sa, zvládneš to,“ povzbudila ma deň pred pohovorom spolužiačka, v budúcnosti významná jazykovedkyňa PhDr. Jana Skladaná, CSc. „Ja tam budem tiež,“ dodala.

A bolo rozhodnuté. V dohodnutý deň sme sa stretli v Jazykovednom ústave pred pracovňou s menovkou PhDr. Anton Habovštiak, CSc.

Spolužiačka zaklopala a keď sa nik neozyval, jemne otvorila dvere. Po pár krokoch si priložila prst na pery a šepla:

„Pst! Pán doktor spí.“

Vtedy som si všimol dlhého chudého muža ležiaceho so skrčenými nohami na pohovke.

„Pod,“ šepla kamarátka a obrátila sa k dverám.

„Len ošťaňte!“ rozospato sa ozval muž a posadil sa na pohovke.

„Pán doktor, priviedla som spolužiaka na pohovor... toho, čo stále namiesto „ju“ vraví „hu“... pamätáte sa?“

„Aha...“ zasmial sa Anton Habovštiak, „a čo jedáva „haluške na misky,“ dodal. „Všakže?“

„No,“ začervenal som sa, „my Bystričania sme už takí krepáni,“ urazene som zašomral.

„Ale kdeže,“ zaprotestoval Anton Habovštiak, „Bystričania boli vždy odvážni a zbožní ľudia. Nie darmo obaja zakladatelia Matice...“

„... Štefan Moyzes a Karol Kuzmány,“ vyhrkol som.

Habovštiak uspokojivo pokývol hlavou a dodal:

„Dobre...“

„U nás sa aj vraví – za živa v Bystrici a po smrťv nebi.“

„A vedel by si mi, priateľu, povedať, ako sa volá takéto slovné spojenie?“ spýtal sa. Zarazene som sa pozrel na spolužiačku.

„Nie, to neviem?“

„Spomeň si,“ snažil sa mi Habovštiak pomôcť.

mlčal som.

„No dobre,“ poznamenal a tvár mu zväžnela. V tej chvíli som vedel, že z brigády v Jazykovednom ústave nebude nič. No čo už? Keď som krepáň, tak som krepáň. Ani už neviem, či som sa rozlúčil. Zastavil som sa len, keď sa spolužiačka Janka lútostivo spýtala:

„Na pohovor už teda nemusí prísť.“

„Nie,“ poznamenal Habovštiak.

A rozosmial sa:

„On je už prijatý,“ a kamarátsky mi položil ruku okolo pliec. „Presne takého potrebujem.“

Potom siahol do kopy papierov.

„To sú dotazníky... napríklad v tomto riadku je slovo zemiaky... mimochodom, odkiaľ si presnejšie?“

„Z Podlavíc.“

„Vedľa vás je Skubín, Riečka...“

„... a Tajov...“ doplnil som ho.

„Všade tam pôjdeš a zistíš, ako nazývajú zemiaky.“

„To nemusím chodiť,“ zmenil som sa na urazeného kohúta...krumple.“

„Výborne,“ s jemnou iróniou poznamenal Habovštiak, „a keď ich na jeseň vykopú,“ pokračoval, „zvážajú ich domov... na čom?“

„No na vozoch.“

„A vieš, z čoho sa taký voz skladá?“

„Pravdaže viem... zo štyroch kolies, oja a...“

„A z tohto všetkého,“ s blahosklonným úsmevom dodal Habovštiak a predložil predo mňa rozkreslený náčrt sedliackeho voza. Desiatky a desiatky častí... „Vy ich všetky viete pomenovať?“ prekvapene som zareagoval. Habovštiak prikývol.

To, že mi tým Anton Habovštiak, autor monografií Oravské nárečia, Oravské chotárne názvy, Slovníka slovenských nárečí, predovšetkým však vedúci tvorca monu-

mentálneho Atlasu slovenského jazyka (1968 – 1984) umožnil nakuknúť do dialektologického výskumu, to som vtedy nevedel oceniť. Pre mňa bolo dôležité, že prvý „habovštiakovský honorár“, som položil pred prekvapenú mamu hrdlačiacu za pár halierov na podlavických družstevných poliach a otca roky vykladajúceho zo železničných vagónov na bystrickej stanici nepredstaviteľne ťažké vrecia antimónovej rudy pre bystrický hámor. Ale to nebolo všetko. Na čo nemôžem zabudnúť sú „prechádzky“, presnejšie podvečerné odchody zo „zamestnania“.

„Stačilo,“ povedal neraz Habovštiak, „ide sa domov.“ A šlo sa... z kostola do kostola. A keď boli zatvorené, Habovštiak pred každým postál a prežehnal sa. Až neskôr som pochopil, že to nebolo gesto, sviečková demonštrácia, ale hlboké vnútorné presvedčenie človeka pre ktorého bola viera studničnou živou vodou. Celý vtedajší Jazykovedný ústav o tom vedel – a všetka česť mu za to, že na rozdiel od dobových komunistických mocipánov v inkriminovanom čase natlačených na balkóne hotela Carlton - nechal vodné delá na pokoji. Tak mohol Anton Habovštiak relatívne „pokojne“ napísať Cesty kríža (1992), náboženské eseje Dni sviatočné i všedné, meditácie do súborného diela Sedem posledných slov Spasiteľa na kríži (1995), poviedky Aj také sú Božie cesty (1995), obžalobu totalitného systému z perzekvovania veriacich Za mrakmi je moje milované Slnko (1996), Sestra Zdenka (2003).

Žiaľbohu, túto časť Habovštiakovej tvorby i života nepoznám tak, aby som o nej mohol vydávať dôveryhodné svedectvo. Zostáva mi len nádejať sa, že tí, čo sa v budúcnosti rozhodnú vrátiť Habovštiakovi to, čo sme mu dlžní, to urobia. A dôstojným spôsobom. Ale nielen to.

Anton Habovštiak popri všetkom, čo som v tejto jubilejnej poznámke fragmentárne spomenul, vytvoril i rozsiahle beletristické dielo. Dielo venované dospelým, no predovšetkým mladým čitateľom. Je to nespočet kníh. Vo svojom „beletristickom“ období každé dva roky vydal jednu- dve. Bol výborným rozprávačom, nerobilo mu to problém. Až na pár výnimiek - napríklad multizánrovej kompozícii Plátennícka pieseň (1985) - s adekvátnym podtitulom Z kroniky plátenníckeho života, väčšinou to boli miestne a historické povesti a rozprávky voľne inšpirované Habovštiakovými dialektologickými výskumami. Geograficky prevažná časť je spätá s autorovou rodnou Oravou (napr. Patierik a zbojníci (1963), Zakliate ovečky pod Rozutcom (1966), Kráľovič a krásna Zuzana (1968), Zlaté dukáty v Choči (1970), Proroctvo kráľa Mateja (1970), Viktorine zvony (1974), takmer paralelne pribúdajú rozprávkové a povestové texty z Liptova a z východného Slovenska. Na rozdiel od prvých dvoch nejde už o ľudové rozprávky Dobšinského typu. Po väčšine sú to imitácie klasických ľudových rozprávok, ich napodobeniny. V istom zmysle napodobeniny režirované, pretože Habovštiak v nich preferuje, dokonca až do znesiteľnej miery, ich moralizujúcu tendenciu. Násilné skrášľovanie, nadprodukcia neproduktívneho začala však postupne vyvolávať nevôľu kritiky. Milan Jurčo, jeden z jej dobových autorít, ako prvý v reprezentatívnom Zlatom máji (roč. XIX, str. 349) už otvorene píše: „Už celé desaťročie

inšpiračne čerpá zo stolice „zavrznutej medzi vrškami“ len ojedinele prekračuje hranice svojho rodného regiónu. Je verný jemu a svojim rodákam - vynikajúcim rozprávačom. Lenže pri toľkých návratoch nemožno sa vyhnúť istému stereotypu, motivickému i štylistickému. A keď Habovštiakove knižky čítame bezprostredne za sebou, zmocňuje sa nás pocit monotónnosti, jednotvárnosti a únavy.“

S Milanom Jurčom, literárnym vedcom par excellence, predovšetkým teoretikom literatúry faktu, som si neraz nerozumel, teraz však musím prikývnuť. Má pravdu. A v tomto ohľade nie je a nebol jediný. Ján Poliak, jeden z najlepších znalcov, akých naša literatúra pre deti a mládež mala, vo svojej ikonickej zbierke rozhovorov s množstvom slovenských spisovateľov, sa rozhovoru s Antonom Habovštiakom dokonca vyhol.

Výrečné!

Ale aj pravdivé?

To už nechám na generáciu mladých vedcov. Ja by som na záver radšej napísal:

„Milý Tonko, bol si neuveriteľne slušný, dobrý človek. Neboj sa... Tvoj čas ešte len príde.“

2024/3-4

BIBIANA
Revue

ANTON HABOVŠTIAK

MILUJ A ROB, ČO CHCEŠ!

K 100. výročiu narodenia Antona Habovštiaka

Oravská knižnica Antona Habovštiaka si v roku 2024 pripomína hneď niekoľko výročí, ktoré sú spojené s menom tohto veľikána slovenskej literatúry, jazykovedca, publicistu, etnografa, folkloristu. Uplynulo 100 rokov od jeho narodenia, 20 rokov od úmrtia a 20 rokov od pomenovania Oravskej knižnice Antona Habovštiaka. O podujatiach, ktorými si uctili pamiatku, zároveň vyzdvihli kultúrno spoločenský význam A. Habovštiaka nielen pre Oravcov, ale celú slovenskú spoločnosť informovala Mgr. KATARÍNA KOŽÁKOVÁ, PhD. regionálna bibliografka Oravskej knižnice Antona Habovštiaka Dolný Kubín.

Anton Habovštiak bol jazykovedec, spisovateľ, publicista, etnograf, folklorista, kultúrny a spoločenský dejateľ. Narodil sa 22. septembra 1924 v obci Krivá v malorolníckej rodine. Základné a stredoškolské vzdelanie absolvoval na Orave. Vysokoškolské štúdium na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde študoval slovenčinu a francúzštinu. Po ukončení štúdií pracoval v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave. Anton Habovštiak bol činnorodý človek a v jeho práci sa držal citátu sv. Augustína Miluj a rob, čo chceš. Svoje veľké dielo napíňal do posledného dychu. Zomrel náhle 14. apríla 2004 v Bratislave vo veku nedožitých 80 rokov.

Pozvanie prijali aj tri dcéry

„Oravská knižnica v septembri, kedy by sa Anton Habovštiak dožil 100 rokov, pripravila slávnostné spomienkové podujatie. Zorganizovali sme ho vo Veľkej kongresovej sále Hotela Park a naše pozvanie prijali jeho tri dcéry Anna Kováčová, Katarína Jabloková a Mária Čierna, spolupracovníci z Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV Bratislava doktorka Adriana Ferenčíková a profesor Pavol Žigo,“ hovorí Katarína Kožáková a dodáva, že s príspevkom vystúpili akademický maliar Stanislav Lajda, ktorý vystavil aj ilustrácie z knihy Najkrajšie oravské povesti, bývalý riaditeľ Milan Gonda, ktorý sa zaslúžil o pomenovanie knižnice a pán Miroslav Mikolášik osobný priateľ rodiny Habovštiakovcov. Na spomienkovom podujatí vystúpil Detský divadelný súbor Úsmev zo Základnej školy z Babína a scénickým podaním uviedol Plátennícku pieseň z Habovštiakovho románu. „Za účasti brata Jozefa a blízkej rodiny Antona Habovštiaka, pozvaných hostí a širokej verejnosti sme si uctili pamiatku nášho Oravca, ktorého dielo si hlboko vážime. Z podujatia pripravujeme spomienkovú publikáciu 100 rokov Antona Habovštiaka.“

Jeho dielo si pripomínajú po celý rok

„Začali sme tým, že dolnokubínsky maliar Luka Brase vytvoril jedinečnú grafiku Antona Habovštiaka, ktorá je umiestnená na budove knižnice. V marci sme organizovali 4. ročník Je nás počuť, Je to podujatie, kedy knižnice v rovnakom čase spoločným verejným čítaním upozornia na dôležitosť čítania a krásu literatúry. V Oravskej knižnici čítali známe osobnosti z tvorby Antona Habovštiaka. V auguste sme sa stali garantom multižánrového festivalu Počúvajte príbeh, ktorý v rámci 1. ročníka zviditeľnil Oravské povesti zapísané Antonom Habovštiakom. Festival organizovalo OZ zaObzor v Humne sv. Jozefa v Štefanove nad Oravou. V septembri sme tiež vyhlásili literárno-výtvarnú súťaž o najlepšie kreslený komiks pre žiakov 2. stupňa ZŠ a prímý až kvarty osemročných gymnázií Oravský komiks o cenu Antona Habovštiaka. Taktiež základným a stredným školám ponúkame prezen-

táciu Hodina s Habovštiakom, na ktorej žiaci spoznajú osobnosť a dielo nášho Oravca,“ uvádza ďalej Katarína Kožáková a dodáva, že okrem spomínaných podujatí sa zástupcovia Oravskej knižnice v októbri zúčastnili vedeckého seminára, ktorý bol venovaný 100. výročiu narodenia Antona Habovštiaka – Jazykovedné dielo Antona Habovštiaka, Inšpirácie a metamorfózy Seminár organizoval Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave. „Tiež sme sa zúčastnili XXVI. kolokvia českých, moravských a slovenských bibliografov, kde som predniesla príspevok o Antonovi Habovštiakovi. Kolokvium sa konalo v Štátnej vedeckej knižnici v Prešove,“ hovorí regionálna bibliografka. Oravská knižnica si váži dielo Antona Habovštiaka a ako povedal riaditeľ Roman Večerek: „Aj my sa budeme držať citátu sv. Augustína Miluj a rob čo chceš. Pretože toto je cesta pre našu spoločnosť. Milovať ľudí a milovať to, čo robíme.“

DCÉRAA. HABOVŠTIAKA KATARÍNA JABLOKIOVÁ

TÉMA

MIROSLAV MIKOLÁŠIK, OSOBNÝ PRIATEL RODINY HRABOVŠŤIAKOVCOV

ZĽAVA DOLNÝ RAD DCERY ANTONA HABOVŠŤIAKA: Mária Čierna, Katarína Jablaková, Anna Kováčová

Mária Čierna

Zdroj foto: Ján Brunčák

POKLAD NAD VŠETKY POKLADY

K nedožitej storočnici Antona Habovštiaka

Minulo už sto rokov odvtedy, čo sa v oravskej obci Krivá v chudobnej roľníckej rodine narodil syn Anton. Možno takto by sa mohla začať povesť alebo rozprávka, ktorú by napísal Anton Habovštiak. A my by sme dodali, že to bolo 22. 9. 1924. Napokon o sebe aj napísal, ale nie rozprávku či povesť. Jeho autobiografická kniha už svojím názvom *Túžba po poznaní* (2003) vystihuje jednu zo základných čŕt autora, ktorá sa azda najvýraznejšie prejavila v jeho profesionálnom živote.

Túžba po poznaní

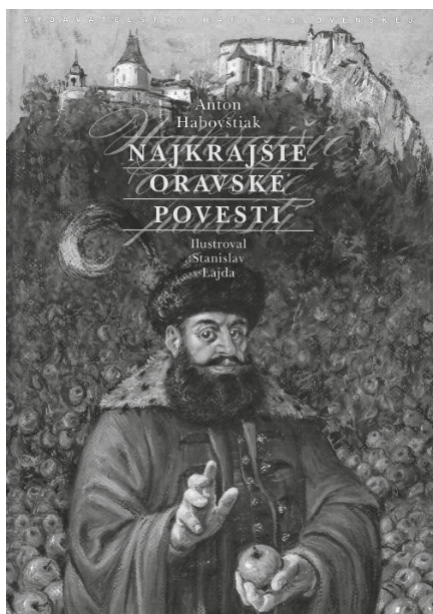
Vedecká dráha Antona Habovštiaka sa profilovala v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, v jeho celoživotnom a jedinom pracovisku. Do tejto oblasti jeho tvorby načrieme len trošičku, veď počas svojho produktívneho života uverejnil takmer 600 odborných a vedeckých štúdií a monografií.

Veľa času a energie venoval výskumu nárečí svojho rodného regiónu, ktorý si niesol v srdci až do konca svojich dní. Svoj vzťah k nemu vyjadril aj týmito slovami: „Orava znamená pre mňa domov, teda to najcennejšie, čo život môže človeku poskytnúť. S Oravou som bytostne spätý, nesiem si so sebou pečať svojho rodiska, preukaz totožnosti, ktorý by som nechcel zameniť za nič na svete“. Tieto svoje city transformoval do činov. Jeho monografické

diela *Oravské nárečia* (1965) a *Oravci o svojej minulosti* (1983, 2. doplnené vydanie 2006) sú dodnes základnou literatúrou pre každého dialektológa. Sú zdrojom poznania systému oravských nárečí, ale prostredníctvom súvislých nárečových textov sú aj pravdivým svedectvom o živote oravského ľudu na konci 19. a v prvej polovici 20. storočia. Sú hodnotné nielen pre jazykovedcov, slavistov, ale aj pre historikov, literárnych vedcov, etnografov, sociológov a iné vedné odbory. A sú aj pútavým čítaním sprostredkujúcim duchovné hodnoty každému čitateľovi s túžbou po poznaní. Ako to

poeticky napísal v úvodných častiach knihy Oravci o svojej minulosti jej autor: „V prejavoch Oravcov sa k nám prihovára čaro materinskej reči, neha rodičovských slov, ktoré kedysi poletúvali nad našou kolískou, k našim ušiam dolieha vrava dedinských dvorov, roztopašné švitorenie detí a mládeže. V týchto prehovoroch si znova a znova pripomíname hĺbku a premyslenú múdrosť starcov a stareniak, ktorú odovzdávali pri sliepňajúcich lampách a kahancoch svojim deťom a vnukom“.

Jedným z kľúčov, ktorý odomyká hlbšie poznanie jazyka sú jazykové atlasy. Pravda, kľúče treba použiť, inak neprinesú želaný efekt. Jazykový zemepis umožňuje špecifický typ pohľadu na jazykový materiál a jeho interpretáciu. Najvýznamnejším výstupom slovenskej dialektológie v tejto oblasti je národný štvorzväzkový Atlas slovenského jazyka. Anton Habovštiak bol spoluautorom už prvého zväzku, štvrtý zväzok (1984), v ktorom sa na mapách zachytáva vybraná

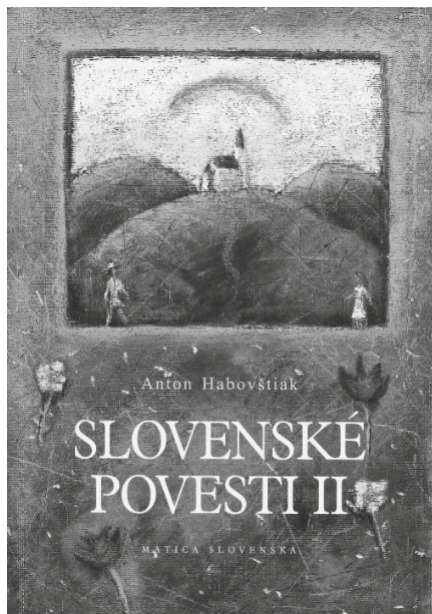
slovná zásoba slovenských nárečí, je jeho autorským dielom – vrátane zostavenia lexikálneho dotazníka a koncepcie celého zväzku. Hoci Atlas slovenského jazyka vo svojom čase zaslúžene získal pozornosť a uznanie aj na medzinárodnej scéne, je dnes slovenskej verejnosti málo známy a prakticky už neprístupný. Práve nedožitá storočnica Antona Habovštiaka bola impulzom, ktorý bol využitý na prípravu digitalizovaného štvrtého zväzku Atlasu slovenského jazyka. Na stránke Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV je dostupná prvá verzia online databázy slovenských nárečí: Digitálny Atlas slovenského jazyka – nájdete ho na adrese: <https://digiasj4.juls.savba.sk/>. A tak dielo znovu oživa a veríme, že nájde uplatnenie aj v širších ako len lingvistických kruhoch.

Európsky jazykový atlas, Celokarpatský dialektologický atlas, Slovanský jazykový atlas – to sú medzinárodné geolinguvistické diela, ktoré už svojimi názvami vravia niečo o sebe. Na všetkých spolupracoval aj Anton Habovštiak, čo prispelo k jeho zvýšenému záujmu o slavistickú problematiku. Tieto kľúče odomykajú cestu k poznaniu našich nárečí a teda aj nášho jazyka v širšom kontexte.

Vývin jazyka, migračné, sociálne a rôzne iné vplyvy sú uložené vo všetkých jazykových rovinách, ako sú jednotlivé roky uložené v letokruhoch stromov či v zemských vrstvách. Aj preto možno považovať, ak by sme sa tiež vyjadrili obrazne, napríklad slovnú zásobu za historickú pamäť národa. Okrem vlastných autorských slovníkov pracoval Anton Habovštiak na lexikograickom diele, v ktorom sa spracúva celonárodná slovná zásoba, na Slovníku slovenských nárečí. Je spoluautorom Ukážkového (1980) a prvého zväzku (1994) tohto slovníka.

Lingvistický aspekt tvorby A. Habovštiaka bol predmetom vedeckého seminára Jazykovedné dielo Antona Habovštiaka – Inšpirácie a metamorfózy. Jeho organizátori – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, Slovenská jazykovedná spoločnosť pri JÚLŠ SAV a Farnosť sv. Martina Bratislava - Staré mesto – pripravili toto dôstojné podujatie nielen ako pripomenutie jeho záslužnej práce, ale aj ako pripomienku toho, že veľké činy nás pretrvávajú a inšpirujú ďalších nasledovníkov k novým poznatkom. O prínose diela tohto významného slovenského dialektológa a slavistu hovorili na tomto podujatí jeho priatelia a kolegovia a príspevky venované predovšetkým vedeckej stránke osobnosti Antona Habovštiaka budú uverejnené v samostatnom čísle časopisu Slovenská reč.

Ťažko je možné postihnúť všetky aspekty tvorivej osobnosti, ako bol Anton Habovštiak, v rámci jedného podujatia v úplnosti. Zjednodušene môžeme povedať, že prebiehalo vzájomné ovplyvňovanie a formovanie medzi ním a jeho prácou – bez Antona Habovštiaka by bola slovenská dialektológia iná a on by bol iný bez dialektológie. A dialektológia bez zbierania hodnoverného materiálu, teda bez solídneho nárečového výskumu, nie je mysliteľná. Na terénnych výskumoch sa Anton Habovštiak začal podieľať už ako študent slovenčiny a francúzštiny na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Rozprávkové a povestové motívy, ktoré sa ako častá súčasť zbieraných rozprávání prirodzene vyskytli, ho motivovali k vlastnej literárnej práci. Vydal vari dvadsať zbierok povestí a rozprávok, ktoré sú dosiaľ príťažlivé pre mladú čitateľskú generáciu. Je tiež autorom esejí, noviel a románov pre mládež.

Slovenské povesti

Vždy vychádzal zo získaného materiálu, ten ale autorsky invenčne spracoval do novej pútavej podoby. V doslove knihy Zakliate ovečky pod Rozsutcom (1966) A. Habovštiak píše: „Zbierku povestí alebo vari skôr historických rozprávok som spracoval na základe motívov, ktoré som zozbieral na území Oravy v období po druhej svetovej vojne“. Vlastne mnohé jeho umelecké publikácie sú na tomto pomedzí, kdesi medzi povestou a rozprávkou. Začínal tými lokálnymi, oravskými a postupne okruh záujmu rozšíril na celé Slovensko.

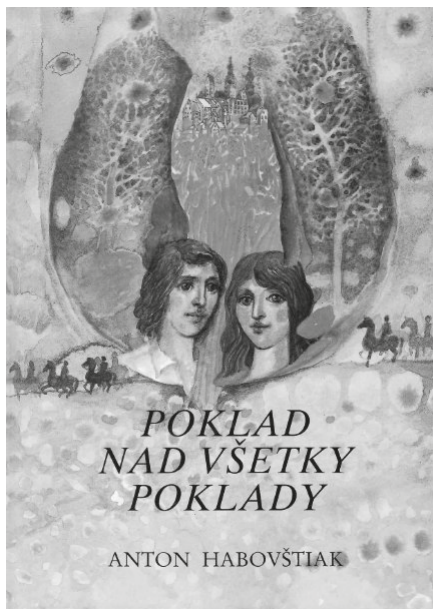
V druhom zväzku knihy Slovenské povesti v záverečnom Slove o povestiach píše o ich kráse, o tom, že naplňajú „skrytú túžbu poznať prachom zahalenú minulosť, oživiť podmaňujúce čaro osôb v časopriestore našej histórie.“ Už ako dieťa som sa rada čítala v Zakliatých ovečkách pod Rozsutcom o tom, ako čert staval Oravský

zámok, o obrovi v Bobrovskej doline, o topeľcovi, bohynkách a chrapinoskovi. Zaujalo ma, že ľudia majú príbehy k názvom obcí, potokov, ale aj skál, lúk, v pamäti im zostali osoby, či už to boli páni Oravského zámku alebo zbojník Zubiak. Všetko, čo obklopovalo človeka, bolo dôležité a pomenovanie týchto reálií malo akúsi príčinu, hoci sa aj nedala nijako potvrdiť. Anton Habovštiak tieto pocity zaodel do slov takto: „Povešť približuje mnoho z toho, čo história nedopovedáva celkom do konca. Smelo a s pozoruhodnou trúfalosťou i bez váhania a zábran vyslovuje to, o čom história pokorne mlčí. Špecifickým spôsobom nám sprístupňuje určité dejinné obdobie a zároveň aj osoby, ktoré s ním súvisia“ (Habovštiak: Slovenské povesti II).

To, že sa zaujímal o povesti z celého územia Slovenska, mu umožnilo zasväteným pohľadom určiť charakteristické črty, ktoré vyzoroval v bohatom slovenskom povestovom fonde. Pre západné Slovensko videl ako typické motívy viažuce sa na Veľkú Moravu a postavy súvisiace s týmto historickým obdobím našej minulosti. Do života stredného Slovenska výrazne zasiahli rôzne kolonizačné vlny, ktoré zanechali stopy v povestovom materiáli tejto oblasti. Bohato sú zastúpené témy zakladania baní a všetkého, čo súvisí s baníckym životom a prácou v podzemí. V severných oblastiach Slovenska našiel preukazné stopy po vlašskej kolonizácii a s ňou súvisiacim pastierskym životom. Významné sú aj stopy tureckých a tatárskych vpádov na naše územie a spomienky na ne ostali v ľudskej pamäti po celé stáročia. Výraznou postavou, ktorú ľudia v povestiach považovali za muža práva a spravodlivosti nakloneného potrebám slovenského ľudu, bol kráľ Matej. V regióne stredného Slovenska sa v povestiach uchovali spomienky na Jura Jánošíka a príslušníkov jeho družiny, aj

o veľkých pokladoch, ktoré sú poschovávané v zbojníckych skrýšach. Bájne poklady sú skryté aj v povestiach východného Slovenska. Aj tam sa ku každému kopcu, rieke, doline, hradisku viaže povestový príbeh. „Niet príčin pochybovať, že povestové motívy zachované v pamäti dodnes žijúcich ľudí sú vzácnym svedectvom o našej národnej mentalite, o svojráže a osobitosti našich regiónov od Holíča a Skalice až po Svidník a Michalovce“ (Habovštiak: Slovenské povesti II).

V knihách povestí sa nevyhýba ani poverovým či historickým rozprávkam. Stretne sa v nich s mnohými demonologickými bytosťami, nech už žili v blízkosti riek a potokov, pod zemou, v lesoch a hájoch či inde. Okrem umeleckej majú Habovštiakove povesti a rozprávky vysokú dokumentárnu hodnotu. Uvedomoval si, že táto časť nášho dávneho poznania odumiera a stráca sa. Stráca sa tak, ako sa vytráca rozprávačský žáner. Dnes už ľudia nesedia po večeroch spolu, aby rozprávali a počúvali príbehy. Tento spôsob nahradilo najprv čítanie a v súčasnosti zväčša rozprávky poznáme v ich filmových podobách. A hoci sa tešíme z každého hodnotného spracovania, žiaľ, v nich už nebude ten „náš“ vodník pri mlyne, „naša“ skala, potok, hrad, „naša“ predstava o kráse, dobre a zle.

Poklad nad všetky poklady

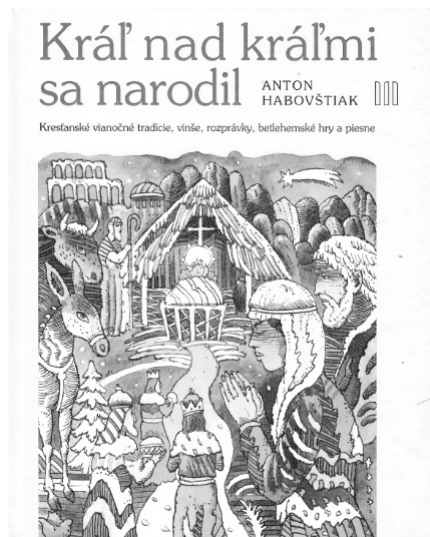
Pavol Dobšinský v úvode k Prosto-národným slovenským povestiam píše, že „ony sú tie najprvé kvety poézie jeho, vykvitnuté na jarnom slnku obrazotvornosti národa ešte mladého a znázorňujú nám tú najprvšiu povedomosť národného ducha.“ Vlastne čosi podobné hovorí náš veľký básnik Milan Rúfus, ktorý tak nádherne prebásnil mnohé Dobšinského rozprávky.

Ó, rozprávočka, ešte príd'
a občas poteš nás!
Musel to básnik v tebe byť,
čo takto videl čas:

Blkoce oheň do neba
na vrchu sklenenom.
Horí, žije sám zo seba,
živí sa plameňom.

Milan Rúfus: Sobotné večery, 1984
(úryvok z básne Kráľ času)

Anton Habovštiak svoj autorský zámer pri písaní rozprávok formuluje v doslove knihy Poklad nad všetky poklady takto: „Zbierkou by sme chceli poukázať na viaceré kresťanské čnosti, ako je napr. úprimná láska k Bohu a ľuďom, i radi by sme do detských srdiec zasievať pevnú nádej v prekonávaní zla a vo víťazstvo dobra i pravdy v najrozmanitejších chvíľach ľudského života. Naším cieľom je zároveň upozorňovať na negatívny dosah hriechu, ktorý vyplýva z nenávisti k ľuďom i z lakomstva, hnevu alebo pýchy či iných ľudských neduhov. Etický prístup pri spracovaní zbierky sme pokladali za primárny“.

Kráľ nad kráľmi sa narodil

Duchovný kresťanský aspekt v jeho tvorbe pre deti je v nejakej podobe prítomný vo všetkých jeho knihách. Z tohto hľadiska je zaujímavá a špecifická kniha Kráľ nad kráľmi sa narodil (1995). Okrem rozprávok, riekaniek, vianočných piesní a vinšov sú v nej i spomienky na ustálený priebeh vianočných sviatkov už od adventných dní, ako vravel,

na ich svetskú tvár. Píše sa v nej i o vzniku betlehemov a priebehu betlehemských hier a malých vinšovníkoch, ktorí ako traja králi chodili po domoch až do 6. januára. Okrem hodnotnej informačnej náplne má táto kniha i osobný rozmer. Je prepletená a prežiarená zážitkami, ktoré z týchto sviatkov urobili pre Antona Habovštiaka to najkrajšie obdobie v roku.

Vo svojej vedeckej a literárnej činnosti neustal ani po odchode do dôchodku. Tento čas svojho života však viacej zameral na posilnenie duchovnej kresťanskej témy vo svojej tvorbe. Už predtým bola prítomná nielen v jeho povestiach a rozprávkach, v jeho vlastných životných etických hodnotách. S manželkou Katarínou, ktorá bola tiež jazykovedkyňou, spoločne pripravovali scenár pre televízny seriál Malé biblické príbehy (1995 – 1998). Za vyvrcholenie kresťanskej témy vo svojej tvorbe i za vyvrcholenie vlastnej literárnej tvorby považoval on sám knihu o živote sestry Zdenky Schelingovej Za mrakmi je moje milované slnko (1996). Nové svedectvá a súvislosti v tejto knihe boli impulzom, ktorý sa zavíril tým, že Ján Pavol II. ju v roku 2003 pri návšteve Slovenska vyhlásil za blahoslavenú.

Podľa Milana Rúfusa ľudia stvorili rozprávky nie preto, aby uspávali deti, ale aby prebúdali dospelých. Niečo na tom bude. Azda pred každým z nás sú tie tri cesty, medzi ktorými si vyberajú rozprávkovi hrdinovia. A v rozprávkach sú mnohé odpovede, aby sme si mohli vybrať správne. Môže nám pomôcť hoci aj obraz slnčového koňa, či slová, ktoré tento motív inšpiroval v duši nášho veľkého básnika.

**Slnčový koník.
Chodí dejinami
a strmým čelom svieti do ich**

**Plameňmi hraníc.
A myšlienkou.
A snami.**

**A nám sa potom zdá,
že akokoľvek sami,
na chvíľku aspoň rozumieme**

Milan Rúfus: Tiché papradie, 1990
(úryvok z básne Slnčový koník)

Práca Antona Habovštiaka, z ktorej sme tu predstavili len malé zlomky, nezostala nepovšimnutá. Získal za ňu mnohé ocenenia, spomeňme aspoň čestnú zlatú plaketu Ľudovíta Štúra za zásluhy v spoločenských vedách a Pribinov kríž 1. triedy, ktorý mu bol udelený in memoriam. Anton Habovštiak zomrel 14. apríla 2004 vo veku nedožitých 80 rokov. Poznatky, krása a sila ducha zostali však zachované a povzbudzujú nás ďalej. Pomáhajú nám uvedomiť si, že práve ľudia – naši blízki, naši priatelia, všetci ľudia, čo nás inšpirujú vlastným životom alebo svojimi výkonmi – sú pokladom nad všetky poklady, na ktorý máme pamätať.

TIMOTEA VRÁBLOVÁ

VŠETKY CESTY VIEDLI DO TERSTU

Pohľad na scénu zo zákulisia kongresov IBBY

Svetové kongresy Medzinárodnej únie pre detskú knihu (IBBY) sa plánujú päť rokov dopredu. Výber krajiny schvaľuje Výkonný výbor, a to obyčajne spomedzi viacerých uchádzačov. Proces príprav je zložitý a počas piatich rokov sa môže všeličo udiť. IBBY to zažila aj v roku 2014. Hrozilo, že kongres v roku 2016 sa nebude môcť uskutočniť v krajine, ktorá sa na to pripravovala. Vtedy bola naša Slovenská sekcia IBBY vybraná ako náhradný hosťiteľ.

Pri voľbe hosťiteľskej krajiny sa zvažuje viacero stránok. Dôležité je zázemie sekcie vo vlastnej krajine. Talianska sekcia IBBY sa môže už dlhodobo opierať o domácu kultúrnu komunitu. Ukázalo sa to už v roku 1970, keď IBBY organizovala kongres v Taliansku po prvý raz. Už vtedy zavážila významná podpora vlastnej kultúrnej obce. Taliani na to spomínajú radi aj preto, že na tomto kongrese odovzdali Cenu H. Ch. Andersena spisovateľovi Giannimu Rodarimu. Hosťiteľská Talianska sekcia IBBY si aj teraz v Terste s hrdosťou pripomenula svojho klasika detskej literatúry. Pamätnú zbierku prekladov Rodariho slávnostného príhovoru pri preberaní ceny vydala ako príležitostnú tlač venovanú účastníkom tohtoročného kongresu.

Dôležitou súčasťou kultúrneho zázemia Talianskej sekcie IBBY je bolonský knižný veľtrh. Od 60. rokov minulého storočia tu každoročne zasadá Výkonný výbor IBBY. Na bolonskom veľtrhu sa oficiálne vyhlasujú

laureáti Ceny H. Ch. Andersena. Veľtrh je tiež miestom pre tzv. regionálne stretnutie reprezentantov účastníckych krajín IBBY z Európy (za regióny sa v IBBY považujú kontinenty a časti kontinentov, ktoré majú svoje zasadnutia a svojich reprezentantov vo Výkonnom výbore IBBY). Je to významné kultúrne podujatie, na ktorom sa diskutuje o dôležitých problémoch čítania, o trendoch, situácii v detskej tvorbe v účastníckych krajinách Európy. Od roku 2016 sa toto zasadanie spája aj s konferenciou. Prizývajú sa odborníci, ktorí sa vyjadrujú k aktuálnym témam, prezentujú sa iniciatívy a kľúčové projekty z oblasti propagácie čítania. Na bolonský knižný veľtrh prichádzajú aj reprezentanti sekcií IBBY z iných častí sveta. Vďaka tomu sa udržiava kontinuita spolupráce a vnútorná súdržnosť účastníckych krajín.

V roku 1965 sa v Bologni osobne stretol Dr. Dušan Roll so zakladateľkou IBBY Jellou Lepmanovou. V tom čase J. Lepmanová uvažovala o možnostiach, ako podporiť ilustračnú tvorbu, pretože ju považovala za podstatnú súčasť knižnej kultúry pre deti a mládež. Dr. Roll prišiel s premysleným konceptom. A tak sa v Bologni začala spolupráca na veľkom medzinárodnom projekte krajín IBBY. Zrodilo sa Bienále ilustrácie Bratislava. Táto súťažná prehliadka dávala sekciám možnosť intenzívnej spolupráce v oblasti ilustračnej tvorby pre deti. Význam tohto kroku dokázal už prvý medzinárodný

ročník BIB-u, ktorý sa uskutočnil v roku 1967. Zúčastnilo sa na ňom 25 krajín a 320 ilustrátorov. V rokoch 2010 až 2012 hrozilo, že sa kontakt s IBBY preruší. V rokoch 2012 až 2014 sa nám ho znova podarilo upevniť a od roku 2014 je z rozhodnutia Výkonného výboru BIB integrálnou súčasťou činnosti celej organizácie IBBY. A má ako jediný vo Výkonnom výbore svojho reprezentanta. Je ním člen Výkonného výboru, ktorý zodpovedá IBBY za túto agendu. Znamená to, že náš BIB sa priradil k prioritným aktivitám IBBY (nepovažuje sa za dočasný projekt); a to je mimoriadne významné postavenie. BIB-u sa venovala pozornosť aj na tohtoročnom svetovom kongrese v Terste – nielen jeho prezentačnou výstavou, ktorá býva tradične súčasťou svetových kongresov. V jednej z kongresových sekcií dostala priestor aj generálna komisárka BIB-u Zuzana Jarošová. Oboznámila účastníkov s prírodnými plánmi na jubilejný 60. ročník.

Talianska sekcia IBBY nezostáva vegetovať v tieni bolonského veľtrhu. V roku 2014 si otvorila ďalší priestor pre medzinárodnú spoluprácu krajín IBBY. Týka sa významného projektu na ostrove Lampedusa, najväčšieho z Pelagických ostrovov, s rozlohou 20,2 km². Stal sa tranzitným miestom migrantov, najmä z Afriky. V prísťahovaleckých vlnách spred pár rokov zaplavili Lampedusu tisíce imigrantov. Situácia bola kritická. Talianska sekcia IBBY sa vtedy rozhodla prispieť k zmierneniu traumatických podmienok, v ktorých sa ocitli deti prisťahovalcov. Na Lampeduse vytvorila medzinárodnú knižnicu IBBY. Deti pochádzali z jazykovo rôznorodých prostredí. A tak sa fond knižnice začal budovať výlučne z obrázkových kníh. Jednotlivé národné sekcie tam posielajú knihy. Dobročinnému zámeru sa vytvoril aj dôstojný kultúrny rámec. Každoročná zbierka obrázkových

kníh je najprv vystavená v jednej z galérií v Ríme. Až potom putuje do ostrovnej knižnice. Týmto spôsobom sa s tvorbou detských obrázkových kníh z rôznych častí sveta môže zoznámiť aj širšia kultúrna obec. Tu sa však spolupráca krajín nekončí. Počas roka sa na Lampeduse organizujú turnusy dobrovoľníkov z rôznych krajín sveta, ktorí pod vedením Talianskej sekcie IBBY pracujú s deťmi v knižnici, no pôsobia tiež v teréne na celom ostrove. Medzi dobrovoľníkmi sú umelci, knihovníci, ale aj odborníci na duševné zdravie a vedeckí experti. Práve ich skúsenosti ovplyvnili pohľad na rôzne aspekty práce s deťmi v krízových situáciách. Napríklad v otázke výberu tém, s ktorými sa dá s deťmi v týchto kritických podmienkach pracovať. V súčasnosti je to citlivá otázka. Najmä v európskom kultúrnom prostredí sa kladie dôraz na otvorenosť v sprístupňovaní tém. Prvotný tematický záber na Lampeduse bol teda orientovaný na knihy s tematikou utečencov. S dobrým úmyslom – sprístupniť problematiku a vyjadriť deťom solidaritu v ich utrpení. Výsledky výskumov z terénnej praxe však preukázali, že deti mali spravidla k tejto téme odpor. Ponúknuté knihy ich rozrušovali. Nechceli čítať o tom, čo tak ťažko prežívajú, chceli vedieť o tom, ako to vyzerá, keď je život usporiadaný. Hovorili o tom priamo, úprimne. Hľadali oporu. Prirodzene si chceli pripomenúť to, čo je v živote pekné, ako napríklad vyzerá harmonická rodina, bezpečný domov.

Projekt v Lampeduse patril aj k centrálnym témam tohtoročného svetového kongresu v Terste. Celkom príhodne sa spájal s ústredným mottom kongresu: *Pripoj sa k revolúcii! Daj aj ty každému dieťaťu do rúk dobrú knihu!* Komunikácia v súčasnom svete paradoxne naberá z rôznych dôvodov veľmi komplikovaný ráz. Siahame teda aspoň k základu, k neverbálnym formám.

Nasvedčuje tomu aj zastúpenie knižných žánrov, ktorým sa venovali prednášajúci. Najväčšia pozornosť bola venovaná obrázkovým knihám (takmer 70 % príspevkov).

Téma kongresu vyjadrená sloganom *Pripoj sa k revolúcii! Daj aj ty každému dieťaťu do rúk dobrú knihu!* apelovala na aktívnu úlohu jednotlivcov v komunite pri propagácii čítania. Sú to otázky, ktorým sa venuje v EÚ zvýšená pozornosť prinajmenšom za posledných 15 rokov. Európska komisia pre vzdelávanie a kultúru už niekoľkokrát iniciovala otvorené skupiny expertov, ktoré sa venovali problematike propagácie čítania. Samotný program kongresu vychádzal z odporúčaní dokumentov komisie. Prejavilo sa to aj v skladbe programu.

Spomínaná téma kongresu sa premietla najmä do otázok kultúrnej participácie. Hovorilo sa o tom, ako možno intenzívnejšie zapojiť mládež do propagácie knižnej kultúry. Nie je to nový pohľad. Vo viacerých sekciách IBBY majú dobré skúsenosti so zapájaním mladých do programov na podporu čítania (napríklad Britská sekcia IBBY, Slovinská sekcia IBBY, Americká sekcia IBBY, Ghanská sekcia IBBY, aj Slovenská sekcia IBBY). Organizátori však dali tejto myšlienke akosi vyššiu razanciu mottom, ktoré bolo parafrázou výroku Jelly Lepmanovej: *Dajte deťom knihy a dajte im krídla*. „Revolúciu“ predstavili aj konkrétnym činom. Talianski stredoškólači mali na kongrese status delegátov, rokovali paralelne vo vyhradenom areáli a zúčastňovali sa na slávnostných udalostiach. Myslím, že obzvlášť ocenili recepciu pri príležitosti odovzdávania Ceny Hansa Christiana Andersena.

Ešte sa ponúka otázka, prečo sa dejiskom kongresu stal práve Terst?

Príjemné provinčné mesto na benátskom polostrove. Po stáročia sa tu stretávali kultúry, do prístavu smerovali lode za obchodom. Pre IBBY sú takéto mestá zaujímavé symbolikou kultúrneho dialógu. V časoch rakúskouhorskej monarchie bol Terst nazývaný „oknom do sveta“. Talianska sekcia IBBY sa však voľbou tohto mesta prihlásila aj k smutným stránkam jeho histórie, ktoré sú pre našu súčasnosť nesporne apelatívom. Po 1. svetovej vojne v Terste postupne utíchal otvorený medzikultúrny dialóg. Mussolini, podľa jeho vlastných slov, chcel z Terstu urobiť „najtalianskejšie mesto“. Tento zámer sprevádzali pogromy, etnické čistky. Počas 2. svetovej vojny končilo obyvateľstvo židovského pôvodu v koncentračných táboroch. A aj po vojne prevládala v meste napätá klíma. Patrílo totiž k tzv. nárazníkovým zónam, k západným mestám, ktoré sa geograficky nachádzali v blízkosti železnej opony, v bezprostrednom susedstve s Juhoslaviou. V kongresovom bulletinu sa spomína temná i svetlejšia história mesta. Stalo sa svedkom hrôzy, pred ktorou chcela Jela Lepmanová uchrániť budúce pokolenia. Jej výzva vrátiť sa „k dialógu ľudskosti“ sa teda stala lajtmotívom kongresu, ktorý sa konal na týchto symbolických miestach.

V čom môže čítanie priniesť pozitívnu zmenu?

Jeden z hlavných rečníkov, britský spisovateľ Michael Rosen sa pozrel na túto otázku z existenciálneho aspektu. Poukázal na to, že pridať sa do tábora čitateľov, rozhodnúť sa pre knihu je „revolučný čin“ jednotlivca v jeho vlastnom životnom príbehu. Vyžaduje aktivnosť a zanietenie. Prejav osobnosti, ktorá zaujme miesto v priestore, ktorý otvára kniha. A je ochotná viesť dialóg s okolitým svetom. Toto je predpoklad vnútornej zmeny, prebudenia človeka.

Prezidentka časopisu Bookbird, Valery Coghlan (mimochodom niekoľkokrát sa zúčastnila na konferenciách IBBY INŠTITÚTU BRATISLAVA) sa zamýšľala nad tým, ako poézia rozvíja v človeku, a najmä u detí, schopnosť reflektovať vnútorný svet, pre-pájať ho s tým, čo mu ponúka svet zvonka. Učí nás vyslovovať sa. V tomto duchu zazneli aj slová talianskeho básnika Roberta Piuminiho. V chápaní slova ako prostriedku dobrodružného poznávania je Piuminiho poetika blízka nášmu básnikovi Danielovi Hevierovi.

Rokovací program kongresu tak trochu pripomínal „myšlienkové mapy“. Opakovali sa v ňom kľúčové slová, témy pomyselného brainstormingu nad otázkou, ako sa dopracovať k želanej pozitívnej spoločenskej zmene prostredníctvom čítania.

Kto môže priniesť revolučnú zmenu do spoločenského priestoru? Aktérmi by podľa toho mali byť vzdelávacie inštitúcie, veda a výskum. V programe sa síce objavili kľúčové inštitúcie univerzity, no v samotných prednáškach kongresu sa téma zástoja univerzít a ani vedeckého výskumu pri rozvíjaní vzťahu k čítaniu významne neobjavila. Skôr sa poukazovalo na psychologický vplyv čítania, a na to, že treba motivovať školy k efektívnemu začleňovaniu „príbehov z literatúry“ do vzdelávania, prezentovali sa výsledky networkingu, prípadne sa hovorilo o kľúčových sociálno-politických témach.

Dalším aktérom zmeny by mali byť inštitúcie na nižších stupňoch vzdelávania. Pozornosť bola teda venovaná funkcii kníh (najmä beletrie) v školskej praxi na vyučovaní. Poézia by sa mohla napríklad využívať ako zdroj motivačných myšlienok pre vzdelávacie ciele. Hovorilo sa o tom, že čítanie

nahlas by mohlo prelomiť psychologické bariéry detí v triede. Nie sú to isto nové myšlienky, ale pri tzv. *nových vynárajúcich sa potrebách detí* na ne istotne netreba zabúdať. Obrázkové knižky sa používajú ako vzdelávací prostriedok pri práci s vnútorne diferencovanejšími skupinami, napríklad, keď je cieľom rozvíjať inkluzivitu medzi žiakmi. Viaceré príklady zo školskej praxe prinášali staré osvedčené princípy, ktoré stále fungujú a sú inšpiratívne. Veď aj dnes nepochybne platí, že záujem o čítanie na školách môže podporiť dobrá spolupráca s knižnicou. Mimoriadne zaujímavé projekty v tomto zmysle rozvíjajú Slovinci. Pred pár rokmi ich predstavovali aj u nás na Slovensku počas konferencii IBBY INŠTITÚTU BRATISLAVA. Ich skúsenosti sa objavili aj v kongresových prednáškach.

Dôležitými aktérmi pri rozvoji čítania by teda mali byť aj kultúrne a vzdelávacie inštitúcie. Okrem knižníc aj múzeá. Za všetky spomeniem príklad z Grécka, kde v niektorých múzeách pracujú s tematizovanými výstavami obrázkových kníh.

Za aktérov zmeny sa považujú aj vydavatelia. V skupine príhovorov sa predstavili významné projekty z rôznych kontinentov, ktoré napomáhajú propagácii čítania. Medziiným vydavatelia prezentovali projekty, kde knihy sprevádzali príručky pre rozvoj čítania. Ich funkciou bolo podnietiť mladých čitateľov k tomu, aby sa hlbšie zamýšľali nad knihou. Aj u nás na Slovensku sme po niekoľko rokov mali podobný vydavateľský koncept.

Vo Venezuele vznikol osobitý projekt, ktorý motivuje deti k tomu, aby vytvárali vlastné albumy kníh. Cieľom je rozvíjať v deťoch symbolické myslenie. Tým, že jednotlivé texty znázorňujú v obrazoch, ich vlastne aj interpretujú.

Aká je úloha kníh v súčasnej spoločnosti?

Kniha sa počas celého kongresu prezentovala ako nástroj zmeny. Záujem sa sústreďoval na kľúčové témy, na ktoré sa v súčasnej globálne orientovanej kultúrnej politike kladie zvláštny dôraz: na diverzitu, inklúziu a udržateľnosť. Príspevky boli zväčša prezentáciami tzv. dobrých príkladov z praxe. Mnohé prichádzali s pozoruhodnými výsledkami. Poukazovali napríklad na dôležitosť čítania obrázkových kníh v multilinguálnom a multikultúrnom prostredí. O skúsenosti tohto typu sa podelili kolegovia zo Slovenska, z Grécka a z Veľkej Británie. Vo viacerých krajinách sa v súčasnosti kladie dôraz na prácu s dielami miestnych a regionálnych autorov. Týmto spôsobom napríklad podporujú záujem o čítanie detí a mládeže v Argentíne.

O skúsenostiach s prácou v sociálne špecifických prostrediach sa delili aj kolegovia z Číny, Indie, Pakistanu. Napokon výborný projekt Alif Laila Book Bus z Pakistanu bol na tohtoročnom kongrese aj ocenený Cenou iRead Outstanding Promoter Award. Získala ju Basarat Karamzin za dlhoročnú prácu na rozvíjaní čítania v spoločensky komplikovaných podmienkach. Tú istú cenu si odniesla aj Irene Vasco. Putovné knižnice môžu byť aj formou propagácie čitateľstva. S týmito skúsenosťami prichádzali napríklad kolegovia zo Španielska. Napokon u nás na Slovensku máme tiež dobré skúsenosti s BIBLIOBUSMI.

Mnohé príspevky sa dotkli tém inklúzie, rozvíjania rešpektu v kultúrnej a sociálnej rôznorodosti prostredí. Niektoré príspevky boli venované špecifickej starostlivosti v nemocničnom prostredí, napríklad pri onkologicky chorých deťoch. Alebo pri mla-

distvých v nápravno-výchovných zariadeniach a diagnostických ústavoch.

Zvláštna pozornosť bola venovaná aj rozvoju čitateľstva (v zmysle tzv. audience development). Slovinci prišli s apelom znova sa vrátiť ku klasickým literárnym dielam a nájsť spôsob, ako ich priblížiť mladým generáciám. Talianske prostredie ich zrejme naviedlo na Božskú komédiu Danteho Alighierioho. Viacero príspevkov bolo tiež venovaných mýtom a legendám a významu symbolického jazyka, ktorý je dôležitý pre reflektovanie sveta, pre hlbšie zamýšľanie sa nad realitou.

Najvyššie ocenenia tvorcov detských kníh

Na kongrese viackrát zaznela myšlienka, že nevyhnutnou súčasťou propagácie čítania, je oceňovanie kvalitnej knižnej tvorby pre deti.

Aj tentoraz si pozornosť získala výstava kolekcie kníh autorov, prekladateľov a ilustrátorov, ktorých sekcie nominovali na zápis na Čestnú listinu IBBY. Toto ocenenie umožňuje sekciám lepšie rozvíjať medzikultúrnu komunikáciu, propagovať kvalitnú knižnú tvorbu iných národov. Z ocenených knížiek si vydavateľstvá zostavujú prekladateľský program. Knižnice si plánujú nákup zahraničnej literatúry – najmä tam, kde je mnohojazyčná komunita. Slovensko malo na kongrese skvelé zastúpenie. Za pozoruhodný literárny výkon bol ocenený Peter Karpinský s knižkou Malý kozmonaut (Perfekt, 2021), za ilustračnú tvorbu ku knihe Prešporské legendy ožívajú (Litera Production 2022) získal čestný zápis Matúš Maťatko. Za preklad Zimných rozprávok Dawn Caseyovej (IKAR 2021) bola ocenená Oľga Kralovičová.

Osobitá pozornosť patrila, a právom, laureátom Ceny Hansa Christiana Andersena. Najvyššie ocenenie získali rakúsky spisovateľ Heinz Janisch a kanadský ilustrátor Sydney Smith. Reflexia ich tvorby si zaslúži v BIBIANE rozsiahlejší priestor, preto ich zatiaľ len spomínam.

Nový Výkonný výbor IBBY

Generálne zhromaždenie je vyvrcholením kongresu. Je to dôležité stretnutie, na ktorom sa vyhodnocuje uplynulé obdobie, diskutuje sa o ďalšom smerovaní, prinášajú sa nové podnety, reflektujú sa dôležité udalosti. Kongres opätovne potvrdil hlasovanie mimoriadneho generálneho zhromaždenia, ktoré sa uskutočnilo online 4. novembra 2023. Jeho uznesenie deklarovalo stanovisko IBBY k vojnovým konfliktom (v hlasovaní podporené významnou väčšinou). V stanovisku sa vyhlasuje, že činnosť IBBY sa bude vždy riadiť vyšším záujmom – priniesť dieťaťu ubezpečenie, umožniť mu rásť prostredníctvom knihy. Preto nebude vylučovať a ani inak postihovať členské krajiny, ktoré sú zapojené do vojenského konfliktu. Za novú prezidentku IBBY bola zvolená Basarat Karamzin z Pakistanu.

Všetky cesty tohto roku viedli priateľov a rytierov kníh a čítania do Terstu. S dobrým úmyslom a priazňou v srdci sa mesto ponorilo do svetla, v ktorom zasa šumela vrava, ozýval sa radostný smiech, objavili sa aj slzy dojatia. A možno sa nám občas zazdalo, že odkiaľsi z nádražia počujeme volať Miláno, Miláno. Usmiali sme sa nad tým žartikom. Veď kto by nepoznal humor dobre známeho Giana Rodariho? Kocúr Miláno si pritom dôstojne vykračoval po peróne, za ním sa náhlil jeho mrzutý pán. Majstre Rodari, všetka česť, a sláva vašim 105. narodeninám! Ďakujeme za vaše úžasné knižky, aj za vašu

ďakovnú reč, ktorá ani po polstoročí nestratila pre vás typický esprit.

Rodariho slávnostný príhovor pri preberaní Ceny Hansa Christiana Andersena

Ďakujem porote, že ma poctila touto cenou, ktorá nesie meno veľkého a milovaného Andersena. Ďakujem pánovi Azaolovi za jeho láskavé slová o mne a mojich knihách. Keby som sa mal poďakovať každému, voči komu sa v tejto chvíli cítim zaviazaný vďakou, nikdy by som neskončil.

Vezmite si napríklad môjho otca. Bol pekár a veľmi miloval mačky. Vždy sme mali doma mačky. Možno preto si stále vymýšľam mačacie príbehy. Ako príbeh o mačke, ktorá mala obchodné nadanie a otvorila si obchod s potravinami. Predávala v ňom myši v konzervách. Teda, taký bol aspoň jej obchodný zámer. A tak si mačka nakúpila množstvo konzerv a vyrobila si pútač s nápisom: „K trom zakúpeným konzervám otvárač konzerv zadarmo!“ Problém bol v tom, že myšiam sa vôbec nechcelo do tých konzerv. A tak si mačka napokon musela nájsť inú prácu.

Potom je tu príbeh o kocúrovi menom Milano. Jeho pánom bol prednosta stanice v Bologni. Vždy keď prišiel vlak, kocúr vybehol von, aby si vlak pozrel a úzkostlivý prednosta vybehol za ním v strachu, že kocúr skončí pod kolesami vlaku. Nahlas vykrikoval, „Milano, Milano!“ a všetci cestujúci povyskakovali z vlaku a spokojne si mädlili ruky v presvedčení, že už dorazili do Milána. Samozrejme, bolo z toho veľa zmätku a dobrodružstiev.

Som presvedčený o tom, že Anderse-nova cena vo mne vyvolala veľkú túžbu písať príbehy o mačkách. Dúfam, že si tento môj zámer nezmýľite s hrozbou, že podobné

príbehy môžu byť prekážkou vo vývoji dieťaťa na seriózneho dospelého. Rozprávaním o mačkách sa dá veľa povedať aj o ľuďoch a rozprávaním zábavného príbehu viete povedať aj vážne a dôležité veci.

Ba čo viac, kto je dnes seriózny človek? Vezmite si prípad Isaaca Newtona, ktorý bol podľa môjho názoru veľmi vážny muž. Ak je pravdou, čo sa o ňom hovorí, padlo mu na hlavu jablko, keď sedel pod stromom. Ktokoľvek iný na jeho mieste by utrúsil zopár zlostných slov a našiel by si iné miesto, kam si sadne. No pán Newton si položil otázku: „Prečo to jablko spadlo nadol? Prečo nie nahor? Prečo nie vľavo či vpravo, ale rovno na zem? Aká záhadná sila ho stiahla zo stromu?“ Osoba bez obrazotvornosti by na takéto myšlienky povedala: „Tohto pána Newtona nemôžete brať vážne. Verí v záhadné sily. Možno je dokonca presvedčený, že pod zemou je nejaký čarodejník. Myslí si, že jablká vedia lietať ako čarovné koberce. Verí na rozprávky – v jeho veku!“

Je to presne naopak. Ja si myslím, že pán Newton objavil gravitačný zákon, pretože mal myseľ otvorenú voči všetkým možnostiam. Bol vybavený živou predstavivosťou a vedel, ako ju použiť, dokázal vnímať veci, ktoré boli zatiaľ neznáme. Na to, aby ste boli ozajstným vedcom, musíte mať veľa fantázie a živú predstavivosť. Aby ste si vedeli predstaviť veci, ktoré zatiaľ neexistujú, a potom ich objavili, aby ste si predstavili lepší svet, a potom sa pustili do práce na jeho budovaní.

Myslím si, že príbehy – staré aj nové – pomáhajú myslí rozvíjať sa. Príbehy sú miestom všetkých hypotéz. Môžu nám dať kľúče a pomáhajú nám vidieť skutočnosť po novom. Pomáhajú deťom učiť sa o svete

a dokonca im môžu dať obrazy, pomocou ktorých ho interpretujú.

Z tohto dôvodu si myslím, že písanie príbehov je užitočná práca. Musím povedať, že je to aj radostná práca a z istého uhla pohľadu je dosť zriedkavé, že si nájdete prácu, ktorá je zábavná, platená a dokonca za ňu dostávate ceny.

Bolo by vskutku skvelé, keby mal každý prácu, ktorá je pútavá, zaujímavá aj zábavná zároveň. V tejto chvíli je to však len utópia, rozprávka. No rozprávky sa často ukážu ako pravdivé. Napríklad v rozprávkach ste mali lietajúce koberce či lietajúce lode a dnes máme nadzvukové lietadlá. Hoci nemôžeme povedať „stolček prestri sa“ ako v jednej rozprávke, už môžeme povedať „bielizeň, oper sa“ alebo „riady, umyte sa“.

Veci, ktoré hovoríme, sa môžu stať pravdou. Skutočný problém je, aby sme hovorili tie správne veci, ktoré sa majú stať pravdou. Nikto nepozná to magické slovo sám. Musíme všetci hovoriť spoločne, vo všetkých jazykoch, uvážlivo, s vášňou, úprimne a s fantáziou. Jeden zo spôsobov je písať príbehy, ktoré deti rozosmejú. Nie je na svete nič krajšie než detský smiech. A keď sa jedného dňa budú môcť všetky deti sveta spoločne smiať, všetky, bez výnimky, bude to krásny deň, to musíte uznať.

Ďakujem, že ste ma počúvali.

Z množstva titulov Gianni Rodariho boli do slovenčiny preložené napríklad: Rozprávky po telefóne, Z neba padá čokoláda, Cibulkové dobrodružstvá, Dvadsať a jedna rozprávka, Jazmínko v krajine klamárov, Pohrajme sa s rozprávkami.

KONFERENCIA IBBY INŠTITÚTU BRATISLAVA

2024/3-4

MEDZINÁRODNÝ KONGRES IBBY

BEATA PANÁKOVÁ

DÁMA S KNIHAMÍ: LETMÝ PORTRÉT PANI JELLY LEPMANOVEJ

„Žena v uniforme, ktorú neskôr opäť zamenila za sukňu a blúzku, si pomoc vynútila s energiou a cieľavedomosťou celého pluku ostrostrelcov, bez zbraní a bez munície. Sama a bez pomoci, ako by povedali Angličania, sólo výstupom na alpský vrchol, ignorujúc všetky „služobné postupy“, bojovala proti bezcitnosti, ľahostajnosti, nedostatku fantázie a dokázala uskutočniť svoju krásnu a vznešenú myšlienku, čím umožnila vznik Prvej medzinárodnej knižnice pre mládež a Medzinárodnej únie pre detskú knihu. Prispela tak k porozumeniu medzi národmi a k vykoreneniu nenávisťi viac než nespočetné zasadnutia a uznesenia najvyšších politických úradov a inštitúcií. Je to dielo ozajstnej ľudskosti – dielo veľkého srdca.“

Tieto slová napísal o Jelle Lepmanovej jej súčasník, spisovateľ, dramatik a neskôr aj hollywoodsky scenárista Carl Zuckmayer. Rovnako ako ona emigroval z nacistického Nemecka. Do svojej vlasti sa vrátil po vojne ako americký občan, kultúrny atašé USA a podieľal sa na dokumentovaní vojnových zverstiev. Preto lepšie než ktokoľvek iný chápal vnútornú silu, hrdinstvo a zásluhy tejto výnimočnej ženy. Symbolická slávo-brána prináleží Jelle Lepmanovej podobne ako Jeanovi Henrimu Dunantovi, zakladateľovi Medzinárodného Červeného kríža, Pierrovi de Coubertin, zakladateľovi novodobých olympijských hier, alebo lekárovi,

filozofovi a misionárovi Albertovi Schweitzerovi a ďalším osobnostiam, ktoré sa pričínili o humanizáciu modernej spoločnosti.

Jella Lepmanová (1891 – 1970) pochádzala zo zámožnej továrnickej rodiny, už ako sedemnásťročná študentka zorganizovala medzinárodnú čítareň pre deti robotníkov. V roku 1913 sa vydala, v roku 1922 jej manžel Horace Lepman zomiera na následky zranení, ktoré utrpel v prvej svetovej vojne. Tridsaťjedenročná vdova s dvoma malými deťmi sa stala redaktorkou Stuttgarter Neues Tagblatt, ako vôbec prvá žena v tejto funkcii. Písala spoločensko-ekonomické články

a v roku 1927 zaviedla novinovú prílohu pre ženy pod názvom Žena v domácnosti, zamestnaní a spoločnosti. V tomto roku vydala aj svoju prvú detskú knihu Zaspátá nedela a o dva roky nato divadelnú hru pre deti Spievajúci pŕenig. Stala sa členkou Nemeckej demokratickej strany a v roku 1929 neúspešne kandidovala do nemeckého Reichstagu.

Keď sa v roku 1933 v Nemecku dostali k moci nacisti, Jellu Lepmanovú ako Židovku prepustili z redakcie, no ešte do roku 1935 mohla pokračovať v spolupráci ako novinárka na voľnej nohe. V roku 1936 spolu s deťmi emigrovala cez Taliansko do Anglicka. V Anglicku umiestnila deti do internátnych škôl a venovala sa novinárskej a literárnej práci, medzi iným pomáhala pri registrácii písomností Arthura Schnitzlera, ktoré v tom čase prišli na Cambridgeskú univerzitu. Neskôr pracovala v BBC a v Americkej rozhlasovej stanici vysielajúcej pre Európu. V roku 1942 publikovala vo vydavateľstve Johna Murraya v nemeckom jazyku detskú knižku s detektívnou zápletkou Deti z Kukučieho dvora a v roku 1943 pod pseudonymom Katherine Thomas knihu Ženy v nacistickom Nemecku.

Po skončení druhej svetovej vojny sa už v októbri 1945 vrátila do Nemecka ako konzultantka americkej armády v rámci Reedukačného programu pre americkú okupovanú zónu. Bola zodpovedná za programy pre ženy a mládež.

V roku 1946 zorganizovala v Mníchove prvú medzinárodnú výstavu detských kníh v povojnovom Nemecku, bolo na nej vystavených 2 000 kníh zo 14 krajín. Výstava putovala po celej krajine a navštívilo ju viac než milión ľudí. Táto zbierka kníh sa mala stať základom fondu Medzinárodnej knižnice pre mládež, ktorú slávnostne otvorili v Mníchove

v roku 1949. Zakladateľka Jella Lepmanová bola jej riaditeľkou až do odchodu do dôchodku v roku 1957. Dodnes je táto knižnica detskej a mládežníckej literatúry najväčšia na svete.

„Jazdila som ďalej po povojnovom Nemecku, hovorila s mnohými univerzitnými profesormi, pedagógmi, vydavateľmi, mala som tie najprotichodnejšie zážitky. Niekedy som sedela unavená na smrť vedľa môjho šoféra Joa, ktorý mi bez slova podal fľašu whisky. Čierna nebola čiernou a biela nebola bielou. Existovali nespočetné a netušené odtiene. Človek mohol byť členom (nacistickej) strany a práve z tohto zaisteného postavenia sa stal pomocníkom ohrozených. Nieкто iný zas nikdy nenosil stranický odznak a napriek tomu sa pošpinil vinou. Boli milióny spolubežcov a bolo ťažké im vysvetliť, že človek nemohol iba tak bežať bez toho, aby neniesol spoluzodpovednosť.

Raz som sedela v ordinácii lekára, ktorý zachránil svoju nemocnicu vstupom do strany. Nacistami opovrhoval, jeho manželka bola Švédka a celá rodina bola výnimočne hudobne nadaná. Vedel zahrať na organe Bachovu fúgu a zrazu uprostred Cantabile prestal hrať, potriasol hlavou a zamrmľal: „Mám vôbec právo hrať takúto hudbu...?“ (Spomienka J. Lepmanovej z knihy Die Kinderbuchbrücke.)

Je ťažké si čo len predstaviť pomery v povojnovom Nemecku, situáciu v krajine zničenej materiálne i morálne. Jellu Lepmanovú viedlo skalopevné presvedčenie, že knihy pre deti – a deti čítajúce knihy sú nádejou do budúcnosti. Väčšine súčasníkov sa Lepmanovej program musel javiť ako naivný a utopický, ako fantázia a rozprávka. Lenže ona sa nedala odradiť. Knihy boli jej zbraňou proti zúfalstvu, zmaru a zášti,

JELLA LEPMANOVÁ

prostriedkom rekonštrukcie a renesancie. A ukázalo sa, že zbraň je účinná a prostriedok efektívny.

V roku 1952 Jella Lepmanová iniciovala konferenciu o porozumení medzi národmi prostredníctvom kníh pre deti. Namiesto očakávaných 60 účastníkov sa zišlo 250 hostí z 26 krajín, ktorí zastupovali rôzne profesie spojené s detskou literatúrou: autorov, ilustrátorov, vydavateľov, knihovníkov, učiteľov a členov rôznych mládežníckych organizácií. Profesionáli z mnohých krajín, ktorí si uvedomovali dôležitosť detských kníh ako prostriedku na podporu medzinárodného porozumenia a mieru. Videli, aké dôležité je umožniť deťom prístup ku knihám s vysokou literárnou a umeleckou úrovňou, aby sa stali nadšenými a informovanými čitateľmi. Medzi účastníkmi boli významní spisovatelia aj filozofi. Vystúpenia a diskusie z tejto konferencie boli medializované na celom svete. Výsledkom bolo ustanovenie výboru na vytvorenie Medzinárodnej rady. Bol to prvý krok k založeniu organizácie International

Board of Books for Young People. IBBY bola v roku 1953 zaregistrovaná ako nezisková organizácia vo švajčiarskom Zürichu. K zakladajúcim členom patrili: Erich Kästner, Lisa Tetznerová, Astrid Lindgrenová, Jo Tenfjordová, Fritz Brunner, Bettina Hürlimannová a Richard Bamberger. Jella Lepmanová o tomto období podrobne píše vo svojej autobiografickej knihe Most z detských kníh (originálny názov Die Kinderbuchbrücke, rok prvého nemeckého vydania 1964, dodnes táto úžasne zaujímavá kniha vychádza v reedíciách a je preložená do desiatky jazykov. V nemeckom vydaní z roku 1999 je dostupná v knižnici BIBIANY).

Počiatkový kapitál na založenie IBBY darovala švajčiarska nadácia Pro Juventute, ktorej generálny tajomník Otto Binder bol zvolený za prvého prezidenta IBBY. Po Ottovi Binderovi boli prezidentmi švédsky vydavateľ Hans Rabén (1956-58), taliansky profesor pedagogiky Enzo Petrini (1958-60) a Jella Lepmanová (1960-62). Počas predsedníctva Rakúšana Richarda Bambergera

a (1962-66) sa podarilo dosiahnuť výraznú profesionalizáciu IBBY a rozšírenie členstva. Okrem toho sa v tomto čase stalo trvalou aktivitou vydávanie štvrťročného časopisu IBBY Bookbird, ktorý redakčne pripravovali Jella Lepmanová, Richard Bamberger a Lucia Binderová. Oficiálne sídlo IBBY bolo vždy vo Švajčiarsku, ale až v roku 1974 bola v Bazileji zriadená stála kancelária, sekretariát IBBY. Leena Maissen bola vymenovaná za výkonnú riaditeľku. (Od roku 2009 zastávala túto pozíciu Liz Page. V roku 2022 sa stala výkonnou riaditeľkou Carolina Ballester.)

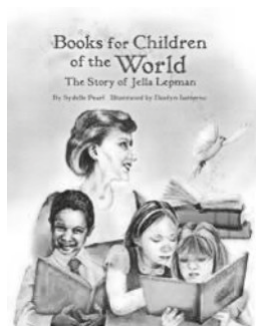
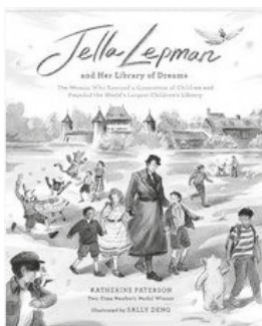
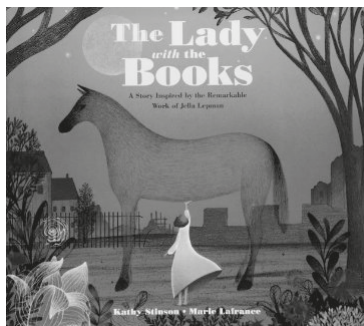
Jella Lepmanová bola aj jednou z iniciátoriek Ceny Hansa Christiana Andersena, najvýznamnejšieho svetového ocenenia pre spisovateľov a ilustrátorov literatúry pre deti a mládež. Prvý raz bola táto cena udelená v roku 1956 anglickej spisovateľke Eleanor Farjeonovej. Jella Lepmanová bola predsedníčkou andersenovskej poroty do roku 1960. (Súčasnou predsedníčkou tejto poroty je libanonská vydavateľka a vysokoškolská pedagogička Shereen Kreidieh.) Popri všetkých spoločenských a organizačných aktivitách bola Jella Lepmanová aj autorsky činná, napísala rad detských kníh, vrátane viac-zväzkovej knihy rozprávok pred spaním, ktoré zozbierala v priebehu rokov.

„Uprostred jednej bezsennej noci mi v hlave prvýkrát skrsla myšlienka začať zbierať rozprávky na dobrú noc. Musí existovať nespočetné množstvo takýchto príbehov, ktoré nielen obšťastňujú deti, ale prinášajú aj vhľady do sveta predstáv dospelých. A tak som si sadla za písací stôl a sformulovala som výzvu do novín Neue Zeitung: Rozprávka na dobrú noc pre moje dieťa... ešte jednu rozprávku, prosia deti, keď majú ísť spať. Rozprávka patrí k završeniu detského dňa. Aj tí najmenej poetickí ľudia sa menia

na básnikov, keď sedia pri detskej postieľke. Existujú rozprávky na dobrú noc všetkých druhov, krátke aj dlhé, veselé aj smutné. Dá sa vyfabulovať dej o červíkovi, ktorý býva v jablčnom jadierku, aj o tanieri ovocia, ktoré dieťa nechcelo zjesť, variácie sú nespočetné. Hmotný majetok mohol počas vojny podľahnúť plameňom a zničeniu, ale rozprávky na dobrú noc prežili tie hrozné časy a čakajú na to, aby ich niekto zaznamenal. Tak ako kedysi bratia Grimmovci chce ich získať a zaznamenať Neue Zeitung. Originálne príbehy, ktoré nepochádzajú z doteraz vydanej detskej literatúry, môžu byť hoci načmárané ceruzkou na kus papiera. Najhodnotejšie príspevky budú uverejnené v Neue Zeitung a neskôr budú vydané aj knižne.“

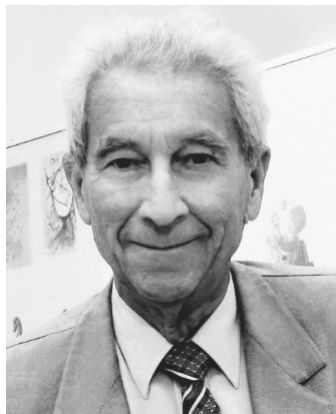
(Spomienka J. Lepmanovej z knihy Die Kinderbuchbrücke.)

Knihy Jelly Lepmanovej boli preložené do mnohých jazykov. Ako redaktorka a priateľka inšpirovala aj ďalších autorov, napríklad Erichovi Kästnerovi v roku 1949 vnukla nápad pre knihu Die Konferenz der Tiere. (Tento alegorický príbeh o Konferencii zvierat – porade, ktorú zvolali zvieratá, aby dali svet do poriadku a pomohli ľudským mláďatám, vyšiel v slovenskom preklade v roku 1968 a v novom vydaní v roku 2022.) Jella Lepmanová s neuveriteľnou energiou a zánietením pracovala ešte dlhé roky, angažovala sa v projektoch IBBY na celom svete.

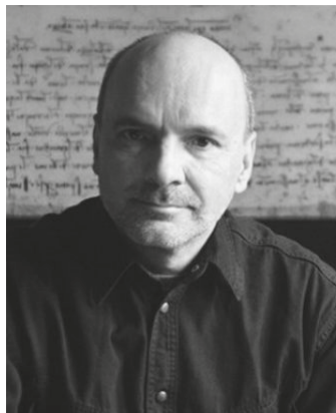

„A znova som sedela v lietadle, tentoraz nie vo vojnu odskúšanej Lietajúcej pevnosti, ale v Caravelle, nie na diabolskom škrupinovom sedadle, ale v čalúnenom kresle. Nebol tu žiadny americký plukovník v polnej uniforme, ktorý by sa ma s potlačovanou iróniou spýtal na moje plány do budúceho sveta: ‚Chceli by ste byť mužom alebo ženou? Keď som si zapínala bezpečnostný pás, búšilo mi srdce. V posledných rokoch sa so mnou muselo prebojovať cez množstvo prekážok. Koľkokrát bolo rozorvané pochybnosťami, otrasené ľudskou biedou a utrpením. A napriek tomu stále znovu naplnené nádejou, že myšlienka medzinárodného porozumenia prostredníctvom detskej knihy, ktorú som sa pokúsila vniesť do sveta, sa bude čoraz väčšmi presadzovať.“ (Spomienka J. Lepmanovej z knihy Die Kinderbuchbrücke.)

Dnes sú po Jelle Lepmanovej pomenované ulice v Stuttgarte a v Mníchove, Centrum starostlivosti o deti v mestskej štvrti Berg am Laim. Ale predovšetkým jej odkaz je stále aktuálny a inšpiratívny – najmä v čase, keď aj zo sveta detskej literatúry vytráca svornosť a schopnosť spolupráce. My dospelí vieme a hlásame, že hodnotné knihy a ich príbehy sú najlepšou prevenciou extrémizmu a polarizácie spoločnosti, ale často sa správame tak, akoby sme ich nečítali. Lepmanovej IBBY nie je len prospešná organizácia, je to živý organizmus a za jeho prospešovanie sme všetci zodpovední – tak ako za budúcnosť našich detí. Jella Lepmanová a jej životný príbeh sa tiež celkom logicky stáva námetom kníh pre deti. Z jednej z nich som si „vypožičala“ aj názov tohto článku.

JUDr. Dušan Roll, významný predstaviteľ slovenskej kultúry, činný najmä v oblasti umenia pre deti a mládež, zakladateľ Bienále ilustrácií Bratislava, spoluzakladateľ Bienále animácie Bratislava, iniciátor vzniku Medzinárodného domu umenia pre deti BIBIANA, bol tiež členom výkonného výboru a neskôr prezidentom IBBY (zvolený v r. 1986). Bol aj prezidentom poroty Ceny Hansa Christiana Andersena (zvolený v roku 1978). Prvý raz sa osobne stretol s Jellou Lepmanovou v Bologni v roku 1965.

prof. Ján Uličiansky, prozaik, básnik, dramatik, dramaturg a režisér, vysokoškolský pedagóg na VŠMU, jeden z najvýznamnejších slovenských spisovateľov pre deti, dvojnásobný držiteľ zápisu na Čestnej listine IBBY (1992, 2004), nositeľ ceny Trojruža 1998, prezident Slovenskej sekcie IBBY, spoluzakladateľ revue BIBIANA, člen Výkonného výboru IBBY. Bol aj autorom Posolstva k Medzinárodnému dňu detskej knihy „Osud kníh je zapísaný vo hviezdach“ v roku 2006.

Mgr. Timotea Vráblová, PhD., literárna vedkyňa, vysokoškolská pedagogička a autorka, prezidentka Slovenskej sekcie IBBY, zakladateľka Centra detskej literatúry, čítania a Slovenskej sekcie IBBY v BIBIANE, odborná garantka projektu UNESCO Stop Reading Crisis, zameraného na podporu čítania detí, zakladateľka a organizátorka medzinárodného podujatia IBBY INŠTITÚT BRATISLAVA. Bola členkou medzinárodného Výkonného výboru IBBY počas dvoch volebných období (2012 – 2016). V roku 2014 sa podieľala na založení knižnice SK IBBY v Európskej škole v Bruseli. V roku 2016 sa podieľala na založení knižnice SK IBBY v Mexiku v spolupráci s Mexickou sekciou IBBY.

MANIFEST SK IBBY

Knižná tvorba pre deti a pestovanie čítania je len časťou celého kultúrneho spektra, ale práve ona je určujúca pre jeho budúcu podobu.

Osudy kníh a osudy ľudí sú nerozlučne späté. Okrem hlavných aktérov majú v danom kultúrnom ekosystéme významnú funkciu aj organizmy, ktoré dynamizujú a skvalitňujú ich symbiózu, vytvárajú živnú pôdu a priaznivú klímu pre ich rast a vzájomne prospešné interakcie. Takýmto organizmom je aj IBBY, Medzinárodná únia pre detskú knihu.

Nie je náhoda, že myšlienka inštitucionálne podporiť šírenie detských kníh ako najúčinniejšieho prostriedku kultivovania nových generácií, čiže nástroja na zlepšenie sveta, vznikla po kataklizme druhej svetovej vojny. Zakladateľka IBBY nemecká novinárka židovského pôvodu Jella Lepmanová patrila k tým osobnostiam, ktoré sa po vojne rozhodli nielen v Nemecku, ale na medzinárodnej úrovni znova budovať kultúrny priestor, ktorý pomôže deťom a mladým objaviť etické hodnoty, vytvoriť im podmienky, aby sa mohli slobodne rozvíjať, vytvárať vlastný plnohodnotný život. Schopnosť spolupracovať pritom Jella Lepmanová nepovažovala iba za zručnosť, ale za významnú hodnotu. Rovnako ako otvorenosť, ako úctu a rešpekt medzi rôznymi skupinami, kultúrami a národmi. Tieto hodnoty považovala za východisko pre konsolidáciu pomerov. Preto v roku 1949 založila v Mníchove Jugendbibliothek, dnes svetovo významnú medzinárodnú knižnicu literatúry pre deti a mládež, a v roku 1951 založila IBBY – Medzinárodnú úniu pre detskú knihu. Československo patrilo k prvým krajinám, ktoré sa do tejto organizácie zapojili. A súčasná Slovenská sekcia IBBY v duchu odkazu Jely Lepmanovej dnes zverejňuje svoj

MANIFEST O NEUTRALITE

Pretože neutralita založená na univerzálnych a nespochybniteľných hodnotách je nielen prospešná, ale je nevyhnutná najmä v kultúre venovanej deťom a mladým.

Prvoradým poslaním Slovenskej sekcie IBBY je vytvárať podmienky pre rozvoj kultivovaného čítania; šíriť kvalitné knihy pre deti a mládež; podporovať kultúru, ktorá vedie deti k zmysluplnému životu, osobnému rastu, zdravému prežívaniu, úcte, rešpektu a k osvojovaniu etických hodnôt. To sú dôležité podmienky, aby sa mohla rozvinúť osobnosť človeka. A k tomu každý jednotlivec potrebuje zázemie, žičlivosť, dôveru a pokoj. Kultúrny priestor by nemal byť bojovým poľom, miestom nevraživosti, konfliktov, manipulácií a štvania.

Náš manifest je reakciou na pretrvávajúce rozbroje, rozdúchavanie vášní a záští v mene ideologickej a politickej vojny, nešťastným spôsobom vedených mocenských sporov, ktoré škodia krajine a predovšetkým mladej generácii. Vedú k dehumanizácii a úpadku spoločnosti, devastujú kultúru, otupujú tvorivosť a vnímanosť. Znepokojivá je predstava, aký bude mať takéto deštruktívne správanie vplyv na deti a mladých, ktorí sú jeho svedkami.

Slovenská sekcia IBBY chce naďalej vytvárať spoločenstvo priateľov detských kníh, vytvárať priestor porozumenia, tolerance, spolupráce, inšpirácie. Priestor, ktorý bude za každých okolností neutrálnym územím so všetkými výsadami aj záväzkami. V tomto zmysle budeme naďalej smerovať svoju činnosť. Chceme byť platformou na pestovanie všeludských nadčasových hodnôt, prispievať k oživeniu kultúry vzťahov, aby sa deti a mladí mohli slobodne zorientovať, aby mohli bez tlaku, pranierovania či zastrašovania hľadať a formulovať vlastné názory, rozvíjať svoje schopnosti a budovať si sebadôveru, pripravovať sa na samostatný život.

Naše postoje vychádzajú z pocitov zodpovednosti k všetkému pozitívnemu, čo vytvorili naši predchodcovia. Môžeme sa opierať o bohaté tradície a cítime povinnosť v nich pokračovať. Na Slovensku sa zrodili podujatia svetového významu BIB (od r. 1967), BAB (od r. 1983), Bratislavský IBBY inštitút (od roku 2014). Sú to podujatia, ktoré si získali medzinárodné renomé predovšetkým vďaka tomu, že sú garantmi vysokej umeleckej a odbornej úrovne, multikulturalizmu a neutrality. Nezasluhujú si, aby boli ohrozené nevhodnými ideologickými, politickými alebo komerčnými zásahmi.

Manifest SK IBBY je aj vyjadrením konzistentného postoja voči našim domácim i zahraničným partnerom. Hlásime sa k iniciatíve, ktorú prednieslo mimoriadne generálne zhromaždenie krajín IBBY 4. novembra 2023. Na základe hlasovania veľkej väčšiny členských krajín rozhodlo, že aj napriek vojnovým konfliktom je misia IBBY nezlúčiteľná s politickou blokádou. Kultúra pre deti má byť priestorom pre život.

BIENÁLE ANIMÁCIE BRATISLAVA 2024 BOLO PLNÉ NOVINIEK!

ROZHOVOR

Animované filmy si užili deti na celom Slovensku, premietalo sa aj na školách! Bienále Animácie Bratislava sa zrodilo pred 40 rokmi v rámci medzinárodných prehliadok animovanej tvorby pre deti. Výkonným riaditeľom 17. ročníka Bienále animácie Bratislava 2024 sa stal MICHAL MINICH-MLČOUŠEK, ktorý tak pokračuje v odkaze svojej matky, Kataríny Minichovej, ktorá toto podujatie v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia doslova vybudovala. Tento ročník sa niesol v znamení medzigeneračného posolstva, ktoré dôstojne nadviazalo na tradície odborníkov z minulosti a zároveň priniesol nové technológie súčasného sveta animovanej tvorby. Viac sa dozviete v rozhovore, ktorý poskytol pre Revue Bibiana.

Čím bol tento ročník výnimočný, čo ste pripravili pre najmenších divákov?

Tento ročník sme poňali čo najinovatívnejším spôsobom, aby sme toto významné podujatie priniesli k najdôležitejším divákovi po celom Slovensku, priamo do všetkých základných škôl. Prekvapením tohto ročníka bola napríklad jeho dĺžka. Kým v minulosti trval BAB len jeden týždeň, tentoraz to bol celý mesiac. Bol to dôležitý krok, aby si premietanie animovaných filmov mohlo užiť čo najviac detí. Zachovali sme tradíciu, že najkrajšie animované filmy z celého sveta si deti mohli pozrieť nielen v knižniciach a kinách, ale aj priamo v BIBIANE.

Najkrajšie filmy z celého sveta ste sprístupnili deťom priamo na školách?

Filmy z celého sveta vstúpili do každej triedy každej základnej školy na Slovensku. Využili sme inovácie v prístupe na to, aby sme sa dostali čo najbližšie k detskému divákovi a priniesli mu krásny zážitok, otvorili mu svet a odovzdali svoje naj. BAB prišiel symbolicky k deťom. Premietania animovaných filmov sa konali v kinách v rôznych častiach Slovenska, v knižniciach a kultúrnych centrách, ale aj na školách. Bienále animácie Bratislava je krásou, ktorá má zarezonovať a páčiť sa najmä deťom. Ak sa páči im, misia je splnená.

Čo sa v rámci Bienále čakalo na návštevníkov v BIBIANE?

V Medzinárodnom dome umenia pre deti budú prebiehať aktivity, kde sme zriadili *Kino Bienále animácie Bratislava*. V priestoroch BIBIANY si mohli pozrieť tie najkrajšie a najzaujímavejšie animované filmy z celého sveta počas celého októbra. Boli rozdelené do blokov podľa tried, ktoré BIBIANU navštívili, dvere sme však mali otvorené aj širokej verejnosti, pre individuálnych návštevníkov.

Prekvapením bol veľkolepý ceremoniál na Bratislavskom hrade. Ako prebiehal?

Kľúčová udalosť sa konala 10. októbra, prvý raz na Bratislavskom hrade, kde prišlo k porovnaniu názoru detského diváka s názorom medzinárodnej poroty, ktorá hodnotila rovnaké filmy. Okrem sme boli svedkami vytvorenia najväčšieho LED displeja v dejinách Bratislavského hradu, deťom a pozvaným hosťom sa premietali najkrajšie animované filmy z celého sveta za účasti medzinárodnej poroty a ocenených tvorcov.

Ako ste využili nové technológie?

Nových technológií sa netreba báť, ale poukazovať na pozitívne príklady ich využitia profesionálmi. Pre mňa je využitie nových technológií, kde môžu deti a mládež zažiť a konfrontovať svoje otázky s novým poznaním, samozrejme, pod odborným vedením, veľmi dôležité. Nové technológie totiž zmenia chod kinematografie od spôsobu, ako sa filmy tvoria a nakrúcajú, až po spôsob, akým ich budeme pozeráť. Vnímam, že celý priemysel prejde obrovskou transformáciou. Táto zmena sa nedá akokoľvek zastaviť a môžeme sa na ňu iba pripraviť. Vo všetkom sa snažím ísť o niekoľko slabík dopredu. Mojim cieľom, samozrejme, nie je nič menej, než vytvoriť najinovatívnejšie Bienále animácie na svete pre deti späť s dlhodobou tradíciou umení, ako je napríklad Bienále v Benátkach od 1895.

Aj k tejto téme ste v rámci Bienále zorganizovali špeciálne podujatie, o čo išlo?

Nové technológie už teraz zasahujú do pracovného života toľkých profesií, že hľadím ďaleko dopredu a chcem profesionálom ponúknuť uchopiteľné nástroje a mladým ľuďom inšpiráciu a nové zručnosti. Pre mladú generáciu a študentov odborných škôl sme zorganizovali prvé Medzinárodné leaderské fórum na tému Definovanie mediálneho vzdelávania novej generácie. Takže 10. október bol aj o stretnutí významných osobností z celého sveta a mladých ľudí, ktorí odchádzali nadšení.

Koľko filmov sa celkove prihlásilo do 40. ročníka BAB?

Tento rok sa ich prihlásilo 1 764 a ja som osobne videl vyše 1 700. Aj keď som videl takmer všetky, zostavil som Odbornú

výberovú a nominačnú komisiu zloženú z významných filmových profesionálov, pedagógov, animátorov, režisérov, teoretikov. Nesnažili sme sa vsugerovať a forsírovať tvorcov do konkrétnej šablóny alebo formátu, aby sme nediskriminovali úžasné nápady, ktoré prišli. Snažili sme sa vybrať najlepšie filmy, aké sa k nám dostali, a vytvoriť spôsob, ako do jednej vyučovacej hodiny vtesnať čo najviac najlepších nominácií. A potom okolo nich vytvoriť priestor na diskusiu o nových technológiách a čo to pre tvorcov znamená.

Pozvanie do poroty prijali svetoznáme osobnosti animovaného filmu ako napríklad Frank Gladstone, ktorí boli d'alší?

Americký producent Frank Gladstone bol jednou z najväčších hviezd poroty. Stále pôsobí nielen ako výkonný riaditeľ ASIFA-Hollywood (Medzinárodná spoločnosť pre animovanú tvorbu), ale aj ako výkonný producent filmových cien pre animovanú tvorbu Annie Awards. Tieto popri Oscaroch patria k jedným z najvýznamnejších filmových cien vo svete. Pracoval na filmoch pre Disney aj Warner Bros. ako Kráska a zvieratá, Aladin, Leví kráľ či Pocahontas. Členkou poroty bola aj Cristina Angelucci, vydavateľka Licensing Magazine a European Animation Journal. Cristina nám pomohla s pozvaním ďalšieho člena poroty – prezidenta významnej svetovej spoločnosti v animácii, Paula Robinsona z Cartoon Channel Worldwide. Ďalšou osobnosťou poroty bola Tatjana Žeželj Gojković, producentka animovaných seriálov v Srbsku a členka poroty Európskej asociácie filmov pre deti (ECFA). Tatjana je zároveň členka poradného výboru Centra mediálneho vzdelávania nášho priateľa Miomira Rajčevića, ktorý s Bienále animácie Bratislava

spolupracuje už dvadsať rokov. Pozvanie do poroty prijal aj generálny tajomník ECFA, Felix Vanginderhuysen. Súčasťou poroty bol aj Yuichi Ito z Japonska, prezident ITOON a režisér animovaných filmov, ktorý BAB navštívil aj v minulosti. Veľmi si cením, že členstvo v porote prijal aj profesor Ondrej Slivka. Práve on stál pri zrode Bienále animácie Bratislava a je oceňovaným výtvarníkom a režisérom animovaných filmov. K animovanej tvorbe v bratislavskej dramaturgii významne prispel ďalší člen poroty, docent Michal Zeman, český výtvarník, animátor a pedagóg.

Tohtoročné Bienále bolo zároveň zamerané aj na starších tvorcov. Priblížite ako?

Tento rok je výnimočný takmer pre 30 osobností v animovanom filme, ktorých tvorba súvisí s televíznymi Večerníčkami.

K Večerníčku máte osobné puto. Vaša stará mama, Anna Minichová, je autorkou postavy Dedka Večerníčka a zvučky Večerníčka...

Áno, moja babka, Anna Minichová, sa v Slovenskom filmovom ústave Ú spája s vyše 750 audiovizuálnymi dielami a tento rok si pripomíname 100. výročie od jej narodenia. Moja mama, Katarína Minichová, sa v databáze SFÚ spája s 384 animovanými filmami a počas tohtoročného BAB by oslávila 75. narodeniny. Sprostredkovanie tvorivého odkazu staršej generácie jazykom mladých je veľkým záväzkom aj voči mojim deťom.

Čo bolo ústrednou myšlienkou Bienále animácie Bratislava?

Pre Bienále som sa snažil nastaviť latku veľmi vysoko a sprostredkovať medzi generáciami kľúčové poznanie o animácii,

hodnotách a životne dôležitých zručnostiach. BAB je nielen o filmových tvorcoch, ale najmä o tom, aby sme sa rozprávali o ich poznaniach a komunikovali ho divákovi a deťom. Má záštitu UNESCO, záštitu primátora hlavného mesta a už 24 rokov udeľuje Cenu UNICEF. Pre mňa bolo, je a bude veľmi dôležité sústrediť sa výhradne na deti a na nadčasové hodnoty, ktoré nepodliehajú akýmkoľvek zmenám či generačným alebo spoločenským názorom.

Dá sa povedať, že BAB je národným kultúrnym dedičstvom, podobne ako aj Bienále ilustrácií Bratislava (BIB)?

Štyridsaťročné Bienále animácie Bratislava považujem za kultúrne dedičstvo, ktorého hodnota a pozícia sú absolútne nedotknuteľné. Priateľmi Bienále je vyše 50 svetoznámych laureátov vrátane víťazov Oscarov, ktorí u nás osobne prevzali ocenenie za celoživotné dielo. Je pre mňa radosťou propagovať Slovensko ako kultúrnu krajinu, ktorá si ctí nadčasové hodnoty a ďalšie generácie cez Bienále animácie Bratislava. Ak sa tu niečo tvorilo štyridsať rokov, inštinktívne to chcem zveľaďovať a chrániť vlastným telom, pretože Bienále animácie Bratislava je završením celoživotného diela mojej mamy, ktorá mu obetovala desaťročia života.

MICHAL MINICH-MLČOUŠEK

výkonný riaditeľ
Bienále animácie Bratislava

Vyštudoval filmovú tvorbu na York University v Toronte, je absolventom Pearson College (UWC) a Dominican University College v Ottawe. Je poradcom pre multigeneračné rodinné firmy v zahraničí v oblasti filantropie, tvorby a prenosu nehmotného bohatstva. V roku 2024 nastúpil na pozíciu výkonného riaditeľa Bienále animácie Bratislava.

Pôsobil v Bruseli ako koordinátor pre najväčšiu organizáciu na svete v školstve, ktorá má vyše 30-miliónov členov, kde vypracoval rezolúcie a strategické dokumenty pre vyše 130 prezidentov neziskových organizácií. Vytvoril, nakrútil a zostrihal skoro 80 audiovizuálnych projektov pre veľké svetové organizácie, napr. aj s bývalým britským premiérom, eurokomisármi, prezidentom Európskeho parlamentu vrátane filmového projektu, ktorý videlo najväčšie zhromaždenie mladých v dejinách Kanady, 500 000 ľudí na jednom mieste počas návštevy pápeža Jána Pavla II. Viedol filmové rozhovory s vyše 50 európskymi politikmi a lídrami medzinárodných organizácií a pre vyše 200 majiteľov zámkov, lesov a pôdy z celého sveta a 50 mladých šľachticov vytvoril a viedol medzigeneračný workshop, jediný svojho druhu na svete. Je ženatý má 8-ročného Michaela a 4-ročnú Caroline, ktorí sa ako štvrtá generácia filmových tvorcov v rodine aktívne zapájajú do medzinárodnej audiovizuálnej tvorby.

MICHAL MINICH-MLČOUŠEK A FRANK GLADSTONE

MICHAL MINICH-MLČOUŠEK

BIENÁLE ANIMÁCIE BRATISLAVA MÁ POTENCIÁL SA STAŤ SVETOVÝM!

Tohoročné Bienále bolo inšpiratívne a obohacujúce aj pre členov medzinárodnej poroty. Slovensko, Bratislava sa stali miestom, kde sa stretli známe a uznávané osobnosti a ich najkrajšie animované filmy. Významnou mierou k tomu prispelo aj osobné nasadenie a úsilie výkonného riaditeľa BAB Michala Minicha – Mlčouška. Revue Bibiana vám prináša jeho rozhovor s producentom FRANKOM GLADSTONEOM, ako aj nadšené ohlasy ďalších porotcov a lektorov.

Aké sú s odstupom času vaše dojmy z Bienále animácie Bratislava 2024?

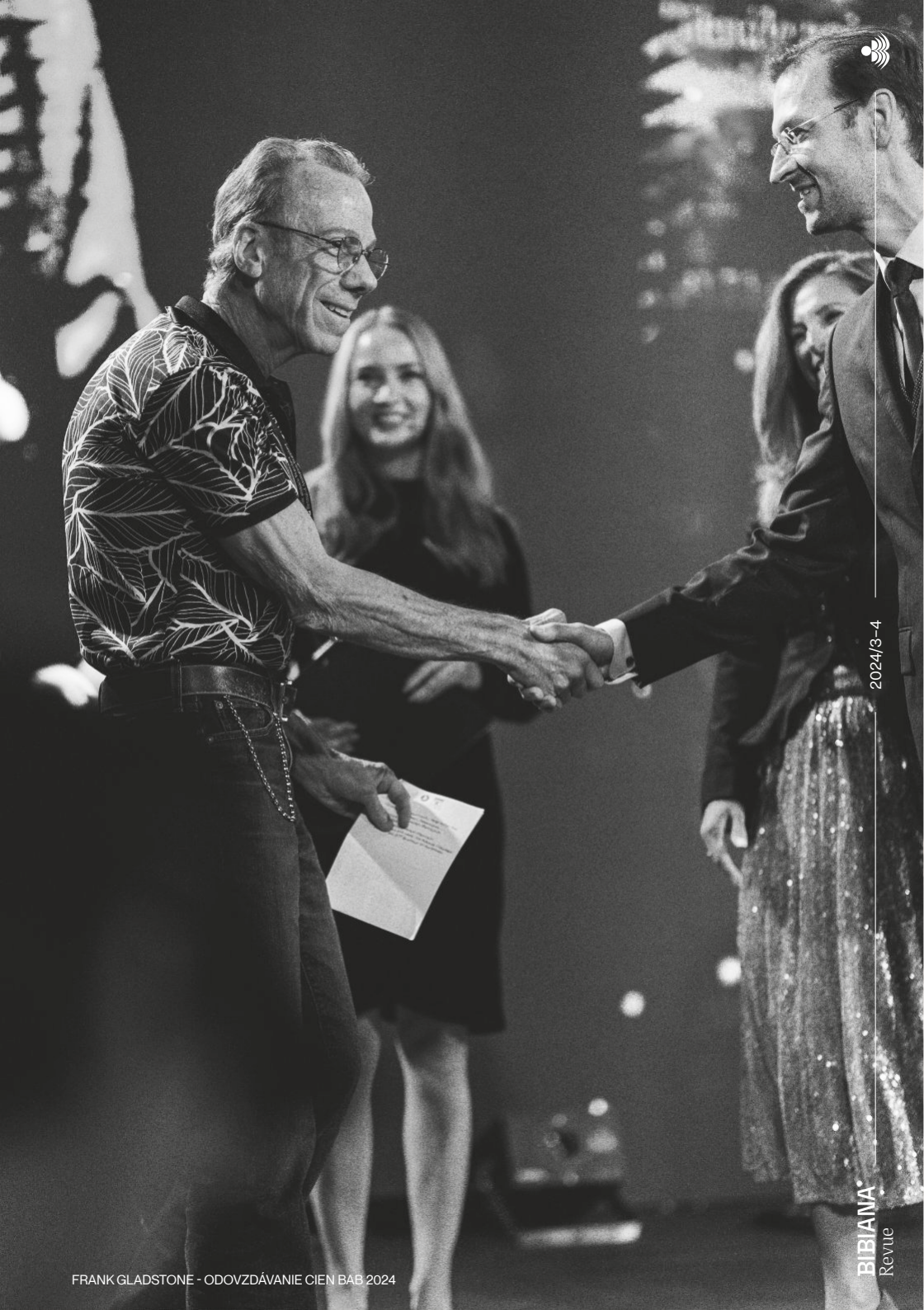
Keď som začiatkom októbra 2024 prišiel do Bratislavy a vkročil som do Zimnej jazdiarne Bratislavského hradu, kde odštartovali úvodné momenty slávnostného ceremoniálu Bienále, pomyslel som si: „To je naozaj viac, ako som čakal!“ Bolo to naozaj profesionálne zorganizované podujatie a veľmi dobre prezentované. Hneď mi bolo jasné, že za veľkolepým podujatím je solídna história a vy s vaším organizačným tímom máte veľa skúseností. Z môjho pohľadu bolo Bienále vo veľmi pozitívnom zmysle milým prekvapením a predbehlo moje očakávania. Čítil som sa výborne. Mohol som robiť niečo, čo robím rád, teda rozprávať o animácii. Svoju prezentáciu som poňal ako otvorenú diskusiu, a veľmi ma potešilo, že moju prednášku prijali všetci veľmi pozitívne. Asi sa budem opakovať, ale myslím si, že všetko

fungovalo skvele: prezentácia bola skvelá, organizácia bola skvelá a zdalo sa, že všetko prebehlo načas, čo sa na takýchto podujatiach často nestáva.

Čo by si nám poradil do budúcnosti?

Bienále by sa malo rozrástť, stať sa trochu väčším a obsiahlejším. Nie však do takej miery, aby sa stratila jeho intimita, ktorá je preň tak silnou stránkou. Je tiež dôležité, aby ste sa naďalej sústredili na poslanie Bienále, teda oceňovať a oslavovať filmy pre deti. Týmto spôsobom môže podujatie naďalej rozvíjať svoje ciele aj svoj definitívny štýl a osobnosť. Akonáhle sa to podarí, bude to stále lepšie a lepšie. Samozrejme, Michal, za predpokladu, že budete jeho súčasťou. Viem, že Bienále animácie Bratislava je tu v tej či onej iterácii už dlho, ale vy a BIBIANA ste v každom prípade začali novú éru.

2024/3-4

BIBIANA
Revue

Ako by znela pozvánka pre ďalší ročník Bienále vo vašom podaní?

Nuž, rozmýšľam, že by to mohlo mať dve časti. Dávam na zváženie vytvoriť pre Bienále dvojdnové podujatie za prítomnosti profesionálov. Prvý deň by bol určený špeciálne pre deti, pričom odborníci by hodnotili nominované filmy a boli by v ňom aj špeciálne prezentácie filmárov a historikov. Druhý deň by mohol byť viac zameraný na filmových tvorcov. Tých, ktorí pracujú v odvetví so zameraním na detské programy, pričom by diskutovali aj o zákuťiach tvorby filmov pre deti. Čiže, prvý deň by boli uvedené filmy, druhý deň by sa konali prezentácie, panely a workshopy. Posledná polovica druhého dňa by bola vyhradená na udeľovanie cien. Viem, že toto všetko sú teraz len predstavy a Bienále animácie Bratislava potrebuje svoje organizačné plány, ale postupne bude vznikať štruktúra, ako to celé podujatie môže prebiehať. Budete mať priestor nielen pre malé a staršie deti (stredoškolákov, dokonca aj vysokoškolákov), ale aj priestor pre profesionálov. Nadväzovali by kontakty, diskutovali, riešili problémy, ktoré má každý v našom odvetví. Je potrebné to spopagovať, aby to ľudí, odborníkov nadchlo. Počas Bienále 2024 vzniklo množstvo záznamov, z ktorých by sa dala urobiť video prezentácia, aby sa Bienále animácie Bratislava dostalo do povedomia a zvýšil by sa tak záujem a návštevnosť.

Čím by ste presvedčili potenciálnych hostí a účastníkov diskusie, aby sa BABu zúčastnili?

V prvom rade by som našiel ľudí, ktorí investujú do detských programov, a to tvorcov, ale aj zástupcov vysielacích sietí, riaditeľov programu aj streamovacích služieb, herných spoločností, producentov hra-

ných filmov, distribútorov a tak ďalej. Sadol by som si s nimi a spýtal sa ich: „Poznáte Bienále animácie Bratislava? Dovoľte, aby som vám o ňom niečo povedal, aj to, čo plánujeme na tento rok.“ To znamená, že ešte predtým, než sa budete rozprávať s ľuďmi, ktorých chcete získať, treba mať plán. Keď je stanovený a máte upútavku a k tomu aj publikáciu, potom nasleduje debata. „Boli ste tam? Toto je skvelé miesto, kde sa môžete stretnúť. Potrebujeme vás v našej porote. Boli by sme radi, keby ste urobili prezentáciu. Chceli by sme, aby ste sa zúčastnili panelovej diskusie. Chceme vám udeliť cenu!“ Ja osobne viem, že chcem chodiť len na podujatia, kde mám niečo urobiť, čiže mám úlohu. Sú však aj iní, ktorých najviac zaujíma, s kým sa môžu osobne stretnúť a porozprávať. Pre tých majte atraktívnych hostí. „Viete, kto tam bude? Vedúci programov pre takú a takú spoločnosť, minuloročný držiteľ Oscara, ďalší významný filmový tvorca. Bienále sme zorganizovali tak, aby ste mali možnosť sa s nimi porozprávať...“

Ako by ste pre ostatných zhrnuli vašu účasť na Bienále animácie Bratislava 2024?

Stretol som tam veľa skvelých ľudí a prežil som tam nádherné chvíle. A bolo mi skutočnou ctou osloviť účastníkov a dostať toľko zaujímavých otázok o mojej vlastnej 50-ročnej kariére v animovanej tvorbe. Samozrejme, bolo mi ctou aj to, že som dostal Čestnú medailu Albína Brunovského. Nemenej významná bola pre mňa aj skvelá kolekcia filmov, ktoré sme videli, nadšenie všetkých prítomných a tiež potenciál Bienále animácie Bratislava stať sa podujatím svetovej úrovne. Už teraz sa naň veľmi teším v roku 2026!

FRANK GLADSTONE NA STRETNUTÍ SO ŠTUDENTAMI

FRANK GLADSTONE

Je členom Medzinárodnej poroty Bienále animácie Bratislava. Už vyše 50 rokov pôsobí ako profesionálny animátor, producent, režisér, spisovateľ a pedagóg. V rokoch 1973 - 1989 riadil svoje vlastné štúdio Persistence of Vision, Inc., ktoré získalo cenu Emmy, produkovalo reklamy a vzdelávacie filmy. Odvtedy pracuje pre divízie celovečerných animovaných filmov v Disney, Warner Bros., IDT/Starz Media a DreamWorks. V súčasnosti je prezidentom vlastnej animátorskej poradenskej firmy Gladstone Film, Inc. a je výkonným riaditeľom ASIFA-Hollywood, naj-

väčšej animátorskej asociácie na svete. V tejto funkcii je zároveň aj výkonným producentom vplyvných výročných Annie Awards. Frank Gladstone bol producentom vo Warner Bros. Feature Animation a pre Walt Disney Feature Animation pracoval s produkčnými štábmi na filmoch Myšáci záchranári, Kráska a zviera, Aladin, Leví kráľ, Pocahontas, či Mulan alebo Príbeh žraloka. K jeho celovečerným filmom patria diela DreamWorks Eldorádo, Spirit: Neskrotný mustang, Sindibád: Legenda siedmich morí a Príbeh žraloka.

BAB 2024 Z POHLĎADU POROTY A LEKTOROV

FELIX VANGINDERHUYSEN (BELGICKO)

Generálny tajomník, Európska asociácia pre detský film (ECFA) Čestná medaila Albína Brunovského, Bienále animácie Bratislava 2024

Aké sú vaše dojmy z tohtoročného Bienále animácie Bratislava?

Viem, že ste mali veľmi málo času na prípravu. Musím povedať, že som bol veľmi prekvapený úrovňou a profesionalitou, ktorá stála za organizáciou. Celý program nebol nikdy nudný, pretože niekedy bývajú odovzdávania cien nudné. Tu to išlo veľmi hladko,

bolo to veľmi dobre urobené a popoludňajší program tiež. Masterclass Franka Gladstonea, diskusia o A.I... To sa mi veľmi páčilo. Bol to veľmi dobrý zážitok byť tu...

A ostatní ľudia, ktorí prišli, akú spätnú väzbu máte od ostatných hostí?

Všetci boli veľmi pozitívni. Pre mňa bola jedna z najlepších vecí, že som spoznal veľa nových ľudí. Keď chodím na rôzne detské filmové festivaly, väčšinou stretávate tých istých ľudí. Tu bol len jeden človek, ktorého som poznal už predtým, a všetci ostatní boli noví ľudia...

Odporúčili by ste hosťom, aby sa zúčastnili Bienále animácie Bratislava?

Určite je to niečo, čo môžem odporučiť všetkým z tejto oblasti, aby prišli a užili si to.

Aké sú vaše dojmy z Bratislavy?

Bratislava je fantastické mesto. Bol som tu prvýkrát a prvý deň som prišiel okolo dvanástej, takže som mal celé popoludnie na objavovanie. Pre mňa to bol veľmi príjemný zážitok, keď som zistil, že Bratislava je krásne mesto.

PAUL ROBINSON

PAUL ROBINSON (SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO)

Prezident, Cartoon Channel Worldwide

Bienále bolo fantastickým podujatím. Bolo naozaj inšpirujúce. Myslím si, že účasť detí bola tou najúžasnejšou vecou zo všetkých. Vidieť tie deti, ako sa inšpirujú, zapájajú a prichádzajú s novými nápadi, a tiež ma veľmi potešilo, že porota zvolila rovnakého víťaza ako deti - film Pastierik sviň (The Swineherd). To ma veľmi upokojilo. Skvelá organizácia, skvelá pohostinnosť, milí ľudia, nádherné podujatie! Veľmi pekne ďakujem.

ELODIE MARÉCHAL

ELODIE MARÉCHAL (FRANCÚZSKO)

Projektová manažérka, Atelier aaa

Bol to veľmi zaujímavý zážitok! Milujem prácu s deťmi. Prejavili veľký záujem, a zaujímali sa aj o objavovanie rôznych animačných techník. V Bratislave sa nám neskutočne páčilo.

NADIA TALAH

NADIA TALAH (FRANCÚZSKO)

Riaditeľka, Atelier aaa

Ďakujeme za pozvanie na tohtoročné Bienále. Táto skúsenosť bola veľmi obohacujúca. Ešte sme nepracovali so žiakmi priamo na tunajších školách, takže to bola novinka. Bolo veľmi príjemné vidieť ich v ich prostredí. Pracovali sme s tými istými deťmi počas troch dní, bolo to veľmi dobré, pretože nám to umožnilo pokračovať a sústrediť sa na našu prácu, ukázať im rôzne techniky animácie a vidieť ich každý deň. Animácia ako žáner ich veľmi zaujala.

MIKAEL LINDBOM

MIKAEL LINDBOM (ŠVÉDSKO)

Generálny riaditeľ,
Dockhus Animation Sweden

Bolo úžasné mať tento workshop s deťmi a zdalo sa, že ho veľmi oceňujú. To je môj najväčší zážitok, že som tu vlastne pracovala s deťmi. Ale festival je veľmi, veľmi pekný, páči sa mi.

PIERS GOFFART

PIERS GOFFART (NEMECKO)

Vítaz, Cena UNICEF (Netvor)

Veľmi sa mi to páčilo. V Bratislave som bol druhýkrát a mesto je veľmi príjemné. Na festivale som sa zoznámil s milými ľuďmi, bol perfektne zorganizovaný a správali sa tu ku mne ako k princovi. Všetko bolo pekné. A všetko malo aj jeden cieľ - zbližiť ľudí, aby sa spoznali. Získal som veľa cenných kontaktov.

PETER SMITH, MAGNUS IGLUND MØLLER

FILM: PASTIERIK SVIŇ

JULIA HAZUKA

FILM: STARÁ MAMA

CENA DETSKÉHO DIVÁKA

Cena detského diváka sa od roku 1993 udeľuje režisérovi filmu na základe výsledkov hlasovania detí z celého Slovenska za najlepší film na Bienále animácie Bratislava. Tohtoročné ocenenie vzniklo v spolupráci s deťmi z Inštitútu intermediálnych štúdií. Ústredným motívom diela sú slovenské ľudové rozprávky. Učia nás o živote, o pokore, láske, o ľudských vlastnostiach a o tom, akí by sme mali byť.

Cenu získal film: Pastierik sviň, Dánsko

Režiséri: Magnus Iglund Møller, Peter Smith

CENA SV. VOJTECHA ZA NAJLEPŠÍ FILM Z KRAJÍN V4

Ocenenie režiséra najlepšieho animovaného film z krajín Vyšehradskej skupiny (V4): Česká republika, Maďarsko, Poľsko a Slovensko. Toto ocenenie uznáva a oceňuje rozmanitý kultúrny a tvorivý vklad krajín Vyšehradskej štvorky do sveta animácie. Autor ocenenia: Marián Polonský

Cenu získal film: Stará mama, Poľsko

Režisérka: Julia Hazuka

ERIC GIESSMANN, PIERS GOFFART

FILM: NETVOR

PAUL CHATELAIN

FILM: AKO TY

CENA UNICEF

Toto prestížne ocenenie sa udeľuje filmu, ktorý najvýraznejšie zhmotňuje a podporuje poslanie Organizácie Spojených národov. Ocenenie sa udeľuje za výnimočný film, ktorý hlboko rezonuje so záväzkom UNICEF chrániť práva a blaho detí na celom svete.

Cenu získal film: Netvor, Nemecko

Režiséri: Piers Goffart, Eric Giessmann

CENA ECFA

Toto prestížne ocenenie udeľujú členovia Poroty ECFA, Európskej asociácie filmov pre deti so sídlom v Bruseli. Film Ako ty (Like You/Trait pour Trait, 2023) režírovali spoločne Paul Chatelain, Amélie De Schepper, Julie Martins, Chloé Rusch. Študujú na vysokej škole ECV vo francúzskom meste Lille.

Cenu získal film: Ako ty, Francúzsko

Režiséri: Paul Chatelain, Amélie De Schepper, Julie Martins, Chloé Rusch

MAGNUS IGLÄND MØLLER

GRAND PRIX – CENA VIKTORA KUBALA ZA NAJLEPŠÍ FILM

Cena Viktora Kubala za nejlepší film – známa aj ako Grand Prix sa udeľuje tvorcom animovaného filmu za najlepší film, ktorý napĺňa špičkové kvalitatívne kritériá výtvarnej, animačnej a myšlienkovej jednoty v prepojení na adresáta – detského diváka. Viktor Kubal bol priekopníkom slovenskej animácie a režisérom viac ako 200 filmov. Kubalov priekopnícky a vynaliezavý prístup k animácii, ktorý sa vyznačuje humorom a kreativitou, naďalej inšpiruje a ovplyvňuje filmových tvorcov na celom svete.

Autor ocenenia: Marián Polonský

Cenu získal film: Pastierik sviň, Dánsko

Réžiséri: Magnus Igländ Møller, Peter Smith

FELIX VANGIDERHUYSEN

ČESTNÁ MEDAILA ALBÍNA BRUNOVSKÉHO ZA VÝRAZNÝ PRÍNOS V OBLASTI ANIMOVANÉHO FILMU

Toto jedinečné ocenenie za výnimočný prínos v oblasti animovaného filmu je uznaním mimoriadnych osobností, úspechov a ich trvalého vplyvu. Medaila je pomenovaná na počesť Albína Brunovského, významného slovenského výtvarníka, ilustrátora a zakladateľa Bienále animácie Bratislava.

Autor ocenenia: Marián Polonský

Laureáti: Felix Vangiderhuysen
a Frank Gladstone

FRANK GLADSTONE

PRIX KLINGSOR ZA CELOŽIVOTNÉ DIELO

Autorom ocenenia Prix Klingsor za celoživotné dielo je Miroslav Cipár a udeľuje ho udeľuje Výkonny výbor Bienále animácie Bratislava. Ocenenie vyzdvihuje osobnosť, ktorá vo svojej tvorbe dokonale spája vysoké výtvarné a filmárske kvality zamerané na tvorbu pre deti. Laureátom Prix Klingsor 2024 sa stal Prof. Rudolf Urc ArtD.

Profesor Rudolf Urc ako absolvent dramaturgie na pražskej FAMU (1959) najprv pôsobil ako vedúci dramaturg spravodajského filmu a Štúdiá krátkych filmov v Bratislave. Potom bol „odložený“ do animovaného filmu (1971) a séria jeho dokumentov išla pod zámku v neslávnom období normalizácie, kedy na jedno životné obdobie odložil aj on dokumentárny film, ktorému sa venoval od čias štúdií. Vďaka tomu však slovenský animovaný film získal dramaturga a tvorivú osobnosť, ktorá ju napokon koncepčne viedla, inšpirovala a kliesnila jej cestu. Z neslávneho obdobia sa nakoniec stala zlatá éra slovenského animovaného filmu. A keďže ju viedol človek tvorivej profesie, dokázal koncepčne predvídať, analyzovať, hľadať témy i nových autorov, výtvarníkov, podporiť nástup debutujúcich tvorcov... Rudolf Urc stál pri všetkých kľúčových osobnostiach slovenskej animovanej tvorby (Viktor Kubal...), rovnako je spojený s celým vývojom televíznej animovanej tvorby Večerníčkov. Sám bol režisérom mnohých úspešných titulov animovaných filmov – Oráč a obri (1975), Minútky na vrátnici (1978), Prvá trieda (1984), animovaných seriálov Dada a Dodo (1988), Rozprávky z nočnej košielky (1990), spolurežisér seriálu Bratislavské rozprávky (1995). Rudolf Urc je rovnako neúnavný publicista, autor portrétov osobností tvorcov, kritických analýz a v neposlednom rade publikácií. Je autorom prvej knižky svojho druhu v našom kontexte Animovaný film (1980), ale aj monografie filmových tvorcov Kubala, Kubenku a Kudelku Traja veteráni za kamerou (1999), mnohých ďalších profilov a tiež učebných textov Kapitoly z dejín svetového animovaného filmu. Rudolf Urc zakladal nielen tradíciu nesúťažného Bienále animácie Bratislava (BAB), ale predovšetkým dnešné územie animovaného filmu - Katedru animovanej tvorby na Filmovej a televíznej fakulte VŠMU. Pri pohľade späť je jasné, ako potrebuje táto oblasť umenia osobnosti - najmä stelesnenie dramaturga, dnes už takmer vymierajúcej profesie v neutešenej praxi, s jeho potrebnou „architektúrou“ pre dynamický vývoj i osobné celoživotné poslanie. Rudolf Urc sa v tomto desaťročí i v súčasnosti vracia do pôvodnej profesie, ktorou začínal a znovu pokračuje v žánri historického dokumentu. S animovaným filmom ich spája to, že obidva majú v sebe oživovanie. Jedno štylizáciou a oživovaním neživého, druhé oživovaním uplynutého času - histórie. Rudolf Urc prináša oživenie portrétov osobností, ich myšlienok, psychológie (napr. J. Papánek, D. Rapant, atď...). Dnes teda, vo víre udalostí a času je predsa územie, kde v národných podmienkach animovaný film existuje - dodajme, že vďaka tomu vyrastá nová generácia tvorcov slovenského animovaného filmu...

BEATA PANÁKOVÁ

REANIMÁCIA

Spomienky spred rokov

Otvorenie festivalu BAB 2024 a oficiálne udeľovanie cien na bratislavskom hrade prebehlo v príjemnej slávnostnej atmosfére. V sále sa vznášala radosť, očarenie, spokojnosť, vďačnosť a zo strany tvorcov a organizátorov ešte aj oprávnená hrdosť na zaslúžený úspech, na dobre vykonanú prácu. V primerane euforickej nálade som vyšla z hradného areálu, po Zámockej ulici som mierila k Michalskej veži a zrazu akoby som nekráčala sama, ale v spoločnosti spomienok. Kráčali so mnou pán a pani Backovci, čestní hostia tretieho ročníka festivalu Bienále animácie Bratisla-

va. Bolo to v roku 1993, vtedajšia riaditeľka festivalu pani Gabriela Gavalčinová ma oslovila, aby som robila osobnú tmočníčku pánu Frédéricovi Backovi, laureátovi Ceny Klingsor za významný prínos do svetovej animovanej tvorby. Okrem iného mi povedala, že je to dvojnásobný nositeľ ceny filmovej akadémie, má dvoch Oscarov za animované filmy a jeho najnovší film je na Oscara nominovaný. Ale najmä mi umožnila vidieť tieto filmy: Rup (1981) – vtipný a dojímavý rodinný príbeh o starom hojdacom kresle, Muž, ktorý sadil stromy (1987) – magickým výtvarným a filmovým jazykom

KORNEL FÖLDVÁRY, FRÉDÉRIC BACK

prerozprávajúca slávna novela Jeana Giona, a Mohutná rieka (1993) – filmový epos o kanadskom veľtoku, rieke sv. Vavrinca. Bola som očarená a dopredu vďačná za možnosť zoznámiť sa s týmto umelcom. Na letisku som sa stretla s nenápadným, distingvovaným pánom Frédéricom Backom a s jeho šarmantnou, komunikatívnou manželkou Ghilaine. Strávili sme spolu niekoľko dní s nabitým programom, v kinosálach, na pódiumoch, na seminároch, na besedách, na recepciách, nikdy nič nenarušilo pokoj tohto veľkého a skromného umelca, jeho rozvahu, pozornosť a úprimný záujem o prácu kolegov, aj o preňho nových divákov. Popri tom si našiel čas aspoň na krátke prechádzky mestom, na neformálne stretnutia. Potešil sa nielen z ocenenia svojho diela, ale aj zo samotnej Ceny Klingsora, sošky legendárneho čarodejníka od Miroslava Cipára. Frédéric Back sa stal aj zaničeným ob-

divovateľom obrazov a ilustrácií Albína Brunovského, s ktorým sa na festivale BAB oficiálne stretol ako s jeho spoluzakladateľom.

Vtedy pred tridsiatimi rokmi som netušila, ako mi toto stretnutie utkvie v pamäti, spomínam naň s vďakou a s potešením, o ktoré by som sa rada podelila. Beriem si pri tom si na pomoc internet a archív BIBIANA. Vo vtedy novozaloženej Revue o umení pre deti a mládež mi po festivale uverejnili článok s názvom Muž, ktorý apeluje na ušľachtilosť. Dovolím si po rokoch z neho citovať pár slov F. Backa.

„Pri jednotlivých sekvenciách Muža, ktorý sadil stromy, som myslel na Cézanna, na Moneta, na Renoira. Je to podobné ako v hudbe, keď počujete hudobnú skladbu prvý raz, nerozumiete jej, len pri opätovnom počúvaní jej začnete rozumieť a obľúbite si ju.

KORNEL FÖLDVÁRY, FRÉDÉRIC BACK, BEATA PANÁKOVÁ

Na prvý raz je veľmi ťažké ju analyzovať. Keďže väčšina divákov vidí film len raz, pokúsil som sa evokovať veci, ktoré už videli a ktoré sa im páčili. Dôležité je nájsť takéto styčné body. Vo svojich filmoch sa pokúšam vzdávať hold týmto umelcom a oni mi zas pomáhajú nadviazať komunikáciu.“

„Vždy som obdivoval krásny, myšlienkovito bohatý text Jeana Giona. Chcel som vytvoriť film, ktorý by Gionovo poslanstvo priniesol aj do televízie, aby jej prostredníctvom oslovilo ešte viac ľudí... Mnohí ľudia mi povedali aj napísali, že keď sa muž, ktorý sadil stromy, skončil, vypli televízor a začali sa spolu zhovárať. To je veľmi zaujímavé, lebo ľudia zvyčajne pozerajú televíziu individuálne, prijímajú správy, ale nekomunikujú medzi sebou... Televízia je príliš často prostriedkom, ktorý ľudí izoluje.“

Frédéric Back podstatnú časť života a tvorivej energie venoval práci pre televíziu možno práve preto, aby porušil jej železné pravidlá a dokázal, že každé médium môže priniesť osobitú a plnohodnotnú umeleckú výpoveď.

„Zaujímavé je vytvárať scenáre a filmy, ktoré nie sú len rozptýlením, ale prinášajú univerzálne poslanstvo, rozvíjajú citlivosť a tvorivosť.“

„Svoje filmy som robil aj s utilitárnym cieľom. Aby informovali, aby slúžili mladým, aby slúžili učiteľom a všetkým, čo chcú deťom vysvetľovať problémy ľudí na celom svete. Čoraz viac som presvedčený, že na celom svete máme rovnaké problémy... a že jediným riešením týchto problémov je zmena nášho nazerania na svet, zmena našich vzťahov k prírode. Apelujem na šlachetnosť, ktorej sme schopní. Miliardy ľudských bytostí majú ne-smiernu moc. Každodenne robia tisícky drobných gest a skutkov a tie sa ako

kvapky vody skladajú do mohutného prúdu, ktorý mení svet. Kiežby ľudia mysleli čo najviac na dôsledky svojich činov.“

Slová Frédérica Backa ladia s textom Jeana Giona: „Keď si uvedomím, že jediný človek len svojou fyzickou silou a vôľou dokázal premeniť púšť na Zasľúbenú zem, myslím, že napriek všetkému je ľudský údel obdivuhodný. A keď si predstavím, koľko vytrvalosti, vznešenosti a zanietenosti bolo treba na završenie tohto diela, pociťujem nesmiernu úctu k starému sedliakovi, ktorý dokázal do konca toto dielo hodné Boha.“

„V každom dieťati je niečo z dospelého a v každom dospelom je niečo z dieťaťa. Pochopil som, že ani film pre deti nie je limitovaný takzvanými detskými témami, že deti sú otvorené a schopné chápať aj všeobecne platné závažné myšlienky týkajúce sa nášho života. Dôležité je chrániť ich pred konzumom, pestovať v nich kritický zmysel, oponovať zjednodušenej ideológii takzvaného progresu. Skutočný pokrok spočíva v symbióze, v životnej harmónii s ostatnými, s prírodou. Ľudia by sa mali upriamiť na to, čo je podstatné, nenechať sa unášať ničotnosťami, ktoré niektorých obohacujú, ale v konečnom dôsledku ľudí (ako celok) ochudobňujú. Tí, čo seba obohacujú a ostatných ochudobňujú, môžu to byť výrobcovia umeleckého braku, ale aj „rozdúchavači“ spoločenských konfliktov, dokážu spôsobiť psychickú, ale aj fyzickú devastáciu.“

Začiatkom deväťdesiatych rokov, v dobe všeobecného nadšenia, nádejí a entuziazmu nám tieto myšlienky zneli ako nadčasové pravdy, ideály, ku ktorým naša spoločnosť prirodzene inklinuje. Teraz, po tridsiatich rokoch, v 21. storočí je až zarážajúce, akú nadobudli aktuálnosť a naliehavosť.

Frédéric Back si od nás ako suvenír odniesol aj päťdesiat žaluďov. Chcel ich zasadiť v Kanade, na počesť Jeana Giona, ako pamiatku na Slovensko a na BAB... Dnes si na internete prezerám fotografie nádherného pavilónu stromov Frédérica Backa v montrealskej botanickej záhrade, aj fotografie montrealského parku, ktorý tiež nesie meno tohto umelca a zanieteného ochrancu prírody. (Tento rok si, mimochodom, pripomíname sté výročie jeho narodenia.) Park vznikol na mieste voľakedajšieho kameňolomu, cementárne a bývalej skládky. Predstavujem si, že niekde na rozsiahlej zelenej ploche plnej života, rekreačných, edukačných, aj umeleckých aktivít sa nachádza „náš“ dubový hájk. Tridsaťročné stromy už musia byť pekne vysoké...

EVA VARGOVÁ

POZNÁTE RÁDIO JUNIOR? NALAĎTE HO SVOJIM DEŤOM!

Najmladší okruh Slovenského rozhlasu spustil svoje vysielanie 2. septembra 2010. Rádio Junior vysiela slovenské i zahraničné rozprávky, rozprávkové, dobrodružné, životopisné hry, povesti, čítanie, relácie pre deti o hudbe, literatúre, nevyhýbajú sa ani publicistickým témam. „Je však veľmi dôležité, že máme aj vlastnú autorskú tvorbu a môžeme tak prichádzať s aktuálnymi témami,“ hovorí TOMÁŠ BARTONĚK šéfdramaturg Rádia Junior, ktorý pôsobí v Slovenskom rozhlase od roku 2012 ako moderátor a redaktor Rádia Devín a ako autor širokej škály umeleckých a publicistických programov.

Čo sa ešte dozviete v rozhovore?
Ktoré relácie majú poslucháči Rádia Junior najradšej?
O ktoré témy sa zaujímajú najviac?
Prečo je dôležité, aby deti počúvali rozhlasové hry?
Čím sú poslucháči Rádia Junior špecifickí?

Od roku 2023 ste šéfdramaturgom Rádia Junior, ako sa vám darí?

Som veľmi spokojný s tým, že pri tejto kombinácii pracovných činností môžem vytvárať vlastný obsah, no zároveň viesť zmysluplné projekty ako manažér. Každý deň prichádzam do kontaktu s pestrú škálou tém, ktoré komunikujeme rôznym cieľovým skupinám, od detí až po našich

najstarších poslucháčov. Zároveň je veľmi oslobodzujúce, že si od intelektuálnych reflexii v Rádiu Devín či Rádiu Litera môžem občas tvorivo utiecť do detstva a rozvíjať fantáziu, ale aj všeobecný rozhľad a hodnoty našich najmladších poslucháčov. Moderovaniu sa venujem čoraz menej. Je to vášeň, ktorej sa mi niekedy ťažko vzdáva, ale budovať nejaký komplexnejší projekt, akým je aj Rádio Junior, mi dáva ešte väčší zmysel.

Rádio Junior je na svete už 14 rokov, za tie roky sa prirodzene zmenilo, môžete nám predstaviť aktuálnu programovú štruktúru vysielania?

Veľmi sa teším, že výrazné zmeny v programovej štruktúre Rádia Junior sa dejú práve od roku 2023. Pre lepšie pochopenie musím spomenúť, že naše rádio vzniklo s cieľom ponúknuť tie najlepšie a najhodnotnejšie programy pre deti od 3 do 14 rokov z bohatého rozhlasového archívu. Ide o nadčasové klenoty, ktoré vyrobili tí najväčší rozhlasoví profesionáli – prvotriedni autori, režiséri, herci, hudobní skladatelia a zvukoví majstri. Počas štrnástich rokov existencie rádia dokázali naše dramaturgičky prebádať významnú časť tohto archívu a do vysielania tak vedľa veľmi vhodne vyberať žánrovo pestré programy (kratšie monologické rozprávky, dlhšie rozprávkové alebo dobrodružné hry, hry pre deti, seriály, čítania na pokračovanie, ale aj vzdelávacie pásma).

ŠÉFDRAMATURG TOMÁŠ BARTONEK

Tento výber je navyše každý týždeň prepojený spoločnou témou. Napríklad, počas adventu máme jeden týždeň „rohatý“, druhý „anjelský“ a december i rok 2024 zakončujeme „Týždňom vianočných zázrakov“. Ide teda o dôsledne zostavený hodnotný program doplnený rovnako kvalitnou hudbou pre deti, ktorú vyberá náš hudobný dramaturg, hudobník a učiteľ hudby Vladimír Ondrejčák. Rádio Junior vysiela cyklicky – päť dvojhodinových blokov sa opakuje a po týždni postupne vymieňa za nové. Od rozprávok pre najmenších cez dobrodružné príbehy či ľudové rozprávky a povesti až po vzdelávacie programy. Je však veľmi dôležité, že máme aj vlastnú autorskú tvorbu a môžeme tak prichádzať s aktuálnymi témami. Už druhý rok vyrábame Správy Rádía Junior. Dlhoročne etablovaný je aj publicistický cyklus s názvom „Čo by bolo, keby...?“, v ktorom na ploche 55 minút vysvetľujeme deťom spolu s odborníkmi

rôzne fenomény z oblasti vedy či spoločnosti, ale aj úplne praktické každodenné veci. Vlni sme vyrobili aj prvý vlastný dlhodobý seriál čítaní na pokračovanie zo siedmich kníh, prvú vlastnú rozhlasovú hru Lakiho Mestečko a zorganizovali prvé živé vysielanie Rádía Junior. A v roku 2025 budeme mať ešte viac pôvodného, teda nami autorsky vytvoreného obsahu.

Akí sú poslucháči Rádía Junior, sú iní ako napríklad pred desiatimi rokmi?

Deti sú v istých charakteristikách rovnaké v každej dobe. Naši poslucháči sú zvedaví a radi sa nechajú unášať vlastnou fantáziou. Sú veľmi aktívni, často nám píšú či posielajú svoje kresby, zapájajú sa do súťaží. Dnešné deti sú však možno citlivejšie, čo je aj dôsledkom izolácie počas pandémie. Boria sa s viacerými psychickými ťažkosťami a aj to plánujeme budúci rok v našom

vysielaní reflektovať vo vlastnej rozhlasovej psychologickej poradni pre deti. Ak ste svoju otázku smerovali aj k tomu, či už doba počúvania rádia u najmladšej generácie nepominula, tak nie, nepominula. To, či deti počúvajú rádio, závisí od ich rodičov. Malé deti nevedia, aká je na trhu ponuka. Keď ich rodičia s hovoreným slovom zoznámia, deti si ho obľúbia. Cesta k najmenším poslucháčom jednoznačne vedie cez ich rodičov. To oni v prvom rade musia zistiť, že kvalitný rozhlasový obsah pre deti existuje a sprostredkovať ho svojim deťom. Potom už je spokojná celá rodina. Rodičia majú istotu, že sa k ich potomkom dostáva bezpečný a zmysluplný obsah, a deti sa ľahko a rady nechajú vtiahnuť do počúvania napínavých príbehov, pri ktorých si, napríklad, môžu kresliť alebo len tak odpočívať a nechať sa sprevádzať rozhlasovým škriatkom Breptikom. Čím skôr deti počúvať začnú, tým lepšie. Trénujú si tak schopnosť sústrediť sa a počúvať s porozumením.

Môžete nám predstaviť svojich spolupracovníkov?

Program Rádia Junior vytvárajú kolegyně dramaturgický Rozália Vlasková a Veronika Dianišková. Práve ony vymýšľajú nadčasové témy jednotlivých týždňov a naplňujú ich reláciami z rozhlasového archívu. Zároveň sme všetci aj autormi našich pôvodných programov. Na ich tvorbe spolupracujeme s viacerými externými spolupracovníkmi a aj tento externý tím plánujeme rozšíriť. Aktuálne máme dve „správarky“, Lenku Leľákovú a Luciu Šarákovú, ktoré vyhľadávajú tie najzaujímavejšie podujatia a ďalšie cenné informácie pre deti, ale aj rodičov. Lucka zabezpečuje aj našu online komunikáciu s poslucháčmi a tiež pripravuje publicistiku pre deti v programe „Čo by bolo, keby...?“. Do tímu publicistiek nedávno pribudla aj Veronika Hajdučíková. Hudobného dramaturga Vladimíra Ondrejčáka som už menoval, no nemôžem opomenúť ani

zvukové majsterky a zvukových majstrov, s ktorými vyrábame vlastné relácie. Bohatým programom poslucháčov sprevádza náš maskot, už tiež spomenutý škriatok Breptík, ktorému hlas prepožičal herec Ondrej Lenárth. Partnerkou v rozhovore v našom vysielaní mu je vždy jedna z kolegýň – Veronika „Harmonika“ alebo Rozália „Patália“.

Predpokladám, že témy, ktoré zaujímajú deti a mládež, sú nadčasové, ale predsa len, ktorú tému, témy by ste spomenuli, pretože rezonujú viac ako v minulosti?

Ako sa postupne v našej spoločnosti darí odtabuizovať niektoré témy, napríklad psychické zdravie alebo vzťahy v rodine, školách či na pracoviskách alebo problematika environmentálnej krízy, tak aj deti reagujú na tieto témy vnímavejšie. Preto sa o nich v rôznych rozhlasových formátoch snažíme hovoriť častejšie a vysvetľovať dô-

ležitý kontext týchto problémov. A potom sú tu archívne rozprávky a príbehy, ktoré vysielame. Tie sú nadčasové a hodnoty ich hrdinov sú univerzálne a prenosné. Preto sú rokmi overené a rezonujú u detí naprieč generáciami.

Ste aj jedným z autorov pásma pre deti „Čo by bolo, keby...?“ a tento program práve získal ocenenie za novinársku tvorbu v kategórii publicistika – rozhlas za rok 2023. Porota Výboru Sekcie pre žurnalistiku a novinársku fotografiu Literárneho fondu ocenila dve relácie z publicistického cyklu pre deti Čo by bolo, keby...?, ktorý v dlhodobej spolupráci realizujú Rádio Junior a Rádio Regina. Ako vnímate tento úspech?

Považujeme to za veľmi významné ocenenie nášho prístupu k tvorbe pre deti, v tomto prípade predovšetkým práce

autorky týchto dvoch ocenených programov, Rozálie Vlaskovej. Ide o prvú novinársku cenu pre Rádio Junior a nedopátrali sme sa k informácii, či vôbec v slovenskej histórii bol nejaký iný rozhlasový publicistický program pre deti ocenený v konkurencii príspevkov pre dospelých. Je to pre nás všetkých jasná správa, že programy pre deti, ktoré ich nielen zabavia, ale dokážu scitlivovať, formovať ich hodnoty a rozširovať vedomosti, musí mať verejnoprávne médium vo svojom portfóliu.

Môžete, prosím, predstaviť oba ocenené programy?

„Čo by bolo, keby bol každý piaty domček medovníkový?“ je program, ktorý vychádza z desivej štatistiky, že každé piate slovenské dieťa zažíva domáce násillie. Dvadsať percent detí na Slovensku pozná buď zanedbávanie, alebo fyzické či psychické týranie, prípadne sexuálne zneužívanie. Pri takto vysokom čísle sa nemôžeme pred deťmi tváriť, že táto téma neexistuje, preto sa ju Rozália pokúsila priniesť k detským poslucháčom prostredníctvom rozprávania dvoch odborníkov z detského krízového centra Náruč, čo podporila výberom z rozprávkového archívu a tematickými piesňami. Deti sa z programu dozvedeli, ako rozoznať, že sa ony alebo niekto z ich okolia stal obeťou násillia, a dostali tiež odporúčania, ako tieto situácie riešiť a vyhľadať pomoc.

A druhá relácia?

„Čo by bolo, keby sme neváhali s odvahou?“ je epizóda, ktorá vznikla minulý rok bezprostredne po ocenení laureátov za rok 2023 cenou za občiansku odvalu a statočnosť – Biela vrana, ktorej sme boli ako rádio hrdým partnerom. Rozália pripravila rozhovory so všetkými ocenenými. Teda, s Tomášom

Bálintom z kultúrneho podhubia Rimavskej Soboty, s Lukášom Hrošovským z Kysúc, ktorý prácu s deťmi a mládežou teraz vykonáva radšej až v Trnave, s infektológom Petrom Sabakom a sociológom, spisovateľom a diplomatom Martinom Bútorom. A, samozrejme, s prvou detskou „bielou vrankou“ Nelkou Prokopovičovou, keďže minulý rok OZ Bystriny odovzdalo aj detskú cenu za statočnosť. A práve Rozália túto cenu počas galavečera aj odovzdala.

V relácii sa pravidelne venujete témam z oblasti histórie, biológie, kultúry, spoločnosti, pridanou hodnotou sú rozhovory s odborníkmi, ako aj s deťmi. Podľa čoho vyberáte témy?

Snažíme sa „prevteliť“ do našich detských „ja“ a spomenúť si, aké témy zaujímali nás, keď sme boli vo veku našich poslucháčov. Ja osobne sa v týchto programoch často zaoberám športom, geografiou, fyzikou či vesmírom. Zároveň však sledujeme aj to, čím dnešné deti žijú, ale aj trpia. A keďže deti sú budúci dospelí, neopomíname ani témy, ktoré sú páľčivé na Slovensku i vo svete. Teda aj témy ako vojna, pandémie, sloboda, odvaha či tolerancia. Dbáme na to, aby respondentmi našich relácií boli skutoční odborníci na danú problematiku, ktorí zároveň vedia zrozumiteľne prehovárať k detskému publiku.

Ako dlho trvá príprava jedného vysielania?

To je veľmi rôzne. Rozhlasová hra sa tvorí mesiace, čítania na pokračovanie týždne, správy vyrobíme aj za jeden deň. Ak sa však pýtate na program „Čo by bolo, keby...?“, tak vyhotovenie jednej epizódy trvá asi týždeň. S autorom či autorkou si schválime tému, následne je potrebné nájsť a osloviť vhodného respondenta a nahráť s ním roz-

hovor. Nasleduje strihanie tohto zvukového materiálu. Potom sa posadíme k rozhlasovému archívu a rozhovor vhodne doplníme tematickou hudbou či rozprávkou alebo nám herci a herečky načítajú úryvok z knihy. A napokon trvá často aj viac ako deň všetky tieto zvuky a kreatívne nápady „zlepiť“ do jedného funkčného celku. Je to však aj veľká zábava.

Rok 2024 sa pomaly končí, ako ho hodnotíte z pohľadu Rádia Junior, a ktoré vysielania, udalosti, relácie pre vás a váš tím najviac zarezonovali?

Potešila nás, samozrejme, spomínaná novinárska cena pre Rozáliu Vlaskovú za relácie „Čo by bolo, keby...?“. V rámci tohto cyklu sme vyrobili v roku 2024 až dvadsať nových programov. V máji sme boli významnou súčasťou festivalu rozhlasovej hry pre deti a mládež Zázračný oriešok. Náš Breptík mal dokonca slávnostný príhovor na otvorení festivalu a pripravili sme aj živé vysielanie s našim najväčším rádiom, ktorým je Rádio Slovensko. Prezentovali sme našu rozhlasovú hru Lakiho Mestečko formou počúvania, divadla i workshopu a deti nás navštívili aj na verejnej nahrávke relácie „Čo by bolo, keby sme (ne)museli lúšať tvrdé oriešky?“ so psychologičkou Natáliou Zajacovou, spisovateľkou Toňou Revajovou a kapelou Pánko. Je pre nás veľmi dôležité, že aj počas leta sme s Rádiom Junior navštívili aj niekoľko ďalších festivalov a podujatí pre deti i dospelých. Práve osobným kontaktom vieme našu prácu prezentovať najlepšie. A našim cieľom je dostať toto jediné celoslovenské rádio pre deti viac do povedomia. Z pohľadu manažéra to bol aj ťažký rok, keďže sa menila samotná inštitúcia, a tak sa pôvodne plánovaný rozvoj rádii spomalil. Ale aj v krízových časoch sa snažíme napredovať.

Aké máte plány v novom roku, chystáte pre malých poslucháčov aj nejaké novinky?

V roku 2025 by sme chceli ešte viac času stráviť na podujatiach pre deti, ale aj dospelých, kde môžeme portfólio programov Rádia Junior predstaviť novému publiku. Opäť budeme vyrábať všetky spomínané relácie na čele so Správmi Rádia Junior a cyklom „Čo by bolo, keby...?“. Pripravujeme nové rozhlasové čítania rozprávok, rozhovory so šikovnými a úspešnými deťmi a najväčším projektom bude rozhlasová psychologická poradňa, v ktorej sa deti, prípadne aj rodičia budú môcť pýtať odborníkov a pomôcť tak aj ďalším deťom a rodičom s podobnými starosťami. A ešte stále sa dajú v bohatom archíve Slovenského rozhlasu nájsť poklady, ktoré sme v Rádiu Junior nikdy nevysielali. Naše dramaturgičky ich vybádajú a v našom vysielaní ich takto opäť „privedieme k životu“.

Ako a kde sa dá Rádio Junior počúvať?

Rádio Junior môžete počúvať cez digitálne rozhlasové vysielanie DAB+ vo vašom aute alebo cez špeciálny DAB+ prijímač aj doma. Junior možno nájdete aj v ponuke vášho poskytovateľa televíznych služieb. Odporúčame však navštíviť web Rádia Junior (junior.rtvs.sk), cez ktorý sa Rádio Junior dá počúvať úplne najjednoduchšie – jedným kliknutím.

KEĎ NA VIANOCE VŠETKO INAK VONIA

Svetlo z Betlehema

Ondrej Sliacky, Timotea Vráblová, Jozef Lenhart, Peter Karpinský
Bratislava: Perfekt, 2023. Il. Renáta Milčáková. 74 s. + príloha.

Názov recenzie som si vypožičal z úvodného slova do mimoriadne zaujímavej knižky *Svetlo z Betlehema*, ktoré napísal slovenský rímskokatolícky kňaz, prekladateľ a spisovateľ Marián Gavenda. Pretože skutočne, na Vianoce akoby všetko inak vonalo. I ľudia sú vtedy k sebe zvyčajne lepší, milší, empatickejší. Je to azda jediné obdobie v roku, keď sa život každého z nás aspoň na chvíľu spomalí. Dokonca, sa už neraz v histórii stalo, že Vianoce dokázali (aspoň čiastočne) poraziť i vojnu. Spomeňme si na príbeh vianočného prímeria počas Vianoc v roku 1914, keď na fronte zúriacej prvej svetovej vojny počuli na Štedrý večer muži Britského expedičného zboru nemecké jednotky v zákopoch oproti spievať koledy a vlastenecké piesne, pričom pozdĺž ich zákopov videli lampáše a malé jedle. Nasledujúci deň sa britskí a nemeckí vojaci stretli v krajine nikoho a vymieňali si darčeky, fotografovali sa a niektorí si dokonca zahrli futbal. Pochovávali obete, opravovali zákopy a zemľanky. Kiežby sa tým inšpirovali velitelia a vojaci aj na súčasných bojových poliach. Hrozné pomyslieť, že aj dnes, v 21. storočí, budú Vianoce prežívať mnohí ľudia v strachu o holý život a pod salvami rakiet či granátov. A prečo to všetko spomínam? Pretože Vianoce sú naozaj veľmi vzácny čas. Doslova až mystický. Spája sa s oslavou narodenia Vteleného Slova – Ježiša Krista, zázraku, aký nemá obdoby. Toto tajomstvo

zázraku si udržiava už tisícročia absolútnu dominanciu aj vo sfére umeleckých stvárnení rôzneho druhu a je tomu tak aj v najnovšej knihe piatich vianočných príbehov *Svetlo z Betlehema*, ktoré napísali renomovaní autori – Ondrej Sliacky, Timotea Vráblová, Jozef Lenhart a Peter Karpinský, pričom autorkou námetu je prekladateľka a rozhlasová dramaturgička Beata Panáková.

Ako prezrádza už text na zadnom obale knihy, všetkých päť príbehov, každý z iného historického obdobia, hovorí o tom istom zázraku – o narodení Božieho dieťaťa, ktoré zmenilo a stále mení svet. Ich hlavným cieľom je percipientom priniesť zvest o tomto zázraku a symbolicky i betlehemské svetlo do našich domovov, a tým obohatiť prežívanie Vianoc. Súčasťou knihy je i vystrihovačka vianočného betlehema, vianočné vinše a koledy.

Okrem už spomenutého úvodného slova Mariána Gavendu, ktoré priam poeticky nazval *Srdce plné Vianoc*, otvára bránu do vianočných príbehov a zároveň pozýva čitateľa na túto cestu Timotea Vráblová spoločne s *Vianočnou koledou* Milana Rúfusa. Potom sa už – možno niekomu notoricky známy – biblický príbeh o zvestovaní a narodení Ježiša Krista stáva tvorivým námetom pre literárne spracovanie v podaní Ondreja Sliackeho pod názvom

Jezuliatko. O mnoho viac však mohol autor popustiť uzdu umeleckej fantázií v príbehu o vzniku ikonickej vianočnej piesne *Tichá noc svätá noc*, ktorý nazval *Rozprávka o myšiach a tichej, svätej noci*. Doslova nim unáša príjemcu do rakúskeho mestečka Oberndorf, kde pár dní pred Štedrým dňom kaplán Joseph Mohr spoločne s miestnym organistom Franzom Gruberom zložili zázračnú koledu, ktorá dodnes znie nielen na polnočných omšiach v mnohých jazykoch po celom svete. A nebol by to Ondrej Sliacky, ak by svojej rozprávke nedal aj humorný nádych. Keďže melódia k známej piesni *Tichá noc*, *svätá noc* bola zložená na gitare, lebo bol vtom čase organ v kostole pokazený, prisúdil autor rozprávky na tom istú zásluhu kostolným myšiam, ktoré prehrýzli mechy organu: „Tú noc anjeli leteli nad mnohými krajinami, posvätný chorál spievali v nespočetných jazykoch sveta. A všade, kadiaľ leteli, zavládol pokoj a mier. „A za to všetko môže Joseph Mohr a Franz Gruber,“ zdôrazňovali pri každej príležitosti obyvatelia Oberndorfu. „A čo my?“ spišťaľ oberndorfské kostolné myši. „My na tom zásluhu nemáme? Nebyť nás, dodnes by o tej ich koledě nebolo ani chýru, ani slychu““ (s. 49).

To, že sú Vianoce známe aj ako čas pokoja, mieru a radosti nie je len tak pre nič za nič. Zrodený Pokoj v betlehenských jasiach si povolal a stále povoláva mnohých, ktorí jeho pokoj, mier a radosť naďalej šíria a odovzdávajú z generácie na generáciu, hoci sa o nich vie – i mediálne – často oveľa menej ako o rozsievачoch zla, nenávisti a agresie. Jednou z dôležitých osobností, ktoré počúvli a nasledovali Boží hlas bol svätý František z Assisi. A práve príbeh Timotey Vráblovej s názvom *Noc zázrakov* približuje príjemcovi obdobie na začiatku 13. storočia, v ktorom sa putujúci František

stretáva so smutným chlapcom Giovannim. Ten hľadá svojich rodičov, ktorým sa stratil počas úteku pred vojakmi. František mu podáva pomocnú ruku, pozýva chlapca na spoločnú púť, počas ktorej na vlastné oči vidí silu lásky, úprimnosti i dôvery, a práve vďaka nej našiel i uvidel POKOJ: „Brat POKOJ ťa ponesie! (...) Giovanni si poskočil. Až teraz si spomenul, že sú Vianoce“ (s. 32). Obaja v mestečku Greccio dokonca na Vianoce vytvorili živý betlehem a Giovanni sa tam opäť stretol so svojou rodinou.

Predposledný príbeh nazvaný Jozefom Lenhartom *Chrenovský betlehem* je situovaný do malej slovenskej obce Chrenovec a udial sa pred viac ako sto rokmi. Keď si už Chrenovčania mysleli, že v ich kostole nebude v betlehenských jasiach na polnočnej omši živé bábätko, ako bývalo po iné roky zvykom, udial sa malý zázrak. Predsa sa v obci narodilo pred Vianocami bábätko, na ktoré dlhé roky všetci spomínali, pretože v „Chrenovci sa narodil cigánsky Ježiško. (...) Po rokoch vyrástol z cigánskeho batolaťa zručný a múdry mládenec, ktorý vedel aj čítať a písať ako pán rektor a bol dobrý ako rektorova Terezka. Mal srdce pre všetkých“ (s. 60). I tento vianočný príbeh tak nesie v sebe hlboké poslanstvo, že svet patrí rovnako všetkým, a to bez rozdielu rasy, pohlavia, národnosti, vierovyznania či spoločenského postavenia.

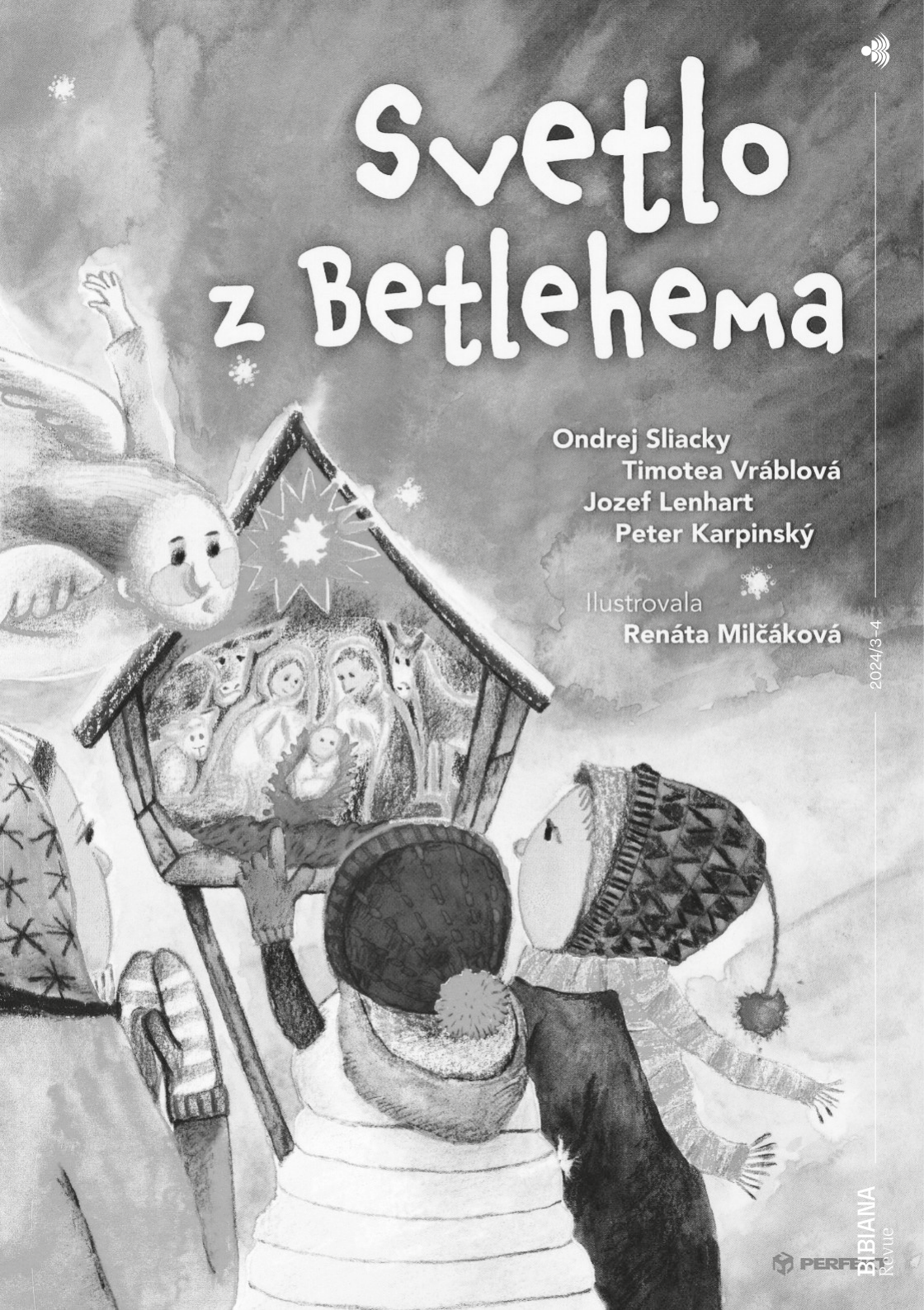
Napokon posledný príbeh z pera Petra Karpinského s názvom *Krištof* sa odvíja od zmiznutia sadrovej sošky malého Ježiška, ktorú niekto vzal z kostolných betlehenských jasičiek. Chlapec Krištof ho skrýval pod svojou posteľou v krabici od topánok, aby si sošku Ježiška mohol večer, keď rodičia zaspia, vytiahnuť z krabice a želať si na Vianoce všetky možné hračky a technologické vymoženosti, po ktorých dnešné deti

túžia. A keďže Vianoce sú zázračným časom, tak v Krištofových rukách dochádza k zázračnej metamorfóze sadrového Ježiška na živé dieťa, ktoré mu rozpráva o živote svätého Krištofa, patróna všetkých pútnikov, cestujúcich, šoférov, pilotov či námorníkov a aj o malom pastierikovi, ktorý sa rozhodol Ježiškovi dať ako dar to jediné, čo mal. A Krištof pochopil, že „nie je dôležité darčeky dostávať, ale dávať“ (s. 72), pretože tak získa oveľa viac, ako sa o tom môže percipient dozvedieť v samom závere tohto príbehu.

Všetky sú napokon v symbióze s krásnymi ilustráciami Renáty Milčákovej, navodzujúc v príjemcovi priam posvätný pocit, že môže v sebe objaviť aj ten osobný vianočný príbeh.

A black and white illustration of the Nativity scene. In the center, a wooden manger contains Mary, Joseph, the infant Jesus, and two oxen. Above the manger, a bright star shines. To the left, an angel with large wings and a halo floats in the sky. In the foreground, two children are looking up at the manger; one is wearing a striped shirt and a dark hat with a pom-pom, and the other is wearing a patterned hat. The background is a dark, cloudy sky with small stars.

Svetlo z Betlehema

Ondrej Sliacky
Timotea Vráblová
Jozef Lenhart
Peter Karpinský

Ilustrovala
Renáta Milčáková

2024/3-4

PERFECT

BIBIANA
Revue

AMERICKÉ VIANOCE

Cene Hansa Christiana Andersena, najvyššiemu oceneniu pre autorov detských kníh sa niekedy hovorí aj „malá nobelovka“. Na druhej strane, pri pohľade na zoznam nositeľov „veľkých“ Nobelových cien za literatúru si povieme, že hádam polovica z nich má v bibliografii aspoň jedno dielo intencionalne určené deťom. Počnúc Nórom Björnstjernom Björnsonom (1903), Poliakom Henrykom Sienkiewiczom (1905) Angličanom Rudyardom Kiplingom (1907) a Švédkou Selmou Lagerlöfovou (1909)... až po Francúza Patricka Modiana (2014) a Nóra Jona Fosseho (2023). V roku 1938 dostala Nobelovu cenu za literatúru Američanka Pearl S. Bucková, dcéra presbyteriánskeho misionára pôsobiaceho v Číne, kde Pearl prežila značnú časť života. Prekladala z čínštiny a významná časť jej románovej tvorby je venovaná čínskym témam alebo téme stretávania dvoch kultúr (Východ a Západ, trilógia Hlinený dom, historický román Dračie semeno...) V tridsiatych rokoch sa definitívne presťahovala do USA, zmenili sa aj jej literárne témy. Nobelovu cenu dostala najmä za biografické romány o svojich rodičoch Exil a Bojujúci anjel. Všetky spomínané diela sú preložené aj do slovenčiny. No nie je tomu tak v prípade krátkej poviedky Christmass Day in the Morning, ktorú Pearl S. Bucková v roku 1955 venovala mladým čitateľom ako vianočný darček. Dodnes tento žánrový obrázok, ktorý je aj oslavou rodinnej lásky a súdržnosti, vychádza ako vianočná klasika v rôznych antológiách, alebo samostatne s krásnymi ilustráciami.

V dnešnom čísle revue Bibiana uverejňujeme prvý slovenský preklad tejto poviedky.

Pearl S. Bucková Vianočné ráno

Preklad: Elena Bondarevová

Zničoho nič sa prebudil a hneď bol celkom bdely. Boli štyri hodiny. O takom čase ho budieval otec, aby mu šiel pomôcť s dojením. Zvláštne, ako sa ho návyky z mladosti dodnes držia. Už je to päťdesiat rokov a jeho otec je už tridsať rokov mŕtvy, no on sa dosiaľ budí o štvrtej ráno. Vycvičil sa a vie, že stačí, aby sa obrátil na druhý bok a znovu zaspí. No v to ráno sa ani nepokúšal znovu zaspáť. Boli predsa Vianoce.

V čom však tkvie čaro Vianoc dnes? Detstvo i mladosť mal už dávno za sebou a jeho deti boli už veľké a boli preč. Bývali neďaleko, no žili s vlastnými rodinami, a aj keď sa u nich na sklonku dňa zastavil, nekonečne taktne mu vysvetlili, že túžia po tom, aby ich deti mali vianočné spomienky z vlastného domova, a nie z toho ich. Ostal teda sám so ženou.

Včera prehodila, „Neviem, či to vôbec stojí za to...“

On odvetil, „Ale pravdaže to stojí za to, Alice. Mali by sme si urobiť vlastné Vianoce, aj keď sme tu len sami dvaja.“

S povzdychom dodala: „Stromček ozdobme až zajtra, Robert. Stačí, ak bude hotový,

Súhlasil. A tak stál stromček ešte stále vonku pri zadnom vchode.

Ležal vo veľkej posteli vo svojej izbe. Dvere na jej izbe boli zavreté, lebo mávala ľahký spánok a on zas mával občas nepokojné noci. Pred rokmi sa preto rozhodli pre oddelené spálne. Však o nič nejde, zhodli sa vtedy, ide len o to, že ani jeden z nich už nemá taký dobrý spánok ako kedysi. Boli spolu už tak dlho, že ich nedokáže rozdeliť zrejme nič.

Prečo bol v tú noc taký čulý? Ešte stále bola totiž noc – jasná, hviezdna noc. Hoci bezmesačná, hviezdy žiarili! Keď tak o tom uvažoval, uvedomil si, že na Vianoce sú hviezdy na brieždení vždy zvláštne veľké a žiarivé. A jedna z hviezd v to ráno bola bezpochyby ešte väčšia a jasnejšia než všetky ostatné. Dokonca si vedel celkom zreteľne predstaviť, ako sa pohybuje. Kedysi dávno už totiž takú pohybujúcu sa hviezdu videl.

V myšlienkach skĺzol do minulosti. V poslednom čase sa mu to stávalo často. Mal vtedy pätnásť rokov a ešte žil na otcovom statku. Otca ľúbil. No neuvedomoval si to. Až do jedného dňa krátko pred Vianocami. Vtedy začul rodičov, ako sa zhovávajú.

„Nevieš, si predstaviť, Mary, ako nerád Roba ráno budím, Mary. Rastie tak rýchlo a potrebuje spánok. Keby si videla, ako ten spí, keď ho ráno budím. Kiež by som si tak dokázal poradiť aj sám.“

„No sám si neporadiš, Adam,“ odvrkla matka stroho. „A napokon, už predsa nie je dieťa. Teraz je rad na ňom...“

„Veru,“ hlesol otec. „Ale to nič nemení na tom, že ho budím nerád.“

Keď počul otcove slová, akoby precitol – otec ho ľúbí! Nikdy predtým o tom neuvažoval. Pokrvné puto medzi nimi vnímal ako samozrejmosť. Otec ani mama nikdy

o láske k deťom nehovorili, na také čosi nemali čas. Na statku bolo vždy plno roboty.

No teraz, keď si uvedomil, že otec ho ľúbí, už viac nebude ráno vylihovať v posteli a nebude treba ho chodiť budiť zas a znovu. Ihneď vstal, potkýnajúc sa v polospanku sa obliekol, oči ešte zlepené. Ale vstal.

A potom, v tú noc pred Vianocami, v ten rok, keď mal pätnásť, ležal v posteli a uvažoval o nadchádzajúcom dni. Boli chudobní a nadšenie z Vianoc sa mu spájalo predovšetkým s doma dochovaným moriakom a maminým biskupským chlebičkom. Sestry vždy niečo ušili a mama s otcom zas kúpili niečo, čo potreboval – povedzme teplý kabát, ale možno aj čosi navyše, napríklad nejakú knihu. A on si vždy niečo našetril a tiež každému čosi kúpil.

V tie Vianoce, keď mal pätnásť, ľutoval, že nemá pre otca lepší darček. Zašiel ako zvyčajne do predajne, kde mali všetko za desať centov, a kúpil mu tam kravatu. A až do tej chvíle, než ležal v posteli noc pred Vianocami, sa mu zdala celkom fajn. Kiež by bol začul rozhovor rodičov o niečo skôr. Ešte by stihol čo-to našetriť a kúpiť niečo lepšie. Teraz už však na to bolo neskoro.

Ležal na boku, s hlavou zloženou na predlaktí a civel von podkrovným oblokom. Hviezdy boli jasné, také jasné, ako hádam ešte nikdy, a jedna z nich tak prenikavo žiarila, až mu napadlo, či to nie je betlehemská hviezda.

„Oci?“ spýtal sa ho kedysi, ešte ako malý chlapec. „Čo je to maštal?“

„To je taká stajňa,“ vysvetlil mu otec, „presne ako naša.“

To znamená, že Ježiško sa narodil v stajni. A pastieri a mudrci za ním prišli do stajne a tam mu priniesli dary.

Tá myšlienka ho zasiahla ako blesk z jasného neba. Čo keby dal aj on otcovi dar priamo v stajni? Mohol by si privstať, vstal by niekedy pred štvrtou, prikradol by sa do stajne a podojil by všetky kravy. Všetko by spravil sám, podojil by, obriadil kravy, a až by ráno prišiel otec dojiť, zistil by, že už je všetko hotové. A hneď by vedel, kto to spravil.

S pohľadom upretým na hviezdy sa rozosmial. Presne tak to spraví! Len nesmie príliš tvrdo zaspáť.

V tú noc sa musel zobudiť aj zo dvadsať ráz. Zakaždým škrtol zápalkou, aby pozrel na staré náramkové hodinky, koľko je hodín – polnoc, pol jednej, dve hodiny.

O štvrtí na tri vstal a prezliekol sa. Tíško zišiel po schodoch, opatrne, aby mu nezavrzgali dosky pod nohami, a vyšiel von. Najväčšia z hviezd zlatočerveno žiarila nízko nad stajňou. Kravy sa naňho prekvapene a rozospato dívali. Aj na ne to bolo zavčasu.

„Tak pod', moja,“ prihovoricel sa šepotom jednej z kráv. Kravy boli úplne poddajné a prijali ho. Každý z nich hodil kôpku sena, potom si prisunul vedro a kanvu na zlievanie mlieka.

Ešte nikdy nedojil celkom sám, no šlo mu to od ruky. V mysli si stále prehrával, aký bude otec prekvapený. Ráno ho príde zobudiť a povie mu, že než sa nachystá, on pôjde napred a pustí sa do roboty. Potom sa vyberie k stajni, otvorí vráta a zájde dozadu do komory po prázdne kanvy na mlieko. Tie však prázdne nebudú! Budú stáť uprostred komory naplnené.

„Čo to má...?!“ úplne počul otcovo udivené zvolanie.

Usmial sa a pokojne ďalej dojil. Do vedra striekali dva silné prúdy mlieka, mlieko vo vedre sa penilo a voňalo. Kravy sa možno

čudovali, ale boli krotké. Aspoň tentoraz nevyvádzať, akoby vedeli, že sú Vianoce.

Šlo mu to ľahko ako ešte nikdy. Dojenie zrazu preňho nebola len práca, bol to dar pre otca, ktorý ho ľúbil. Keď skončil, obe kanvy na mlieko boli plné. Položil na ne veká, potichu za sebou zavrel dvercia a zahasproval ich. Stolček na dojenie odložil na miesto a vedro zavesil, kam patrilo. Potom vyšiel zo stodoly a zavrel za sebou vráta.

Keď sa vrátil do svojej izby, sotva sa stihol potme vyzliecť a skočiť do postele, už aj počul prichádzať otca. Pritiahol si perinu až cez hlavu, aby utlmila jeho zrýchlený dych. Dvere sa otvorili.

„Rob,“ prihovoricel sa mu otec. „Musíme ísť, vianoce-nevianoce.“

„Však dobre,“ odvetil rozospato.

„Ja idem napred“ oznámil otec. „A začnem bez teba.“

Dvere sa zavreli, on ostal nehybne ležať a potichu sa smial. Zakrátko otec všetko zistí. Srdce mu div, že nevyskočilo z hrude.

Tých pár minút sa nekonečne vlieklo. Netušil, či ich bolo desať či pätnásť, alebo ešte viac. Znovu začul otcove kroky. Dvere sa otvorili a on nehybne ležal.

„Rob!“

„Áno, oci?“

„Ty jeden...“ Otec sa smial rozochveným dojatým smiechom. „Tak ty si ma chcel takto dobehnúť, čo?“ Stál vedľa jeho postele, natiahnutou rukou z neho ťahal prikrývku.

„To bolo k Vianociam, oci!“

Načiahol sa k otcovi a vtisol sa mu do objatia. Cítil, ako ho otcove ruky objímajú. Bola tma a nevideli si do tváre.

„Ďakujem ti, synak. Nič krajšie pre mňa nikto nikdy nespravil.“

„Oci, vieš, ja chcem, aby si vedel, že – ja chcem byť dobrý!“ Tie slová z neho vyhrkli samy od seba. Nevedel, čo má povedať. Srdce mu prekypovalo láskou.

„Tak ja si asi môžem ísť znovu ľahnúť a spať,“ zhodnotil otec po chvíli. „Alebo počkaj, počkaj! Počujem, že deti vstávajú. Keď tak nad tým uvažujem, syn môj, nikdy som s vami, deťmi, nebol ráno pri stromčeku. Vždy som trčal pri statku. Tak podme!“

A tak vstal, znovu sa obliekol a spolu zišli dole k vianočnému stromčeku. Slnce sa práve vyšteralo tam, kde bola predtým jasná hviezda. To sú ale Vianoce! Srdce mu znovu išlo vyskočiť z hrude od ostychu a zároveň od pýchy. Otec mame vykladal, tak aby to počuli aj ostatné deti, ako on, Rob, vstal ešte v noci a všetko sám urobil.

„To je najkrajší darček, aký som kedy dostal a budem naň spomínať každé jedno vianočné ráno, pokiaľ budem nažive.“

Spomínali naň obaja. A teraz, keď už Robov otec nežil, tak naň spomínal sám. Spomínal na to vianočné brieždenie, keď sám s kravami v stodole po prvý raz v živote stvoril dar pravej lásky.

Za oknom pomaly bledla jasná hviezda. Vstal z postele, našuchol si papuče, obliekol si župan, ticho vyšiel na povalu a pohľadal škatuľu s vianočnými ozdobami. Zniesol ju dolu do obývačky. Potom dnu priniesol aj stromček. Bol malý – veľký stromček mali naposledy, ešte než odišli deti. Upevnil ho do stojana a vyložil na konferenčný stolík pod oknom. Potom ho začal opatrne ozdobovať.

Bol s tým raz-dva hotový, čas mu šiel rovnako rýchlo ako v to dávne ráno v stajni.

Zašiel do knižnice a priniesol odtiaľ škatuľku so špeciálnym darčekom pre manželku – s diamantovou hviezdičkou. Síce nevelkou, ale zato pôvabnou. Menovku k nej si prichystal už večer predtým. Darček zavesil na stromček a odstúpil. Hviezdička bola pekná, naozaj veľmi pekná. Alice bude istotne milo prekvapená.

No aj tak akosi nebol spokojný. Túžil jej povedať, povedať jej, ako veľmi ju ľúbi. Hoci ju ľúbil nadovšetko, omnoho viac než keď boli ešte mladí, už dávno jej nevyznal lásku.

Mal skutočne šťastie v živote, že ho ľúbi – a rovnako mal šťastie, že on mohol ľúbiť ju. To je veru pravá radosť žitia – schopnosť ľúbiť! Bol si totiž celkom istý, že niektorí ľudia jednoducho ani pri najlepšej vôli druhých ľúbiť nedokážu. No v ňom láska ešte stále žila, tak veru.

Zrazu si uvedomil, že láska v ňom stále žije práve vďaka tomu, že kedysi dávno sa v ňom zrodila. A zrodila sa v ňom vtedy, keď si uvedomil, že ho ľúbi jeho otec. Presne tak to je – lásku prebúdza láska sama.

Tento dar teraz môže darovať zas a znova. A v to ráno, v to požehnané vianočné ráno, sa rozhodol venovať ho svojej milovanej manželke. Napíše jej to do listu, ktorý si bude môcť prečítať a ktorý si bude môcť navždy odložiť. Posadil sa za písací stôl a pustil sa do písania: *Moja najdrahšia...*

Keď bol hotový, list zalepil a zavesil ho na stromček tak, aby si ho všimla, len čo vstúpi do miestnosti. Prečíta si ho, bude prekvapená a dojatá, a uvedomí si, ako veľmi ju ľúbi.

Zhasol svetlo a po špičkách vyšiel hore schodmi. Hviezda na oblohe už zmizla a na nebi sa zjavili prvé lúče slnka. Aké radostné, preradostné Vianoce!

POZORUHODNÉ KNIHY PRE DETI 2022 – 2024

Zostavilo Centrum detskej literatúry BIBIANA a Slovenská sekcia IBBY

Tradícia súťaže Najkrajšie a najlepšie detské knihy jari, leta, jesene a zimy, ktorú organizovali Slovenská sekcia Medzinárodnej únie pre detskú knihu a Medzinárodný dom umenia pre deti BIBIANA bola, žiaľ, v roku 2021 z viacerých dôvodov prerušená.

Autori a ostatní profesionáli podieľajúci sa na tvorbe detských kníh, vydavateľstvá i komisie Fondu na podporu umenia však ani v komplikovanom trojročnom medziobdobí 2022 až 2024 neustali v práci. Výsledkom nie je len množstvo vydaných kníh pre deti, potešujúci je fakt, že mnohé z nich sú knihy výnimočnej umeleckej kvality. Preto sme sa

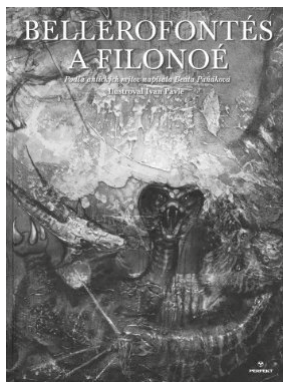
rozhodli spoločne zostaviť kolekciu pod názvom Pozoruhodné knihy pre deti 2022 – 2024. Je to výber 39 detských kníh, 13 z každého roku. Snažili sme sa pritom prezentovať rozmanitosť literárnych žánrov a výtvarných postupov, rôzne generácie tvorcov, rôzne vydavateľstvá.

Sme veľmi radi, že vám môžeme prezentovať túto kolekciu kníh a tešíme sa, že od roku 2025 bude súťaž Najkrajšie a najlepšie detské knihy jari, leta, jesene a zimy opäť pokračovať.

BIBIANA

EXTRA

ROK 2022

BELLEROFONTÉS A FILONÓÉ

Podľa antických mýtov napísala Beata Panáková, ilustroval Ivan Pavle.

Bratislava, Perfekt 2022.

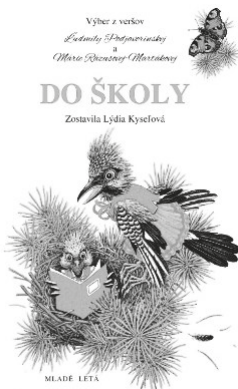
Princ Hipponoos patrí k hrdinom, ktorého život je poznačený ťažkým údelom – sú zbožňovaní, ľudsky osamelí. Na vozaťajskom turnaji sa na jeho úroveň doťahuje Belleros. Trofej je na dosah a tento impulz je silnejší než hlas svedomia. Súper padá mŕtvy. Hipponoos prišiel o vavrin, je vrah. Volajú ho Bellerofontes. Silné, napínavé rozprávania, nielen v tragédiách, dráma sa odohráva priamo uprostred srdca. Bellerofontes sa po svojom závažnom čine kajú, mnohé prehodnotil. Panáková však rozohrala charakterovú drámu. Ako hlboká je jeho zmena? Dokáže počúvať hlas svojho srdca, keď opäť môže preukázať silu?

CUKORNIČKA

Básne Ján Milčák, ilustrácie Renáta Milčáková.
Levoča, Modrý Peter 2022.

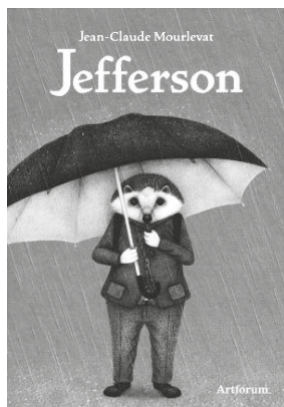
Kniha krehká, pôvabná a milá. V celostranových, ba dvojstranových žánrových obrázkoch Renáty Milčákovskej sú ako trblietavé drahokamy vložené krátke básničky o radoostiach všetkých ročných období. Ján Milčák, podobne ako starí majstri haiku, dokázal pár slovami, niekoľkými veršami vyčariť rozprávkový výjav, ktorý nám okamžite vhupe do pamäti. Knižka upúta najmenších čitateľov a poslucháčov, starší sa neubránia trochu nostalgickému úsmevu.

DO ŠKOLY

Výber z veršov Ľudmily Podjavorinskej a Márie Rázusovej-Martákovej zostavila Lýdia Kyseľová, ilustroval Marián Čapka. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá 2022.

Už 12. vydanie zbierky s výberom básnickej tvorby dvoch slovenských „klasičiek“ pre malé deti. Vďaka rytmickým veršom a zvukomalebnému jazyku sú nadčasové a oslovujú stále nové generácie najmenších čitateľov. Cibria detskú reč a vďaka ľahko zapamätateľným veršom sú ideálnym tipom na školskú recitáciu. Rovnocennou zložkou sú vynikajúce akvarelové ilustrácie Mariána Čapku, čerstvého držiteľa Ceny Ľudovíta Fullu za rok 2024. Pohybujúce sa v imaginatívno-poetickej rovine, sú úprimné a blízke detskému vnímaniu.

JEFFERSON

Napísal Jean-Claude Mourlevat, ilustrácie Antoine Ronzon, preklad Zuzana Procházková.
Bratislava, Artforum 2022.

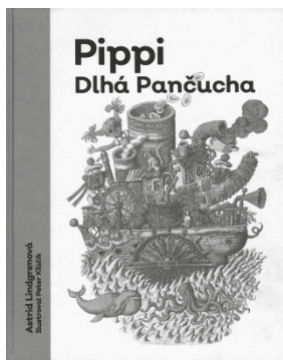
Prvá časť série o ježkovi Jeffersonovi priniesla autorovi, laureátovi Ceny Astrid Lindgrenovej, 13 ocenení. Vtipná, láskavá a brilantne napísaná kniha sa odohráva v ľudskom svete, ktorý obývajú zvieratá. Ale – ako vraví autor: „V susednej krajine žijú ľudia, ktorí sú zo zvierat najinteligentnejší.“ Ilustrácie A. Ronzona sa vyznačujú silnou atmosférou. Často využíva šerosvit a množstvo detailov, aby čitatelia mali čo objavovať. Okrem ilustrácií kníh pre deti sa venuje aj ilustráciám kníh pre dospelých.

NIE JE ANJEL AKO ANJEL

Text Katarína Kosánová a Andrea Gregušová,
ilustrácie Katarína Kosánová.
Bratislava, Perfekt 2022.

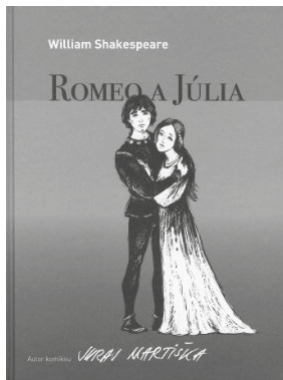
Anjel sa dá zobrazit' mnohými spôsobmi, čoho dôkazom je aj táto kniha, kde sa využívajú anjeli od rôznych slovenských aj zahraničných umelcov. Doplnené sú kresbami Kataríny Kosánovej, ktoré sa snažia deťom priblížiť, čo alebo kto sú anjeli - malí, veľkí, chudí, tuční, môže to byť dieťa alebo dospelý človek, žena alebo muž. Kniha okrem náučnej formy využíva aj prvky interaktivity – čitatelia sa môžu zahrať a ani si nemusia uvedomiť, koľko nových informácií prijali.

PIPPI DLHÁ PANČUCHA

Napísala Astrid Lindgrenová, ilustrácie Peter Klúčik,
preklad Jarmila Cihová.
Bratislava, Slovart 2022.

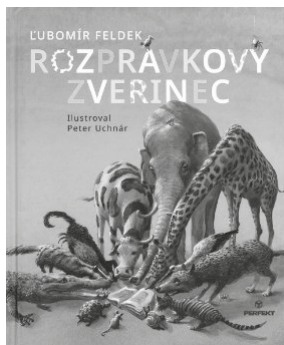
Legendárna, kultová Pippi, nevychované dievčatko s dobrým srdiečkom. Knihy Pippi Dlhá Pančucha, Pippi nastupuje na loď a Pippi v Tichomorí – všetky spolu a s ilustráciami Petra Klúčika čítajú teraz slovenské deti. Presne takáto kniha, len v inom preklade, prvý raz vyšla v Mladých letách v roku 1985. Peter Klúčik patrí k renomovaným autorom nielen kníh pre deti a mládež. Jeho ilustrácie vedia čitateľa vtiahnuť do deja vďaka fantázii a farebnosti.

ROMEO A JÚLIA

Hru Williama Shakespeara preložil Ľubomír Feldek, úprava
textu Daniel Majling, autor komiksu Juraj Martiška.
Bratislava, Divadelný ústav 2022.
Séria Klasika v grafickom románe.

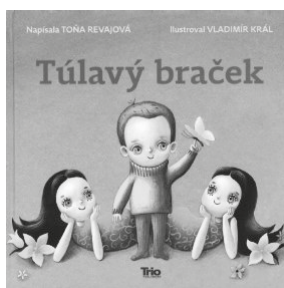
Jedná sa o grafický román – v podstate o komiksovú verziu. Literárny komiks dostal práve v tejto verzii modernú podobu, blízku aj mladým čitateľom. Autor ilustrácií dokázal v bravúrnej a expresívnej kresbe vyjadriť charakter jednotlivých postáv, čo ešte umocňuje čierno-biela farebnosť. V upravených textoch zostala zachovaná ich podstata a zrozumiteľnosť. Tento text dostáva v komiksovom vizuálnom jazyku novú podobu, zrozumiteľnú aj pre súčasného čitateľa a zároveň mu približí jedno z klasických dramatických hier.

ROZPRÁVKOVÝ ZVERINEC

Básne Ľubomír Feldek, ilustrácie Peter Uchnár.
Bratislava, Perfekt 2022.

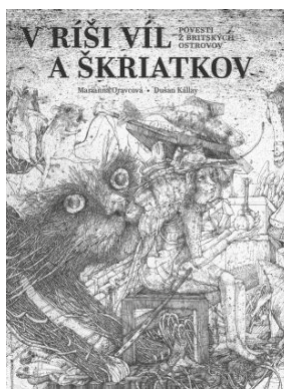
Pri húštine v tóni baobabu / stretol driečny bocian mladú žabu. ... A čo bolo ďalej? O týždeň bola svadba. Skvostné dielko nášho geniálneho básnika sprevádzajú obrázky Petra Uchnára, ilustrátora tiež na hranici geniality. Vo veselej knižke čakajú na deti živočíchy od muchy po slona. Jeho rukopis je charakteristický – detailne prepracované postavy, fantazijná atmosféra. Každá jeho ilustrácia vytvorí samostatný príbeh – stačí sa zadívať a zrazu sme v úplne inom svete, ktorý našu fantáziu pošle do iných dimenzií.

TÚLAVÝ BRAČEK

Napísala Toňa Revajová, ilustroval Vladimír Král.
Bratislava, TRIO Publishing 2022.

Knihy oceňovanej autorky Tone Revajovej patria medzi najobľúbenejšie čítanie dnešných detí. Vždy je to vtipné rozprávanie o životných situáciách, ktoré sú nám dôverne známe. Nie sú vždy len zábavné, niekedy sú vážne alebo aj dojímavé. Pani spisovateľka má výnimočný pozorovací talent a tajný recept, ako z čriepkov každodennosti vyčariť skvelú literatúru. Výtvarným partnerom je jej tentoraz ilustrátor Vladimír Král. V jeho ilustráciách je zrejmé, že študoval animovanú tvorbu. Sú scénické, s plastickou výstavbou a výraznou, ale citlivou farebnosťou. Každý čitateľ ich ocení.

V RÍŠI VÍL A ŠKRIATKOV.

POVESTI Z BRITSKÝCH OSTROVOV

Zostavila, preložila a prerozprávala Marianna Oravcová,
ilustroval Dušan Kállay.
Bratislava, Slovart 2022.

Kniha je reedíciou z roku 1987, bohato ilustrovaná Prof. Dušanom Kállayom. Jeho majstrovstvo je zrejmé z drobnokresby a do detailu prevedených ilustrácií. Dušan Kállay ako jediný slovenský ilustrátor získal prestížnu Cenu H. Ch. Andersena za ilustrátorskú tvorbu a viacero cien na Bienále ilustrácií Bratislava. Kapitoly sú rozdelené na štyri časti – Anglicko, Wales, Škótsko a Írsko, kde autorka oboznamuje čitateľov nenásilnou formou s históriou Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska. Okrem faktov v nich nájdeme aj humorné prvky, ktoré mladých čitateľov určite pobavia.

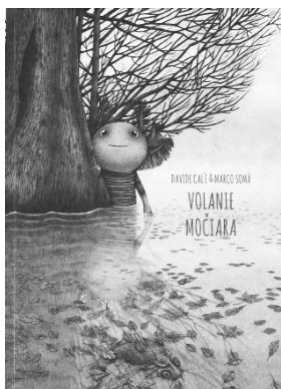

VERTIGO 4/2022 + ČOKOLÁDOVÁ ROZPRÁVKA

Text Ján Stacho, ilustrácie Albín Brunovský.

Fintice, FACE 2022.

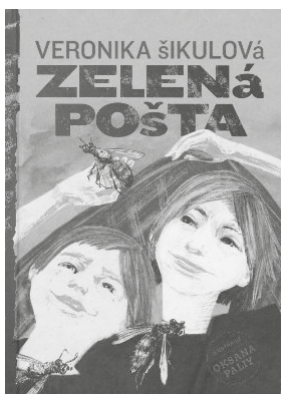
Publikácia má podtitul „časopis o poézii a básnikoch * vertigo šou obrázkov a veršov“, ale vďaka tvrdej väzbe vyzerá viac ako knižka. A čo sa týka obsahu a literárnej úrovne, je to tiež silná väzba, obstojí v každej konkurencii. Čitatelia čaká závažná jazda, počas ktorej ochutnajú kvalitnú poéziu a poetickú prózu pre deti a mladých. Desiatky mien figurujúcich v tomto čísle Vertiga patria dobre známym vynikajúcim umelcom. Ako bonus patrí k tejto „časoknihe“ špeciálne vydanie Čokoládovej rozprávky básnika Jána Stacha s dobovými ilustráciami Albína Brunovského.

VOLANIE MOČIARA

Napísal Davide Calì, ilustroval Marco Somà, preložila Daniela Lozanová. Prešov, Slniečkovo 2022.

Boris, ktorého našli ako maličkého pri brehu močiara, vyrastá v milujúcej rodine. I napriek tomu, že má čudne veľké oči a žiabre ako ryby. Jedného dňa zacíti známú vôňu močiara a prídu pochybnosti, kam vlastne patrí. Láskový príbeh o hľadaní domova a bezpodmienečnom prijatí. Taliansky ilustrátor Marco Somà sa viackrát zúčastnil Bienále ilustrácií Bratislava, jeho ilustrácie sú pútavé a farebne aj štylisticky určené pre všetky kategórie divákov.

ZELENÁ POŠTA.

POSIELAŤ JU BUDÚ PO MNE ĎALŠÍ

Text Veronika Šikulová, ilustrácie Oksana Palij.

Bratislava, Slovart 2022.

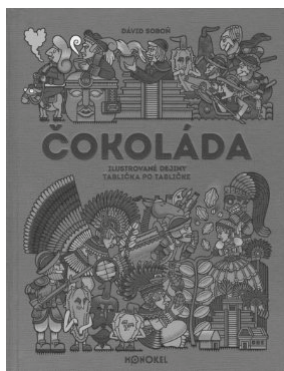
Brilantná rozprávačka Veronika Šikulová sa opäť blysla. Čitateľ sotva stačí jej tempu zodpovedajúcemu pobežovaniu, poskakovaniu dvoch malých chalanov, pri ktorom si však stihnú do detailov všimnúť okolie. Nie je to len cezpoľný beh, beží sa aj cez záhradu, les, školu, domácnosť. Je to zábava a pastva pre oči aj vďaka výborným ilustráciám Oksany Palij, pôvodom z Ukrajiny. Jej ilustrácie presne vystihujú atmosféru, ktorú sa autorka snažila dosiahnuť. Prvýkrát pri ilustrovaní použila digitálnu techniku.

ČÍM ČARUJÚ VRABCE

Napísal Ján Navrátil, ilustrovala Katarína Ilkovičová.
Bratislava, Buvik 2023.

S románmi, poviedkami, rozprávkami a básňami Jána Navrátila sa stretli celé generácie čitateľov, s ich filmovými, divadelnými a rozhlasovými adaptáciami generácie divákov a poslucháčov. V roku 2023 vyšla tomuto majstrovi posledná knižka s hravým čímčarujúcim názvom. V láskavom, pohodovom a poetickom rozprávaní nechýba ani veršovanie, ani fantázia, ani letným slnkom rozjasnená atmosféra, ku ktorej štedro prispievajú ilustrácie Kataríny Ilkovičovej.

ČOKOLÁDA. ILUSTROVANÉ DEJINY TABLIČKU PO TABLIČKE

Text a ilustrácie Dávid Soboň.
Bratislava, Monokel 2023.

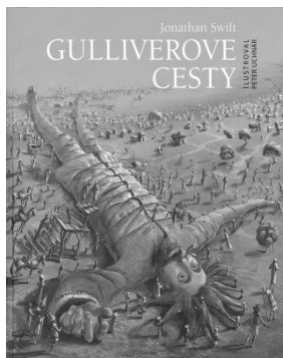
Veľa obrázkov, neveľa textu. Ale pozor! Je tam všetko, čo potrebujeme o čokoláde vedieť. A jej lákavú vôňu cítime od prvej po poslednú stranu. Dávid Soboň študoval grafiku na Škole úžitkového výtvarníctva Jozefa Vydru a následne na VŠVU v Bratislave Vizuálnu komunikáciu a neskôr ilustráciu. Jeho ilustrácie sú tvorené digitálnou technikou, čo im neuberá na kvalite. V tejto knihe sú zrejme inšpirácie z latinsko-americkej kultúry, odkiaľ čokoláda pochádza. Farebnosť a jednoznačné línie privedú čitateľa ku koreňom čokolády.

FILEMÓN A BAUKIS

Podľa gréckych mýtov napísala Beata Panáková, ilustrovala Jana Kiselová Siteková. Bratislava, Perfekt 2023.

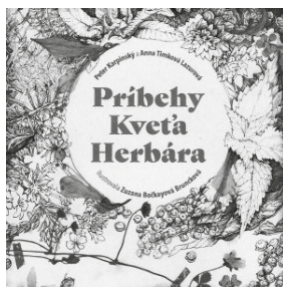
Nestráva pozornosť dramatickým dejom, ani zvuknými menami hrdinov. V popredí scenérie prebieha pokojný život Filemóna a Baukis, starnúcich manželoch, v chatrnej chalúpke, so skromným živobytím. A dráma sveta? Mizne na pozadí. Ako príznaky vystupujú a strácajú sa rozpinavé mestá, boháči a králi, ich vojny. Vášňa a dynamika života manželov však predsa presakuje navonok. Na ten ich príbeh dovidia aj nebesá. Keď bohovia zostúpili na zem, rovno u nich postavili chrám. A to je len začiatok strhujúceho rozprávania.

GULLIVEROVE CESTY

Napísal Jonathan Swift, preložil Viktor Krupa,
ilustroval Peter Uchnár.
Bratislava, Slovart 2023.

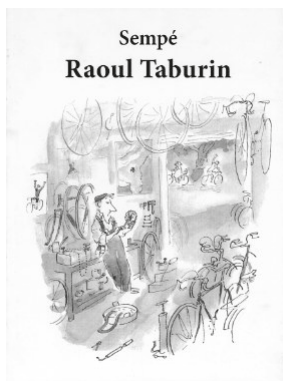
V oboch zmysloch veľká dobrodružná kniha, ktorá očarúva nové a nové generácie. Od prvého anglického vydania (1726) onedlho uplynie 300 rokov. Na Slovensku je to už tretie vydanie s ilustráciami Petra Uchnára. Vytvoril novú obálku, doplnil desať nových ilustrácií. Pôvodné sú upravené v digitálnej koláži, ale stále v nich ostáva zachovaný jeho jednoznačný rukopis čitateľný pri všetkých jeho dielach. Prepracované detaily, tlmená farebnosť akcentovaná farebným detailom.

PRÍBEHY KVEŤA HERBÁRA

Autori Peter Karpinský (próza) a Anna Timková Lazurová (poézia), ilustrácie Zuzana BočKayová BruncKová. Bratislava, AlleGro Plus 2023.

Keď sa niekto volá Kveťo Herbár, zákonite každý očakáva, že si založí herbár. Je to však úplne naopak. Kveťo sa narodil do rodiny, ktorej dôležitou súčasťou je rodinný herbár. Potom je už ľahšie bádať, dopĺňať a užívať si staré i celkom nové príhody. Kniha je síce poučná, ale veľmi rafinovaná. Predovšetkým má krásne obrázky, je pútavá, zábavná a plná vóni. Zavedie vás do úplne iného sveta. Len pozor na žihľavu! Autorka vytvára svoje rozprávkové kompozície s barokovým čítaním tvaru, svetla i priestoru.

RAOUL TABURIN

Text a ilustrácie Jean-Jacques Sempé,
preklad Anna Vasseur, kaligrafie Jana Kalixová.
Prešov, Slniečkovo 2023.

Autorské knihy geniálneho kresliara, humoristu, ilustrátora Jeana-Jacquesa Sempého sa vo Francúzsku nazývajú albumy. Dominujú v nich kresby s jemnými líniami, decentnými náznakmi pastelových farieb a s minimalistickým textom. V knihe Raoul Taburin je textu na Sempého pomery viac a spoločne s kresbami rozpráva príbeh excentrického opravára bicyklov, ktorý sa nevedel bicyklovať. Príbeh založený na vlastných autorových spomienkach, na imaginácii, čare poetických obrazov naozaj pripomína starý rodinný album.

ROZPRÁVKA O SNEHULIENKE

Napísal Peter Uličný, ilustrovala Jana Kiselová-Siteková.
Bratislava, TOTO! je galéria 2023.

Jedna z najobľúbenejších klasických rozprávok zveršovaná pre dnešného detského čitateľa skúseným textárom a básnikom Petrom Uličným. Obrazový sprievod k hravým rýmom vyčarovala prvá dáma slovenskej ilustrácie Jana Kiselová-Siteková. Ilustrácie plné zázračných dejov a bytostí sú jemné a krásne, až sa dych táji. Jana Kiselová-Siteková získala viacero ocenení na Bienále ilustrácií Bratislava. „Tajomstvo“ jej tvorby tkvie možno aj v tom, že používa hodváb, na ktorý maľuje. Tým dostávajú jej ilustrácie čarovný nádych, ktorý osloví každého čitateľa.

ROZPRÁVKY PAVLA DOBŠINSKÉHO

Upravila a prerozprávala Elena Slobodová,
ilustroval Vladimír Král.
Bratislava, Ikar 2023.

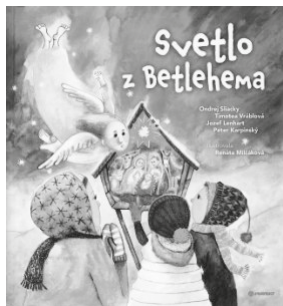
Dobšinského prostonárodné rozprávky tentoraz ako výpravné dielo. Každá rozprávka je súčasťou nášho národného pokladu, každý obrázok Vladimíra Krála skvostom. Je významným ilustrátorom, ale aj animátorom a scénografom. A to je v jeho tvorbe rozpoznateľné. Každá ilustrácia pripomína akoby divadelnú scénu, na ktorej postavy a postavičky vytvárajú vlastný príbeh. Keď sa do nich ponoríme, môžeme sa ocitnúť v inej, rozprávčkovej, dimenzii.

SLOVENSKÉ PIESNE

Výber piesní a predslov Ľubomír Feldek,
notácie piesní Bernard Herstek, ilustrácie Katarína Vavrová.
Bratislava, Perfekt 2023.

Táto kniha vznikla naopak. Na začiatku bol cyklus malieb na japonskom papieri, ktoré vytvorila významná výtvarníčka na motívy slovenských ľudových piesní, inšpirovaná krásou čepcov z rôznych regiónov z jej vzácnjej zbierky. Obrazy podnietili majstra slova, aby rozšíril výber a spolu pripravili exkluzívne vydanie slovenskej piesňovej tvorby. Zbierka piesní z rôznych kútov Slovenska zrkadlí poéziu ľudovej slovesnosti, mágiu i realitu dôb minulých. Knižný poklad, ktorý poteší oči, uši i dušu, skvelý do rodinnej knižnice.

SVETLO Z BETLEHEMA

Autori Ondrej Sliacky, Timotea Vráblová, Jozef Lenhart, Peter Karpinský, ilustrácie Renáta Milčáková.
Bratislava, Perfekt 2023.

Päť vianočných príbehov, každý z iného historického obdobia, všetky hovoria o tom istom zázraku – o narodení božieho dieťaťa. JEZULIATKO, biblický príbeh narodenia Ježiša, NOC ZÁZRAKOV, príbeh o živom Betleheme svätého Františka z Assisi, ďalší o zrode najslávnejšej koledy O TICHEJ SVÄTEJ NOCI, hornonitrianska povest O ŽIVOM BETLEHEME Z CHRENOVCA, príbeh z 21. storočia O CHLAPCOVI KRIŠTOFOVI. Spolu s výtvarnou výpoveďou Renáty Milčákovovej doslova aj symbolicky prinášajú betlehemske svetlo, rozžiaria naše mysle, obohatia prežívanie mystéria Vianoc.

ŠEROSVIT

Text Zuzana Belková, ilustrácie Ján Kurinec.
Bratislava, Fagan 2023.

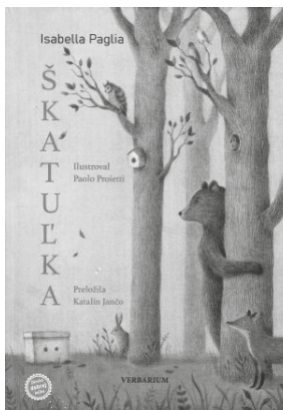
Kniha, ktorá sa chvíľu dá čítať aj z dvoch strán. Zvláštny návrat do detstva a nezabudnuteľného čara Andersenovej Snehovej kráľovnej. Teraz to však nie je rozprávka. Kay a Gerda sú súrodenci. Nežijú v skromnom podkroví, ale v observatóriu, a tým sa vysvetľuje mnohé. Opäť stretne Fínku. No aj veľa tmy, svetla a šerosvitu. Obáv, nádejí i technológií. Ilustrácie sú krehké, vystihujúce svojho autora. Čierno-biela farebnosť ešte umocňuje atmosféru celého príbehu.

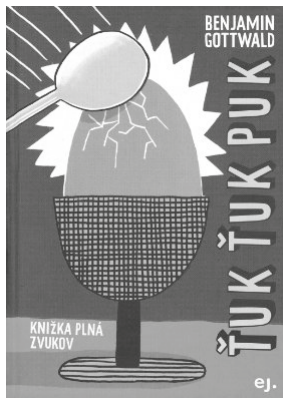

ŠKATULKA

Napísala Isabella Paglia, ilustroval Paolo Proietti.
preložila Katalin Jenčo. Bratislava, Verbarium 2023.

Z lesa sa stratí pokoj, keď sa tam objaví tajomná škatuľka. Zvieratká však čoskoro zistia, že cez dve dierky z nej vykukujú na svet dve vystrašené oči. Medveď, zajac, veverička a ďalšie zvieratká spolu odhaľujú tajomstvo a pritom zistia, že najcennejšie na svete je priateľstvo. Ilustrátor Proietti priblížil zvieratká v pohodovej a príťažlivo farebnej forme, ktorá osloví i mladších čitateľov. Krásny príbeh s posolstvom o sile láskavosti, trpezlivosti a priateľstva dokáže zahriať pri srdci každého čitateľa.

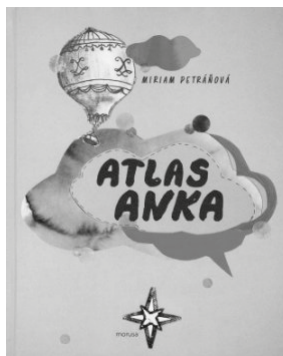

TUK TUK PUK. KNIŽKA PLNÁ ZVUKOV

Koncept a ilustrácie Benjamin Gottwald,
preklad Jana H. Hoffstädter.
Bratislava, E. J. Publishing 2023.

Tichá kniha bez slov, kde to chrupčí, vŕzga, šuští, špláchoce. Veselé obrázky vedú malého čitateľa spoznávať rozmanitý svet zvukov okolo nás a hľadať im tie správne pomenovania – čím viac ich nájde, tým lepšie. Knižku vznikla pôvodne ako diplomová práca a všimli si ju aj na veľtrhu detských kníh v Bologni 2023, kde získala špeciálnu cenu v kategórii fiction. Obrázky reprezentujú zvuky, od tichých, hlučných, až po smiešne. Listovaním strán prechádzate od zvuku k zvuku. Od pocitu k pocitu. Sám autor charakterizuje knihu ako zábavu pre deti a odvážnych dospelých.

ROK 2024

ATLASANKA

Text a ilustrácie Miriam Petránová.
Bratislava, Moruša 2024.

Anka miluje atlasy a encyklopédie. Najlepšie sa cíti v korune stromu Pána Orecha, odkiaľ z výšky pozoruje svet. Keď sa po páde ocitne v posteli, naplno sa ponorí do svojich kníh. Kvety, zvieratká, veci v Ankiných predstavách ožívajú a fakty sa asociujú s jej postrehmi o svete, rodine, susedke, psovi. Krásy a zázraky tohto sveta vieme vnímať len keď spomalíme. Ilustrácie nezaprú autorkine animátorské skúsenosti a filmársky nadhľad. Koláže mixujú rôzne materiály, s vtipom a ľahkosťou ponúkajú vizuálny výlet do fantázie.

CESTA DO STREDU ZEME

Napísal Jules Verne, adaptácia a scenár Curd Ridel,
ilustrácie Frédéric Garcia, preklad Beata Panáková.
Bratislava, Slovart 2024.

Romány Jula Verna sa už za autorovho života dramatizovali na divadelné hry, boli vďačnými námetmi na filmové a rozhlasové spracovanie. Tentoraz sa milovníkom verneoviek dostáva do rúk komiksová podoba románu Cesta do stredú Zeme (1. vydanie v r. 1864). Vďaka kvalitnému grafickému spracovaniu a kultivovanému scenáru čítať aj v tejto forme dynamického rozprávania 21. storočia ducha originálu. Kniha obsahuje aj textové prílohy, ktoré rámujú Vernovo dielo v historických a umeleckých kontextoch.

ČO TO BÚCHA?

Námet, text a ilustrácie Hedviga M. Gutierrez.
Bratislava, Monokel 2024.

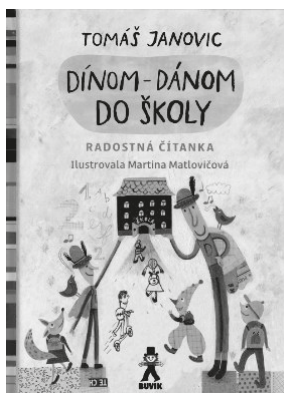
Hedviga M. Gutierrez vytvorila autorskú knihu, ktorá spadá do kategórie Picture Book (obrázková kniha). Ide o žáner s minimom textu, zato s množstvom obrázkov výraznej farebnosti. Kniha je určená pre menších čitateľov, ale práve veľmi zrozumiteľným obrázkom ju dokážu vnímať aj deti predškolského veku, najmä keď im budú predčítať rodičia. Zároveň ich nabáda k tomu, aby vnímali svoje okolie ohľadom zvukov, nebáli sa tajomných zvukov, ale skúsili ich napodobniť.

DETI V UMENÍ

Napísali Anna Gregušová a Katarína Kosánová, ilustrovala Katarína Kosánová.
Bratislava, Perfekt 2024.

Kniha je pútavá tým, že využíva obrazy renomovaných autorov, ktoré by detský čitateľ vo väčšine prípadov mohol vidieť len v galériách a múzeách. Je doplnená vtipnými kresbami, ktoré odľahčujú „vážne“ vyznenie knihy. Text sa snaží deti viesť k vnímaniu výtvarného umenia. Sú v nej využité aj faktografické informácie o jednotlivých autoroch, ich dielach a výtvarných technikách. Nejde však o didaktickú formu, tieto informácie sú odľahčené textami – krátkymi výkladmi, rozprávkami a medailónmi autorov, ktoré deti navedú k jednoduchšiemu pochopeniu obsahu.

DÍNOM-DÁNOM DO ŠKOLY. RADOSTNÁ ČITANKA

Napísal Tomáš Janovic, ilustrovala Martina Matlovičová.
Bratislava, Buvik 2024.

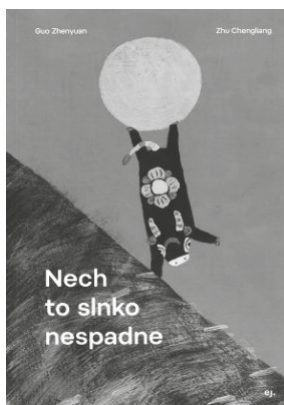
Čarovná knižka, v ktorej sa duchaplná a láskavá poézia Tomáša Janovica stretáva s poetickými obrázkami Marty Matlovičovej. Stručne a jasne: čistá radosť; deti ju ocenia. Keďže Martina Matlovičová študovala animačnú tvorbu, je to zrejme aj z jej ilustrácií. Sú veselé a spolu s veľkými písmenami pomáhajú aj začínajúcim malým čitateľom odbúravať stres detí z čítania. Rada využíva koláže, ktorými umocňuje výtvarnú stránku knihy.

LITERATULKY

Napísal kolektív autorov, ilustrovala Zuzana Šebelová.
Bratislava, Slovenské literárne centrum 2024.

Zborník či súbor vyznaní 25 autorov detských kníh o tom, ktoré miesta si nosia v srdci. Napríklad Juraj Raýman rád chodil v Žiline do školy, lebo vedľa jeho lavice stál na parapete tučnolist. Zvláštna izbová rastlina sa cez nudné hodiny zväčšovala na baobab, malý žiačik sa zmenšoval, skákal z konára na konár, dolu bolo more, hlas pani učiteľky sa zmenil na spev veľryb... Vtedy to možno vyzeralo, že dieťa nedáva pozor. Dnes vieme, že sa už usilovne pripravovalo na svoje budúce povolanie.

NECH TO SLNKO NESPADNE

Napísal Guo Zhenyuan, ilustroval Zhu Chengliang,
preložila Jana H. Hoffstädter.
Bratislava, E. J. Publishing 2024.

Kniha s minimom textu, avšak s veľmi výraznými ilustráciami. Je v nej badateľný silný vplyv tradičných čínskych farieb, ako červená, čierna a zlatá. Autor ilustrácii získal Zlaté jablko na Bienále ilustrácií Bratislava v roku 2019. Moderná obrázková knižka využíva aj klasickú techniku – lept. Vďaka imaginatívnym detailom sa z monochromatických obrázkov a predmetov stáva živý a poetický príbeh. Ide o filozofiu, ktorá sa snaží pomocou príbehu o zvieratkách posilniť vzťah detí k prírode a pomáha im chápať svet predovšetkým cez obraznosť.

NEKONEČNÁ ZÁHRADA A PRINCEZNIČKA XI-XI

Napísala Jana Bodnárová, ilustroval Bystrík Vančo.
Bratislava, Perfekt 2024.

Princezníčka sa Jane Bodnárovej prisnila. A dobre urobila – môžeme spolu s ňou spoznávať svet a kopec zvláštnych ľudí. Utečie z kráľovského hradu a na svojom jednorožcovi putuje po Nekonečnej Záhrade, aby našla jej začiatok. Po ceste objavuje nádherný svet prírody a stretáva priateľské bytosti, ktoré v nej bývajú. Príbeh nenápadne vedie deti k láske voči prírode. Bystrík Vančo, výrazná osobnosť súčasnej slovenskej ilustrácie využíva sýtu, žiarivú farebnosť, vytvára veľké farebné plochy, do ktorých vkladá svoje postavy a predmety. Jeho krajiny sú fantastické, mestá imaginárne, čím dosahuje úžasnú rozprávkovosť svojich ilustrácií, ktoré určite pritiahnu každého detského čitateľa.

LETO S MARGE

Napísala Marta Hlušíková, ilustrovala Adela Režná.
Bratislava, Slovart 2024.

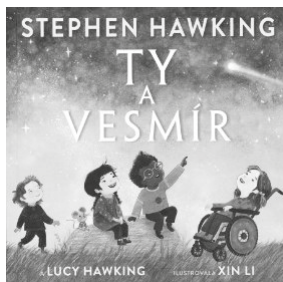
Marta Hlušíková rozohrala hru, ktorou si dvaja chlapci krátia chvíľu pri mori. Starý muž pod vedľajším slnečníkom im pripomína Homera Simpsona, a tak jeho spoločnícke dajú meno Marge. Marge občas prehodí zvláštnu vetu a stále si niečo zapisuje. Chlapci usúdia, že je bývalá policajtká, a jej žltý notes je pre nich veľkou výzvou. Až doma sa od Homera dozvedia, že jeho sestra, s ktorou zažili kopec bláznivých príhod, stráca pamäť a nabudúce ich možno ani nespozná. Farebné ilustrácie vhodne dopĺňajú text. Na prvý pohľad jednoduché, ale dôsledne prepracované aby ladili s textom.

TO JE TEN! PRÍBEH O CHLAPCOVI, KTORÝ VIE ROZPRÁVAŤ RUKAMI.

Text Ida Želinská a Veronika Kolejáková, ilustrácie Viliam Slaminka. Bratislava, Únia materských centier 2024.

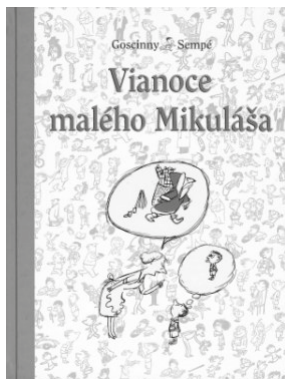
Autorky vymysleli knižku nielen o tom, ako funguje taký pokažený svet, v ktorom sú „iné“ deti často vytláčané na okraj, ale aj o tom, ako ho spolu opraviť, urobiť lepším, férovejším. Čo sa stane, keď sa v škôlke stratí nový chlapec, ktorý nevie rozprávať? Povzbudzujúci príbeh o prijatí detí so špeciálnymi potrebami. Že to vôbec nie je také ťažké, ukáže aj dievčatko Trnda a iné deti zo škôlky, pre ktorých sa učenie novej „reči“ ich spolužiaka stane hrou. Odľahčený príbeh a súčasné ilustrácie dopĺňa priložené pexeso s obrázkami posunkovej reči.

TY A VESMÍR

Text Stephen Hawking a Lucy Hawking, ilustrovala Xin Li,
preložila Jana Vlašovičová.
Bratislava, Slovart 2024.

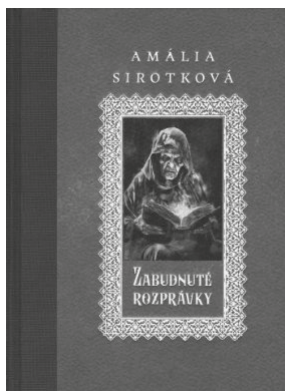
Po sérii Gregorove výpravy do vesmíru, ktorú S. Hawking spolu s dcérou Lucy venoval školákovi, majú svoju knihu aj najmenší čitatelia. Odkaz, ktorý nám Stephen Hawking tu na Zemi zanechal, však platí pre malých i veľkých. „Všetci sme cestovatelia v čase smerujúci do budúcnosti. Budme odvážni, správajme sa k sebe s láskou a úctou. Spolupracujme na tom, aby budúcnosť bola miestom, ktoré budeme chcieť navštíviť.“

VIANOCE MALÉHO MIKULÁŠA

Napísal René Goscinny, nakreslil Jean-Jacques Sempé, preložila Beata Panáková. Bratislava, Slovart 2024.

Veru, roky plynú a toto je už 11. kniha o Malom Mikulášovi, ktorá v slovenskom preklade Beaty Panákovovej vyšla vo vydavateľstve SLOVART. Zdá sa, že dobrodružstvá, príhody, patálie a prekvapenia, ktorými hýri život školáčka Mikuláša, jeho rodiny, spolužiakov a učiteľov, nemajú konca. V skutočnosti sú bezodnné spomienky na detstvo a fantázia tvorcov týchto kúzelných knížiek, slávneho spisovateľa Reného Goscinneho (o. i. autora série príbehov o Asterixovi) a nemenej slávneho ilustrátora Jeana-Jacquesa Sempého (o. i. autora albumu Raoul Taburin). Ich spoločné dielo, dnes už klasika francúzskej detskej literatúry, rozdáva radosť mnohým generáciám čitateľov na celom svete. Sviatok či piatok, veselé príhody pokračujú!

ZABUDNUTÉ ROZPRÁVKY

Napísala Amália Sirotková, upravila Jana Piroščáková, ilustroval Zsolt Lukács. Bratislava, Tatran 2024

Amália Sirotková mala zaujímavú záľubu: zbierala a zapisovala rozprávky. Po viac než sto rokoch ona, i jej rozprávky upadli do zabudnutia. Sirotková bola súčasníčkou Pavla Dobšinského a jeho kolegyňou – rozprávarkou. Jej podoba sa nezachovala, a jej texty odpočívali akoby stratené v archívoch. Vďaka trpezlivej bádateľskej práci a literárnemu talentu Jany Piroščákovovej vznikla výnimočná kniha, ktorá je rovnako ako Prostonárodné slovenské rozprávky P. Dobšinského, či Rozprávky starých Slovákov Samuela Reussa, súčasťou nášho kultúrneho dedičstva.

Revue Bibiana je orgánom Slovenskej sekcie
IBBY v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia
pre deti.

Vychádza online štyrikrát do roka na webovej
stránke www.bibiana.sk a dvakrát do roka
v tlačenej verzii v BIBIANE, medzinárodnom
dome umenia pre deti.

Zriaďovateľom BIBIANY je Ministerstvo kultúry SR.

Šéfredaktorka: Eva Vargová
Asistentka redakcie: Alexandra Broniš

Na čísle spolupracovali:
Viera Anoškinová
Tomáš Bartoněk
Elena Bondarevová
Ľubica Dvornická
Ján Gallik
Renata Jurčová
Michal Minich-Mlčoušek
Hana Ondrejičková
Beata Panáková
Toňa Revajová
Ondrej Sliacky
Timotea Vráblová

Grafický dizajn: Richard Tasnádi, Jozef Mikulášik
Obálka: Richard Tasnádi, Jozef Mikulášik,
Sára Jendrálová, Šimon Veis, Petra Flach
Jazyková redaktorka: Zuzana Studená

Adresa redakcie:
BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti,
Panská 41, 815 39 Bratislava

Telefonický kontakt:
+421 2 20467173

IČO 00682 257

Tlač: Ultra Print
Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma
Ares, s. r. o., Elektrárenská 12091,
83104 Bratislava
Bezplatná linka 0800 14 19 11

Podávanie novinových zásielok povolené
riaditeľstvom pôšt č. j-243/94-p zo dňa 21.1.1994
MKSR EV 2974/09
Dvojčíslo 3-4 vychádza v decembri 2024
ISSN 1335- 7263

